

Sextum dubium est

An forma sit de consideratione physici. Et videtur sic. quia est principium rei naturalis. Agitur de ea habet considerari physicus solo quod duobus modis considerat forma. Uno scilicet se et ab solute in se datur esse et eo modo metaphysice habet considerari de ea. cuius est considerari esse et ens ut huiusmodi. Alio consideratur in quantum habet esse in materia. et datur esse naturale. et est terminus mutationis naturalis. et eo modo considerat physicus de ea. et ideo Aristoteles in principio libri mentionem non facit de forma in communi. cum non omnis forma sit naturalis.

Septimum dubium est

Quoruplura sunt nomina forme. Secundo nomina forme sunt varia secundum diversam acceptioem ipsius forme ipsa enim triplex consideratur. Uno in quantum coincidit cum fine. Secundo modo consideratur in quantum datur esse rei cuius est forma. Tertio modo in quantum habet esse in mente primi. Vnde primo modo dicitur esse quod dicitur optimum et appetibile et illa diversificant secundum intentionem eius quod movetur ad ipsam. prout enim forma accipitur dupliciter scilicet secundum quod est finis intentionis et secundum quod est finis appetitus per intentionem directam. Si vero accipitur ipsa forma quod est finis intentionis hoc duobus modis fit aut secundum relationem ad primam causam cui inesse quodammodo aliquid similare est quantum prout sic est divinum. aut secundum quod est finis manet absolute. et sic dicitur esse optimum. quod bonum est per se finis eius quod movetur ad ipsam. secundum quod quietat appetitum imperfectum sic est appetibile. Sed si considerat ut est in re naturali dans esse. sic sibi attribuitur hec nomina. imago. quia est quodammodo similitudo forme accepte in mente primi. Et dicitur forma per respectum ad materiam. eo quod format et terminat ipsam. Dicitur autem actus per respectum potentie. quia accuat potentiam terminando ipsam. Et dicitur ratio. quia ab ipsa sumitur forma definitio rei. et est tanquam medium ipsius rationis ad cognoscendum ipsam rem. Et dicitur species. quoniam ipsa pulchritudinem et specificat ipsam materiam removendo eius potentiam. Et dicitur quod dicitur esse. quoniam ipsa est quidditas et essentia rei cuius est si loquimur de forma totius. sed si locutio fiat de forma partium. est principium quidditatis. Si autem considerat in quantum habet esse in mente primi tunc ei hec nomina attribuitur exemplar idea et paradigma. Dicitur quidem exemplar. quia forma secundum esse reale. producit ad similitudinem forme in intentione extrinsecis. quoniam omnis forma que per esse est in materia prius fuit in motore primo. propter quod etiam dicitur a Platone mundus archetypus. propter quod dicitur boetio est verum cum dicitur. Vnde in mente generis pulchritudinem pulcherrimum ipse scilicet imagine formam. Et dicitur idea. eo quod habet esse ideale cum ipso primo. Et dicitur paradigma. quia ipsa vna existens est tanquam similitudo plurium ad cuius similitudinem plura induit dua formantur in rei natura. sic plures calcei respectu vni forme.

Octavum dubium est

An physicus debeat considerare totum compositum. Solutio quod duobus modis accipitur totum compositum. Uno in consideratione compositi non considerando modum compositionis aut principia ex quibus componitur. et hoc modo metaphysicus habet determinare de toto composito. Alio modo considerat in quantum est compositum ex principiis naturalibus et quo ad speciale modum compositionis secundum quod per motum ad constitutionem compositi principia concurrunt. et sic physicus habet determinare de eo.

Et sic est finis primi libri physicorum. Sequitur secundus physicorum

Primum que sunt

alia quidem sunt natura. alia vero propter alias causas. natura quidem sunt animalia queque et partes ipsarum et plante et simplicia corpora ut terra et ignis et aer et aqua hec enim esse huiusmodi a natura esse dicimus. Omnia enim que predicta sunt videntur esse differentia ad non natura existentia. Que quidem enim natura sunt. omnia videntur habere in seipsis principium motus et status hec quidem secundum locum. illa vero secundum augmentum et decrementum. quedam autem secundum alterationem. Lectulus autem et indumentum et si aliquid huiusmodi genus est secundum quod quidem sortitum est in predicatione vnaqueque. et in quantum est ab arte neque vnum habet impetum mutationis innatum. secundum autem quod contingit ipsis lapideis esse aut terreis aut mixtis ex his habent tantum.

Iste est secundus liber in quo philosophus determinat de natura de causis per se et per accidens. Postquam determinatum est in precedenti libro de principiis mobilis secundum quod mobile exit de potentia ad actum. Et dividit prius liber in sex tractatus. In quorum primo philosophus determinat de natura et eius divisione. In secundo tractatu determinat de divisa physici et mathematici. et quod habet vitiaque naturam considerat physicus. ibi quidem autem determinatum est. In tertio vero tractatu determinat de causis per se subiungendo earum proprietates et de modis causarum. ibi determinatis sunt his. In quarto tractatu de causis per accidens. scilicet de casu et fortuna. ibi dicitur autem fortuna. In quinto tractatu ostendit quod physicus habet per quatuor causas demonstrare. ibi que autem sunt cause In sexto tractatu philosophus ostendit naturam agere propter finem. vnde sumitur in rebus naturalibus necessitas. ibi dicitur quid est igitur primum. Primum tractatus in duo dividit capitula in quorum primo determinat de natura et divisa naturalium et artificialium quantum ad eius motum. In secundo vero capitulo philosophus determinat de divisione nature ibi videtur autem natura. Et per intellectum nature ipse Aristoteles prout in vna divisione dicit. Eorum que sunt vel sunt. quodammodo sunt a natura. quodammodo sunt a natura. Quia autem talia videtur statim habere dicitur ad ea que non sunt a natura. in hoc quod omnia que sunt quodammodo sunt in seipsis sive vni quod est principium motus et statum hoc est dicitur. aut secundum locum aut secundum augmentum et decrementum. aut secundum alterationem. aut secundum plures. Sunt autem non naturalia a quibus ista differunt multipliciter. quedam enim nullum habent principium motus aut quietis alicuius in seipsis quod in suo nomine imponitur. Sunt autem talia artis apotelesmata hoc est opera artis ut lectus et indumentum. et quecumque talia sunt alterius generis a naturalibus existunt que nomine suo in quodammodo alio genere predicamenti ponuntur que sine ex nomine materie vel forme naturalis que est in ipsis sicut

lectus est in genere figure cuiusdam domus et cetera que fiunt ab arte incisionis et edificatiue. Nullum enim talium secundum suum nomen habet aliquem modum motus innatum lectus enim non descendit deorsum neque quiescit deorsum in quantum lectus est sed in quantum lecto accidit lignum esse. quod quia plus terre est ideo motum et quietem terre sequens descendit et quiescit deorsum. Ex his patet quod naturalia differunt ab artificialibus quia habent principium sui motus innatum quod non habent artificialia.

Tandem existente natura principio aliquo. et causa mouendi et quiescendi in quo est primus per se et non secundum accidens. Dico autem non secundum accidens. cum fiat utique ipse sibi aliquis causa sanitatis cum sit medicus. sed tamen non secundum quod sanatur medicinam habet. sed accidit eundem medicum esse. et sanari unde et diuiditur aliquando ab inuicem. Similiter autem et aliorum unum quodque que arte fiunt. Nullum enim ipsorum habet in seipso factionis principium. sed alia quoddam in alijs et ab exteriori. ut domus et aliorum manu incisorum in unum quodque. Alia autem in seipsis quidem. sed non secundum seipsa quecumque secundum accidens cause fiunt utique ipsis. Est ergo natura quod dictum est.

Hic philosophus ponit definitionem nature que potius assignatio dicenda est quam definitio. dicens quod natura est principium et causa mouendi et quiescendi eius in quo est primus per se et non secundum accidens. Et quod additur per se et non secundum accidens. ideo est ut intelligatur mouens illud essentialiter motui. et motus essentialiter mobili. unde quia natura mouet motu qui est essentialiter. ideo dicitur per se. sicut calidus motus est calefacere. et seminis motus est pullulare vel germinare. Et quia motus etiam essentialiter debet inesse mobili a natura. ideo dicitur. et non secundum accidens. Dicitur enim mobili inesse motum secundum accidens. qui est similis motui qui medicus dicitur sanari cum ipse medicus sanat seipsum. Non enim sanatur in quantum habet medicinam in habitu et ut est medicus. sed potius in quantum est egrotus. Et ideo sanari accidit medico in quantum est medicus. licet ipse medicus agat in se sanitates. et hoc ostenditur ex eo. quia aliquando diuiduntur medicus et sanus. et unus est operans et mouens secundum medicinam. alter autem sanatus ex egrotatione similiter oportet esse opus nature tale quod sit essentialiter virtuti que natura dicitur. et non sit accidentale subiecto virtutis eiusdem. Ex quibus patet. quod nullum artificialium operum principium sue factionis habet in se nisi per accidens. ut de medico qui sanat seipsum secundum medicinam quam habet in se ipso. sed omnia artificialia ab alijs quam ab essentialibus proprijs accipiunt virtutem factionis sue. et accipiunt ea ab exteriori nisi hoc contingat per accidens sicut domus et alia quecumque manu inciduntur vel fabricantur. Et si quodam artificialia talem virtutem habeant in seipsis. hanc tamen non habent secundum seipsa essentialiter sed accidentaliter sicut alia que per formam artis inducunt in seipsa. quando contingit id esse artificis et artificiatum. ut patet de medico seipsum sanante.

Naturam autem habent quecumque huiusmodi principium habent. et sunt hec omnia sub-

stantia. Subiectum enim quoddam et in subiecto est natura semper. secundum naturam autem sunt hec et quecumque his insunt secundum se. ut igni ferri sursum. hoc enim natura quidem non est. neque habet naturam sed a natura. et secundum naturam est. Quid quidem natura sit dictum est. et quid est habere naturam et quid a natura et quod secundum naturam.

Hic philosophus ostendit differentiam inter naturam habentem et ea que dicuntur secundum naturam. Naturam enim habentia sunt omnia talia corpora quecumque habent intentionem in seipsis sive in suis principijs essentialibus huiusmodi principium motus et quietis. Sunt autem omnia talia. substantia precipue substantia prima que dicitur substantia indiuidua quia natura subiectum est in quantum materia dicitur. et natura que dicitur forma est in subiecto. non quidem ut accidens. sed ut quedam pars essentialis dans esse subiecto et composito. igitur cum tam subiectum sit substantia quam forma et natura dicatur de his. natura erit substantia si proprie accipiatur. Secundum autem naturam dicitur dupliciter aliqua. Uno modo quecumque ex principijs nature esse accipiunt. sicut ea que habent naturam. Alio modo dicitur secundum naturam esse quecumque consequentes sunt passionem et operationem naturales ex natura que est in ipsis. sicut igni secundum naturam est ascendere sursum. Cum enim ascendere sursum sit motus rei naturalis. ipsum non est res habens naturam. quia sic esset substantia composita. sed ascendere sursum est a natura et secundum naturam. Hec autem que sic sunt per denominationem a natura de rebus naturalibus dicitur.

Quod autem est natura tentare demonstrare ridiculum est. Manifestum enim est quod huiusmodi rerum sunt multa. Demonstrare autem manifesta per immanifesta non potentis iudicare est propter ipsum. et non propter ipsum cognitum. Quod autem contigit hoc pati non inmanifestum est. Syllogiset enim aliquis. cum natus sit cecus de coloribus. Quare necesse est huiusmodi de nominibus habere rationem. nihil autem intelligere.

Hic ostendit philosophus quod non est necessarium inuestigare de natura an ipsa sit. quoniam ridiculum est tentare demonstrare naturam esse. quod ridiculum est illud demonstrare quod est manifestum ad sensum naturam autem esse est manifestum ad sensum. igitur non potest demonstrari natura esse. Vnde philosophus. quod ad sensum nobis manifestum est. quod multa sunt naturalia in quibus inuenitur principium motus et quietis per naturam. per illa autem non possumus demonstrare an natura sit nisi sit a posteriori. Cum enim ipsa sit principium motus et quietis. in ipsis per ipsam naturam cognoscitur ea que naturalia sunt. et sic ipsa cognoscitur per naturam. Si autem contra natura esse probaret per naturalia esset idem principium cognoscendi naturalia et cognitum per naturalia. et sic idem esset per se cognitum et per aliud cognitum. sed hoc est inconueniens. igitur ea que manifesta sunt. et principia ad alia cognoscenda demonstrare per ea que ad esse non sunt manifesta est proprium eius qui adeo rudis est et inruditus quod non habeat potentiam apprehensiuam et cognitiuam adeo potentem ut sciat iudicando discernere. quod est quod cognoscit per seipsum. et est principium cognoscendi alia. et quod est cognitum non per seipsum. sed per aliud manifestum enim est

q̄ contingit hoc parti quosdam rudes et ignaros. q̄a aliqd̄ cū sit cec̄ putat se syllogizare de coloribz. eo q̄ ip̄ p̄p̄t suā malam dispositōnem intellectus ignorat q̄ ois nra scien- tia oritur ex nostris sensibus. et putat se habere noticiam colorum inq̄runt significant per nomina. et nescit quomo- do constituitur per actus lucis in corpore terminato siue non transfusibili q̄d terminat visum. ideo necesse est q̄ ip̄e non habeat noticiam colorū nisi s̄m rōnem nominū. et nihil intelligere de veritate colorū s̄m formā eorū qua sunt visibiles. Et huic similis est qui putat demonstrare ea que sunt manifesta. q̄m nescit q̄ sunt manifesta nō habet intel- lectum de illis nisi inq̄runt audit ea noiari p̄ noīa.

Circa textum mouetur

questio. Utrum definitio nature que potius assignatio q̄ definitio est dicenda. conuenien- ter sit ab aristotele assignata.

Et videtur primo non. quia omne absolutū debet habere definitōnem absolutam. q̄a debet esse p̄portio definitōnis ad definitū. cum eandem naturam importat. natura aut̄ est quid absolutū cum sit forma materia aut priuatio. igit̄ non debet definiti p̄ principū et causam. que dicunt respec- tum. Secundo principū et causa idem dicunt. similiter per se et non s̄m accidens idem importat. igitur in illa de- finitōne est superfluitas. Tercio omne principū debet esse primū. cū hoc sit de rōne principij. natura autem non est primū mouens cum ipsa moueatur ab intelligentia

Quarto in multis est natura in quibus non est princi- pium mouendi et quiescendi. vt patet de multis spheris que dumtaxat habent principū mouendi. et de terra et p̄- cipue de illis partibus terre que sunt p̄pinque centro ha- bent t̄m principium quiescendi. Cōfirmat. nihil est simul causa oppositorū. motus autem et quies sunt opposita. igit̄ ipsa nō est s̄l̄ causa mouendi et quiescendi. Quinto gra- uia et leuia mouent et tamen non habent in se principium sui motus cum a generante moueantur octauo physicoz.

In oppositū est p̄hs in textu. Pro intellectu istius q̄st̄i- onis ponuntur duo discursus quoz maior p̄mi est ista.

Naturalia differunt ab artificialibus quia ha- bent intra se principium sui motus. Minor

Hoc principium natura dicitur. a quo res naturalis denominatur. Conclusio. Igit̄ vera est naturalium rerum ab artificialibz diffe- rentia a phylosopho in textu assignata.

Maior est p̄hi in textu. quia naturalia habent intra se principium motus cum de potentia materie educantur forme naturales. non aut̄ artificialia cum illoz forme ab extra in materiaz inducant. Etia ad formas naturales cō- sequuntur alique potentie actiue et passiue rōne quaz ip̄m totū compositum naturale est natum sic vel sic moueri. vt forme ignis seq̄tur leuitas rōne cui⁹ mouet̄ sursum. et for- me terre seq̄tur grauitas. rōne cui⁹ mouet̄ deorsum. S̄z ad formas artificiales nō sequitur alique potentie acti- ue et passiue rōne quaz ip̄m totū compositum artificiale est natum sic vel sic moueri. Minor patet. q̄a sicut res naturalis denoiatur a natura ita res artificialis ab arte igit̄ hoc principū natura dicit̄ a quo res naturalis denoiat̄- rur. Sed dices artificialia non p̄it ab arte denoiari q̄m illud q̄d debet aliud denominare. debet esse in eo q̄d de-

nominat. cū dici de p̄supponit esse in. ars aut̄ non est in re denominata sed aduenit rei ab extra. Ad hoc est dicendū q̄ ad denominatōnem non requirit̄ necessario q̄ forma de- nominans sit in re denominata s̄m eius esse perfectum et simpliciter. sed sufficit q̄ sit in re s̄m aliquā similitudinem aut participatōem. paries enim dicit̄ dexter. tamē dexte- ritas non est in pariete. ita ars denoiat̄ artificialia s̄m quandā similitudinem. cū in eis est artis similitudo exp̄s- sa sicut in imagine. Cōclusio patet per p̄hm in textu.

Maior alterius discursus.

Nō est inconueniens naturam de genere sub- stantie in ordine ad motum ac quietem assig- nare respectiue. Minor. Motus et quies in rebus naturalibus reperiunt̄ diuersimode.

Conclusio. Igitur natura est principium et causa mouendi et quiescendi eius in quo ē p̄- mū per se et non s̄cōm accidēs

Maior patet. q̄a q̄uis id q̄d est natura. est q̄d absolutū eo q̄ importat formā materiam aut priuatōnem. ta- men ex ea parte qua sibi attribuit̄ nomen nature includit̄ alique respectū. q̄m nature nō s̄ sibi aliqd̄ attribuit̄ s̄m re- spectū ad motus et mutatiōnes et alias operatiōnes q̄ ab ipsa natura procedunt. et ideo bene natura per respectū ad motum et quietem quoz ipsa est principium et causa assig- natur. Et hoc ex eo. q̄a ois definitio aliquaz debet habere p̄portōnem ad definitū. ita q̄ si definitum est vniuocū de- finitio debet esse vniuoca et vniuocē conuenire omnibz sup- positis definiti. et si definitū est analogū. definitio debet eē analogā. et quia natura est analogon respectu forme mate- rie et priuatōnis. ideo definitio nature analogice conuenit̄ ip̄is. et s̄m aliquas partes verificat̄ de vno analogatoz et non s̄m omnes. nec hoc requirit̄. sicut de priuatōne nō veri- ficat̄ causa sed principū. Huius aut̄ definitōnis explanas- tio est. q̄a cū natura sit etiā priuatio. q̄ quodā mō p̄ncipiat̄ motū s̄m q̄ est p̄ua materia. oportet q̄ natura ponat̄ i ge- nere p̄ncipij. priuatio em̄ p̄ncipij est et nō causa s̄m veram cause rōnem. Cū aut̄ natura sit verissime forma. et forma vere sit causa. et s̄l̄ materia oportz etiā q̄ natura sit in ge- nere cause. id ē natura p̄ncipij et causa. Etia cū natura sit de genere virtutis et potentie q̄ semp sunt causa mor⁹ et transmutatiōnis in aliud vel ex alio. oportz q̄ et natura sit cā et p̄ncipij motus. Et cū ois motus sit de p̄trario in p̄trariū. et q̄d de p̄trario mouet̄ ad p̄trariū necessario que- scit̄ aliqd̄. id nasa nō p̄t eē cā i finitū mot⁹. s̄z q̄n q̄ quies i⁹- tercidit. et id natura ē cā et p̄ncipij mouendi et quiescendi. Et q̄ natura nō oim ē p̄ncipij. id ē q̄ ē cā et p̄ncipij. Et q̄ differet hoc p̄ncipij ab artificialibz et violentis in hoc q̄ ip̄m ē intra. cū artificialia moueant̄ ab arte q̄ ē extra ipsa. et eo q̄ mō violenta. id ē q̄ natura ē cā et p̄ncipij mot⁹ ali- cui⁹ et q̄eris etiā ei⁹ in q̄ ē. ita q̄ sit intrinsecū sibi q̄d mouz. Q̄ aut̄ aia mouet̄ s̄z nō p̄rio. vt aia vegetabil⁹ mouz vno mō et q̄st̄ ex necēte non tamen proxime. s̄z per qualitates p̄imas. et ideo q̄uis anima moueat̄ id in quo est non p̄- xime sicut natura. addit̄ primuz hoc est primū. ex p̄te mo- bilis licet nō s̄p sit p̄mū. ita q̄ ante ip̄m nō sit mouēs aliqd̄ quia mouens ante quod non est aliud non est natura. vt peripotentis placuit. sed intelligentia ordinis superioris p̄mi et p̄ma causa. Et additur p̄ se et nō s̄m accidens p̄o- p̄ter artificialia que habent intra se motus sui principium

per accidens vt patet de medico circa declaracionem textus. Et dicit dñs albertus q̄ definitio nature non est p̄prie definitio. sed est quedam assignatio manifestior q̄ sit suū nomen qm̄ si definitio esset. oporteret q̄ nomen nature re his de quibus dicitur eque z non per prius z per posteri⁹ conueniret. sed hoc falsum est vt dictum est. igit. Vnde patet. qm̄ fm̄ Auicennā z cōmentatoriē nomen nature h̄ sumitur cōiter fm̄ q̄ motum circulare dicimus esse naturalem. eo q̄ sic omnis motus qui non est violentus sit naturalis. in istis aut̄ est motus diuersimode. quare nō dicitur vniuoce naturalis sed analogice. proprie aut̄ naturalis dicitur qui ab animali z violento distinctus est quomōd̄ eius causa sunt materia z forma naturalis. materia passiu⁹. z forma actiu⁹ z sic dñs Albertus loquitur hic de natura. Conclusio sequitur ex p̄missis.

Ad obiecta in oppositū

Ad primū dicendū est licet natura fm̄ id qd̄ est sit ab̄solutum. z sic alia z alia ratione dicatur forma vel materia z alia natura. quia forma dicitur inq̄tum dat esse materię z totū composito. z materia inq̄tum ex ea z forma sit res. natura autem inq̄tum naturalū motū z statum ē principium in eo quod habet naturam. tamen ex ea parte qua sibi attribuitur nomen nature accipitur vt ens respectu eius. z sic eius nomen nō potuit definiri sine respectu.

Ad secūdū dicendū est. q̄ principū z causa differunt sicut superius z inferius. cum omnis causa sit principium non autem causa cum priuatio non influit aliquid in effectum sicut causa. z sic causa p̄ncipio aliquid superaddit.

Sed diceres. ph̄s dicit quinto p̄ime ph̄ie q̄ principū ym̄ z causa conuertuntur. igit si priuatio sit principū etiam erit causa. quia tot modis dicitur principium quor̄ modis dicitur causa. Ad hoc dicendū est q̄ principū non capitur ibi generaliter sed specialiter pro eo qd̄ aliquid influit ī effectum. vnde principū aliquid influens in effectum z cā conuertunt. z sic accipitur quinto metaph̄y sic. non autem hic. Et per se z nō fm̄ accidens ponit fm̄ diuersas rōes quia. cuz motus naturalis p̄cedit a natura imediate z nō per aliquid aliud. ideo apponit per se qd̄ determinat p̄mū efficiens. z quia etiam requiritur q̄ talis motus inflit mobili per se suscipienti actōnem nature. ideo apponit et non fm̄ accidens. Etiam in presenti notificacione sunt tria determinabilia scz principium. causa z ens in quo est. sic pariformiter in ea ponuntur tres determinaciones scz p̄mūz per se z non fm̄ accidens quare non referuntur ad idem. p̄mū est determinatio principij. quia natura debet esse p̄mū hoc est p̄ximū inchoans motum p̄ se vero determinatio cause. quia talis mot⁹ est essentialis actus rei. z nō per accidens est determinatio eius in quo est. ita scz q̄ talis natura non sit in aliquo qd̄ per accidens mouet. Aut dicendū est. q̄ per se dicitur ex parte mouentis z propter opera. artis. z non fm̄ accidens ex parte mobilis qm̄ p̄us actus scz quies z mot⁹ sunt per se ip̄ius mouentis z mobilis. Ad terciū dicendū est. licet natura non sit p̄mūz mouens simpliciter eo q̄ mouetur z dirigitur a superiori agente vt ab intelligentia. in ordine tamen naturalū ipsa est simpliciter p̄mū mouens. Ad quartū dicendū est fm̄ Auicennā z Auerroim. q̄ definitio sic intelligit q̄ natura diuisū ē principium mot⁹ z quietis hoc ē p̄ncipiū

motus si motus inest rei naturali. z est principium quietis si quiescat res naturalis. z sic non habet argumentū locūz Sed si quis subtiliter considerauerit videbit clare q̄ corpora superiora a natura non mouentur. non enim natura mouet motu infinito sz finito. z ideo dicit Aristoteles q̄ natura hic definita dicitur de forma z materia. Forma autē et materia non sunt principū motus infiniti. z ideo mot⁹ superiorū non est a natura sed a voluntate z intellectu motoris alicui⁹ separati p̄p̄ quod etiā superiora in suis locis mouentur quod non faciunt aliqua corpora que a natura mouentur. Et ideo natura prout hic consideratur est in corporibus inferioribus. Corpora enim superiora solūz fm̄ vbi mouentur z hoc non a natura. z ideo forma eorūz non est principium alicuius motus in ip̄is. quia non mouentur aliquo motu nisi motu locali qui in eis nō est a natura. Alteracione autem z augmentacione vel diminutione vel generacione vel corruptōne non mouentur. z quia im̄ mobilia sunt talibus motibus. ideo non quiescunt quietibus naturalibus quia non quiescit aliquid quiete naturali nisi quod ap̄um natum est moueri. z ideo forma in eis nec est principium motus nec quietis quia propter etiam in ip̄is forma non est fm̄ nature intentionem. z ideo natura ī q̄tum hic de ea consideratur non est in corporibus celestibus. Terra autem licet non moueatur est tamen ap̄a p̄ naturam moueri si recedat a suo loco. z ideo quies eius ē in centro. in loco tamen suo mouetur motu alteracionis. Et si quis dicat. celum etiam posset esse extra locum suūz et ideo tunc ascendit z quiescit in loco suo quiete que terminat motum sue ascensionis. Ad hoc dicendū est. q̄ nō potest poni nisi per impossibile. z iō talis positō non est naturalis. falso autem z impossibili posito nihil est inconueniens dicere accidere falsum z impossibile quod est circa naturam. Patet igitur q̄ natura per prius fm̄ perfectam sui rationem in inferioribus est in quibus est principium motus z quietis sicut in explanacione definitionis est declaratum. Et ad confirmacionem dicendū est q̄ verum est q̄ impossibile est simul aliquid moueri z quiescere. vti q̄ tamen natura esse potest simul principium vtriusq̄ scz motus z priuacionis. quoniam ipsa per motum deuenit ad quietem. z sic principiat vnum per aliud. z ideo est simul principium vtriusq̄ licet non eodem modo. vt inquit dñs minus Albertus. Aut dicendū est z in idem redit. q̄ natura simul est principium mouendi z quiescendi fm̄ aptitudinem licet tamen fm̄ actum nunq̄ simul causet motum z quietem. sed dumtaxat successiue. z ideo ille due p̄tes eo modo quo ponuntur ibi simul conueniunt assignationi siue definito. cū ibi ponant fm̄ aptitudinem. Ad qm̄ rum dicendū est. q̄ licet graua z leuia habeant principium actiuū extra se. cum moueant a generāte. vtiq̄ tamen habent principium intrinsecum sui motus. Nec grauitas z leuitas sunt principia principalia in motibus grauium z leuium sed instrumentalia. principalia em̄ p̄ncipia sūt eorūz forme substantiales. Circa hoc est notandū fm̄ dñm Albertum. q̄ tam forma q̄ materia principium sunt motus. sed forma est principium effectiuūz fm̄ q̄ potentia actiua definitur q̄nto p̄ime ph̄ie. q̄ est principium p̄imumz transmutacionis in aliud quod est subiectum fm̄ q̄ est aliud z materia est principium motus z quietis fm̄ rōnez potentie passiuę siue virtutis receptiuę passibiliter fm̄ qd̄ ibidem virtus passiuā definitur q̄ est principiumz transmutacionis ex alio in ip̄m fm̄ q̄ est aliud.

Incidunt dubia circa

textu expositu. Quoz pmu e. An entia naturalia dicant il la q sunt a natura Et videt q no qm si entia naturalia fieret a natura vel fieret a materia vel a forma aut privatioe nul lum aut hoz est dicendum. igit entia naturalia non fiunt a natura. Maior patet. qa natura solui dicit de forma ma teria z privatioe. Minor patet. qa entia naturalia dicunt fieri a principio extrinseco vt apparet ex textu aristotelis ibi dicit q entia naturalia fiunt a natura. Solutio q sic vt dicit Aristo. in textu exemplificando de corporibz mixtis vt de animalibus plantis z corporibz simplicibus sez elemes tis Et ad obiectu in oppositu ddm est. q duobz modis accipitur natura. Vno mo p principio intrinseco mouen di z quiescendi. z sic capitur natura qu dicit q est principiu mouendi z quiescendi z sic dicitur in forma materia. z privatioe vt patet in capitulo sequenti. Alio mo ac cipit natura p principio naturali. pductiuo extrinseco. z sic capitur natura in diuisione textus in qua dicit q entia na turalia fiunt a natura. Ia principio naturali. pductiuo ex trinseco z sic diuidit in naturam vlem z particularem. z sic entia naturalia fiunt ab vtraqz natura sez vniuersali et particulari tamen differenter imediate em a natura parti culari. z mediate a natura vli.

Secundum dubium

est. Que dicitur entia artificialia. Solutio illa que per ar tem sunt facta. Et possunt illa tribz modis accipi. Vno pro materia tm. vt sedes p ligno solui. z sic artificialia a na turalibus no differunt. z sic non loquit hic phs de eis. Se cundo modo p forma artificiali ab artifice in materia in/ troduca. z sic differunt a naturalibz. qm naturalia sut sub stantie. artificialia vero accidentia. Tercio mo accipiunt pro toto coposito ex materia z forma accidentali. z sic ac cipit ea phs in textu.

Tertium dubium est

An naturalia differant ab artificialibz in hoc q hnt in se principiu sui motu. alia po no. Et videt pmo q no qz que cunqz solui mouet a principio extrinseco no hnt in seipsis pn cipiu sui motus. entia aut naturalia solui mouent a princi pio extrinseco sez a generante. igit no hnt in seipsis pn cipi um intrinsecu sui motus. Secundo queqd mouet nullo ex trinseco sibi dante motu. hz in se principiu sui motus. entia aut artificialia sunt hm di vtz de sede si sur suz ponat cadit deorsuz. Lofirmat de horologio qd e ens artificiale. z taz men hz in se principiu sui motus. Tercio quecuqz sunt eaz dem inter se illa no distinguunt. entia aut naturalia z arti ficialia sunt eadem inter se. igit no distinguunt. minor patet qm quecuqz in vno singulari singulariter tento pueniunt illa pueniunt inter se z sunt eadem. sed ens naturale z arti ficiale in vno singulari pueniunt z ei sut eade. igit ipa inter se sunt eadem. minor pz de sede q est ens naturale z artifi ciale. Solutio q sic vt patet per Aristotelem in textu.

Et ad obiecta in oppositu Ad primu ddm est. licet en/ tia naturalia non habeant intra se principiu sui motus esse ctiuu. habent tamen intra se principiu passiuu z inclinatiuu formaliu. Aut ddm est qzuis entia naturalia pmo z pn cipaliter moueant a genere. tm subiectiuo z instrumē taliter a forma que datur ipis a generante. quia generas

formā dante. etiam dat illa que sequitur formam. Et id dicit dñs Albertus. q tam forma q materia sunt princ ipium motus. sed forma est principiu effectiuu fm q pote tia actiua definit in qnto prime phie q est principiu primu transmutatois in aliud qd est subiectu fm q est aliud. z materia e principiu motus z quietis fm rōnem potētie passiuo fm q ibidem virtus passiuo definit q est principiu transmutatois ex alio in seipm fm q est aliud. Ad se cūdu ddm est licet entia artificialia. moueant nullo extrin seco adueniente. hoc tamen no est inqstrum artificialia sunt sed inqstrum naturalia. qm si forma lectulus aut sedes per se stare posset sine aliquo subiecto. tunc lectulus aut sedes nullo modo moueret. Et ad cofirmationem ddm est. q horologiu no hz in se principiu motu nisi fm q includit a liquod graue pondus qd e ens naturale. z facit ipm mos ueri ppter eius grauitatem. z sic motu horologii quo ad substantiam motus posset dici naturalis qstrum tamen qd ad pporionem partium eius. sic dicit esse artificialis. Cir ca hoc est norandū. q entia mobilia sunt in triplici differe tia. quedā em sunt pure naturalia. z taliu motus est a pn cipio intrinseco vt patz de grauibz z leuibz. Alia vero sūt pure artificialia. vt domus lectus sedes z talia vt hm di non habent intra se principiu sui motus. Alia vero sūt me dio modo se habentia. sez partim naturalia. z partim arti ficialia. vt sanitas horologii. z ideo talia fm diuersam co siderationem habent principia intra se z extra se. Ad qr tum dicendū est. q ens naturale z artificiale sunt bene eaz dem subiecto. qm vnum est alterius subiectu. tamen essen tialiter z fm ratio nez differentiam habet. Et qzuis i vno singulari conueniant. tamen illud singulare non est vnu nisi per accidens. Neqz etiam conueniunt in eo fm ident sed fm diuersa. quonia naturale inest sibi ratioe subiecti et aliud ratioe forme z ideo non oportet q ipsa inter se co ueniant. cum in tali argumento comittatur fallacia acci dentis. quia propter conuenientiam duoz in vno tercio fm diuersa infert conuenientia illoz duoz inter se.

Quartum dubium est

An naturalia habeant in se principium actiuu sui motus Et videtur q non. qm dicit quinto physicor. q forma neq mouet neq mouetur igitur forma no est principium intrinsecum actiuu motus sui. quia sic ipsa moueret. Sol luto q sic. vt dum graue mouet deorsum forma grauis est principiu actiuu illi motu. z du leue mouet sur suz forz leuis e principiu actiuu. z sic naturalia hnt in se principiu actiuu motus intelligit no de quocūqz motu sz successiuo z non instataneo. qz nihil generat seipm lz bn saluet sedo de aia. Quidā tm dicit. q entia naturalia tm hnt in se principium passiuu sui motus. imo principiu actiuu e oino extrinsecu. z hoc pbat p Aristo. octauo physicor. q graua z leuia moueant a generante vel remouete. phitens. sz generans et remouens. phitens sunt extrinseca illi qd mouet. Et dē lā rōne dicit alij vt dicit e. q lz habeat principiu actiuu ex tra se. tm cū hoc vtiqz stat q etiā habeat principiu actiuu in tra se. principiu em actiuu dicit id a quo res naturalis e nata sic vel sic moueri. Sz passiuu principiu e id a quo res natu ralis hz q sit apra natura sic vel sic moueri. Et ad obie ctū ddm e q forma neq mouet neq mouet illo motu per que acquirit postq tm ipa e acqstra bn pt esse principiu acti uū alicui alterius motu. Aut ddm e q forma neq mouz neq mouet tanq moues qd vtiqz tm tanq mouens quo

Quintum dubium est.

An figura aliquid faciat ad substantiam motus. Et videtur quod sic quia dicit philosophus quarto celi si ferrum latum supra aquam posatur non descendit deorsum. si vero acutum fuerit supra aquam positum ipsum descendit. igitur forma artificialis hoc est figura aliquid facit ad substantiam motus. prima probatur quoniam res acute figure mouebitur ubi res late figure moueri non poterit. Solutio figura bene facit aliquid ad substantiam motus per accidens et indirecte. quoniam aliquid facit ad diuisionem medij. iam omnis motus fit per medij diuisionem. unde ferrum acutum aliquando diuidit medij. ubi ferrum latum non posset. forma tamen accidentalis nihil facit ad substantiam motus per se et directe. quoniam principium motus quo ad substantiam per se et directe est forma naturalis. Aut dicitur quod forma accidentalis bene aliquid facit quo ad substantiam motus priuarue vel negatiue. quia bene impedit ne aliquid possit moueri. nihil tamen facit quo ad substantiam motus positiue et per se cum principium positum et per se sit ipsa natura.

Sextum dubium est

An sint quedam naturalia motum habentia non a principio quod est natura. Solutio quod sic. et ille motus fit duobus modis. quia vel est uniformis. aut non uniformis. si autem talis motus fuerit non uniformis tamen a principio intrinseco. aut erit talis motus ab anima sensibili mouente. aut a voluntate rationalis et intellectus substantie. sicut sunt motus progressiui multiformes in animalibus ante retro. sursum et deorsum dextrum et sinistrum. Sunt autem tales motus alterationis in desiderijs et tristitijs et gaudijs et delectationibus animalium aliquando. Istud autem principium diuersi motus in animalibus in genere duplex est. quia vel est liber. aut ex natura quasi ex actu et in actu. liberum quidem est quod in se sui causa est in agendo et non agendo. sicut motus liberi arbitrij et voluntatis rationalis. Extra actum autem a natura est quod in se non habet aliquid luminis intelligentie quod ipsum scinet quo minus omnes imperus nature expleat. sicut sunt desideria et motus brutorum. non enim auerunt a motibus suis nisi coacta timore uel ueterum. Si autem fuerit motus uniformis. aut est uniformis et continuus. aut non est unicus et continuus. si unicus et continuus erit ipse secundum sententiam peripateticorum motus intelligentie in mobili quod est celum qui unicus est et non interruptus. quia est motus sapientium qui motu uniformiter perpetuo persequitur similitudinem sue cause prime in causando. et ideo celi motus non dicitur nature motus. sed intelligentie. quia si esset nature motus celum in loco suo non moueret. eo quod nullum naturalium corporum mouet in loco suo. sed potius cum sit extra ipsum mouetur ad ipsum et quiescit in ipso. de hac materia latius patebit in libris de celo et mundo. Si autem fuerit unicus. nec tamen unicus nec perpetuus tunc ab ipso dubio est ab anima. et hoc dupliciter. aut enim est cum cognitione aut sine cognitione. Si ipsum tunc est sicut motus animalium ad generationem ordinatus. quia in illo mouet et vegetabilis et sensibilis. et ideo omnia animalia in eadem specie eodem modo eorum et eodem modo generant et eodem modo faciunt casus nisi operentur ab intellectu practico quemadmodum homines. unde licet anima sensibilis ad uisa vel imaginata moueatur. tamen in naturalibus uno modo mouet sicut in fame et siti et generatione et omnibus ad illa ordinatis. Quodlibet enim illorum operum et sensibilis et vegetabilis proficit. vel si sola sensibilis proficit tunc primo mouens et instigans est vegetabilis. et

ideo una irundo sicut alia facit nidum. quia licet imaginatio moueat ad facere nidum non tamen mouet secundum diuersitates imaginatarum specierum. sed ex una imagine quam natura ingerit que est aptitudo loci ad oua fouenda et conseruanda. Et hac de causa esurit unus sicut alius. quia licet cum sensu sit esuriosus. tamen cibi attractiua est vegetabilis. In omnibus autem his. tanto est principium motuum magis uniforme. quanto plus elongatum fuerit a cognitione. unde quoniam principium motus sine cognitione est. tunc est uniformis omnino. et non cognoscit esse ab anima nisi quia est unicus. sed agit multa. sicut anima vegetabilis nutrit auget et generat. et omnia hec facit multiplici opere. licet omnia operet de necessitate. sed non continue. Nature autem motus est unicus. et ex necessitate ac sine cognitione. sicut igni naturale est calefacere. Dicitur autem ex necessitate supposito principio quod est natura et non simpliciter et semper. Ex his patet quod motus entium naturalium differunt a motibus animalium. quia natura mouet immediate et unico motu. sed anima multis motibus et non immediate. sed mediantibus qualitatibus corporis anima enim non mouet membra corporis nisi prius laxetur calor in nervis et musculis motiuis. et similiter est de alijs qualitatibus corporis que exiguuntur ad hoc quod corpus ab anima moueatur. Et differunt natura a motu intelligentiarum. quoniam natura non mouet corpus in loco suo. sicut facit intelligentia.

Septimum dubium est

An motus animalis sit naturalis. Et videtur quod sic. quia non violentus. igitur est naturalis. Solutio quod in animali duplex motus. Nam quidam est motus animalis ab anima causatus. sicut motus progressiuius sensationis vel appetitus. et talis motus non est naturalis ut patet ex dubio precedenti. quoniam omnis ens naturale in quantum mouetur a natura dicitur mouetur ad unam differentiam positionis. cum natura sit ad unum determinata. animal uero secundum motum quod fit ab anima mouet ad plures differentias positionis ut dicitur est. igitur non est naturalis. pariformiter dicitur est de motu augmentatois qui fit in plantis quia est ad plures differentias positionis. Alius est motus animalis et conueniens in quantum ex quatuor qualitatibus est mixtus. et ille motus causatur a natura elementi predominantis in mixtione. sicut in alijs mixtis. et ille est naturalis. Et ad obiectum in oppositum dicitur est. quod dupliciter accipitur naturale. Uno modo generaliter. puta distinguitur uel contra artificiale et violentum. et illo modo motus qui fit ab anima. potest dici naturalis. quia sic omne ens est naturale quod non est artificiale nec violentum. Secundo accipitur specialiter in quantum solus distinguitur extra animale et violentum et illo modo motus qui fit ab anima siue vegetatiua siue sensitua siue intellectua non dicitur naturalis.

Octauum dubium est

Quot modis dicitur natura. Solutio Boetij quod quatuor modis. Primo modo accipitur comunissime et definitur sic natura est earum rerum que cum sint quoquo modo ab intellectu capi possunt. et sic ipsa extendit se ad substantiam et accidentia. cum ab intellectu capi possunt. Additum est autem quoquo modo. quoniam deus et materia prima integre perfectoque intellectu intelligi non possunt. alioquin tamen modo intelliguntur quia priuatione alioquin accipiuntur. Secundo modo accipitur natura strictius ut de solis substantijs dicatur et sic definitur a Boetio Natura est que facere aut pati possit. facere quidem vel pati possunt

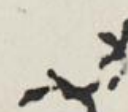
nam corporales q̄ incorporeales substantie vt corpora et anime. Anima em̄ in corpore z a corpore z facit z parit faciunt vero tantum deus z cetera diuina. Tertio modo accipitur sp̄s alius natura inq̄stuz puenit corporibz que est in eis principium z causa motus z quietis p se z non fm accidēs. vt hic in textu dicit. Quarto modo accipit natura p specificā differentia qua vna res specificē differt ab alia. z sic dicit. q̄ alia est natura auri. alia argēti. et alia aie. z de illa acceptōe nature aut duabz poribz hic nō sit mentio. s̄z solū de acceptōne nature inq̄stum ipsa est principium motus phisici.

Nonū dubiū est An ha

bens naturam multis modis dicatur Solutio q̄ sic dicitur em̄ indiuidua substantia fm q̄ est in eo collectio indiuiduatiū p̄ditiōnū q̄ nō reperit in vno sicut in alio. Secūdo mō dicit res nature q̄ est cōposita ex naturis sc̄z ex materia et forma. Tertio modo dicitur suppositū fm q̄ subicitur nature cōi que est forma et hoc suppositū sc̄atur cū dicitur hie homo. ibi em̄ hoc p̄nomen de/ mōstratū h̄ dicit suppositū q̄ substantia. et hoc nōmē hō dicit naturam cui subicit illud suppositū. Quarto d̄ p̄ ricularē. q̄ ipsa natura cōis p̄tracta est z p̄ricularis ita q̄a supponi z subicere habet illud p̄rictulare gracia matērie q̄ natura est in ipso. Quinto vocat p̄ma substantia a p̄ncipalitate substandi sicut dicitur est in p̄dicamentis. Substantia aut dicitur quēadmodū per se habens eē subsistens in natura sc̄z a forma et materia. Circa hoc notandū est. q̄ illa que quasi p̄denoiatōem a natura de rebus naturalibz dicunt plura ponit Auicenna dicens. q̄ aliud est natura naturale z q̄d habet naturaz. z q̄d est ex natura. z naturalit. et q̄d currit cursu naturalit. Quid aut sit natura dicitū est. s̄z naturale dicit quicqd̄ eē coniunctū nature denoiatiue ab ipsa dicitur. et hoc dupliciter p̄tingit. vno mō in quo ē natura. z sic d̄ res naturalis aut q̄d est p̄ naturaz z sic sunt passiones z mor⁹ natura z sequētes. et alio nomine dicitur fm naturā. Alio mō dicit q̄d est p̄iunctum illis motibz z passionibz sicut loc⁹ naturalis ad quem est motus naturalis. z tēpus naturale. s̄z q̄d habet naturā. est q̄d habet in se principium quo mouetur ex sua natura. et quo quiescit ex sua natura. z hoc est corpus mobile naturalit. Et natura ac est cuius esse est in actu. aut cuius existētia est in actu ex natura. siue sit esse p̄imum. sicut esse habet indiuidua naturalia. siue eē sc̄dm sicut habet sp̄s naturales. Sed dicitur naturalit q̄d p̄comitat naturā quocūq̄ modo siue sit q̄d ab ea p̄stituitur sicut indiuidua z sp̄s naturales. siue sit p̄comitans ipsam aut subsistēs sicut accidētia q̄ per se sunt entium naturalit. s̄z q̄d p̄currit cursu naturalit hoc est sicut motus et quietes quos natura p̄ se ipsam p̄ducit. et per suaz essentiā z non p̄ter solituz quia illud q̄d est p̄ter solitū aliq̄n est ex causa extranea sicut caput hoīs in corpore porci quod fit per p̄stellatiōnes extraneas nature seminis ex quo generatur corp⁹ porci. Aliq̄n aut fit ex extraneo recipiēte actionē nature p̄ricularis. et hoc est materia disposita et hoc modo caput latum et digitus sup̄stius nō currit cursu natura. l̄. q̄ sunt naturalit et ex natura. quia causa eorū est natura. sed nō per se s̄z p̄pter recipiēs hoc est q̄ materia est in tali dispositione siue qualitatē z q̄ritatis. vt recipiat formam.

Decimum dubium est.

An aliqd possz fieri fm cursuz nature vniuersalis qd nō fit fm cursum nature p̄ricularis. Pro intellectu istius dubij est sciēdū. q̄ duplex est natura sc̄z v̄lis et p̄ricularis. Vniuersalis vero natura dupliciter dicit. vno modo d̄ natura vniuersalis determinata in esse generis vt natura animalis. vel sp̄i vt natura hoīs. Alio modo dicitur natura vniuersalis absolute. z hoc dupliciter. Vno modo d̄ vniuersalis natura que est principium motus et quietis in oibz naturalibus. hoc est illud eōe. qd oia naturalia p̄ ricipiant. et ab isto naturalia dicunt. Alio modo dicitur natura vniuersalis que vniuersaliter p̄tinet et regit omnem naturam p̄ricularē. Et ideo q̄n dicitur. q̄ natura dicit vniuersalis p̄mo et sc̄do modo. non intelligit q̄ vnq̄ fuerit aliqua res vna fm esse que diuisa sit in omes p̄ riculares naturas siue fuerit vniuersalis vt gen⁹ v̄l sp̄s. siue fuerit v̄lis absolute p̄mo modo sicut dixerunt pythagorici z plato z post eas hermes trimegisti. s̄z dicitur vniuersalis sicut intentio vniuersalis ad quā p̄ riculares nature resolunt in genere vno et absolute in oibz bus naturalibus. hec em̄ vniuersalia fm esse nunq̄ sunt nisi in p̄ricularibz. Et nō est verum quod dixerūt p̄nominati viri. Dixerūt em̄ illi q̄ natura est vis absoluta diuersificata in specie et diffusa in p̄ricularibz illius specie p̄ diuisione sui in ipis. Et q̄ natura absoluta est forma et vis quedā egrediens a causa p̄ma p̄ motum orbis q̄ postq̄ egressa est diffunditur in oibz naturalibz et fit in eis principium motus et status. Et posterūt sile h̄mōi in lumine quod egreditur de sole quod quidem lumen est iuxta soles a quo egreditur. et postea descendens diffundit in his que illuminant. et accipit diuersitatē ex recipientibz et diuisione. sic em̄ dixit hermes ad audimōn qui trimegistus vocat. q̄ natura egrediens est vis egrediens a p̄ma cā p̄ motum celi que est p̄cessio qdam facta a p̄ma causa que mouet p̄mū causatū. est virtus p̄ncipians motum. et quia p̄ motum celi egredit ipsa virtus incorp̄alis in p̄ricularibz. et diuersificat in illis fm diuersitatem recipientium z efficit nobilior et minus nobilis. et efficacior et minus efficac. fm q̄ ē p̄pinq̄ior et remotior a p̄ma causa ex qua in inferiora procedit. Si autē sic esset vt ip̄i dicit oporteret q̄ natura non esset vis sed substantia q̄ diuiditur. et etiā fm eorū dicta haberet hec natura vniuersalis esse nō in p̄riculari s̄z in p̄rictulare. et esset hoc esse aliud ab esse nature p̄ricularis. z hoc modo placet. Aristoteli. qui est autor secte perypatheticorū etiā fm h̄ corrupto p̄riculari. oporteret q̄ fm eē remaneret natura vniuersalis qd est absurdum. Neq̄ em̄ verū est de lumine. q̄ p̄ s̄llū inducit. q̄ lumen non est substantia neq̄ habet esse nisi in recipiente. concedēdum est t̄n v̄lis q̄ p̄paratio p̄ricularitū naturarū oim est ad v̄nū in specie. z sp̄ez nature est p̄paratio ad v̄nū in genere. vel generis nature p̄paratio est ad v̄nā nature intentōem q̄ cōis est absolute. s̄z istas p̄paratiōnes agit intellectus resolūēs posteriora in priora z cāta in causas. et non est dans esse sep̄paratum a p̄ricularibus naturis sed potius cōsiderans intentionē nature abstractā ab hac natura et illa. de his t̄n loquēdum est in metaphisica que est de formis an ha h̄at esse separatum aut non. concedit t̄n q̄ v̄lis natura absolute dicitur de eo quod continet et regit omnes naturas p̄rictulares. Et hec natura est p̄portio virtutis

motuum celestium fm q̄ sunt periodus vna oim natu-
rarum particulariu. S; si fuerit p̄paratio motuuz celi ad
inferiora tunc sunt quasi virtus vna mouens inferiora
et regens. si nō fuerit p̄paratio inferioru naturaz ad su-
periora tunc est hec virtus multiplicata fm diuersitate
rectoru ab ipso. 7 fm has duas naturas aliqd est cui
p̄ncipium mouendo non est particularis natura. s; est ex-
tra cursum suū naturalem cuius tñ p̄ncipiū et cā est na-
tura vniuersalis particularis vero natura dicitur natura
alicuius particularis agentis. vt in semine equi est q̄dam
natura p̄ quā generatur equus. Etiam supradictū est.
q̄ illud d; fieri fm cursum nature qd̄ fit fm intentionez
ipsius. et illud quod fit p̄ter nature intentionem d; fieri
extra cursum nature. Istis suppositis dōm est ad questio-
nem affirmatiue. q̄ aliqd generat fm cursum nature vni-
uersalis qd̄ tamē fit p̄ter intentionem nature particularis
Exēpluz patet de feia que generatur p̄ter intentionem
nature particularis. qz omne particulare agens intendit p̄fe-
ctius in sua specie. vir autē in sp̄e humana est perfectissim-
um. igitur oē particulare agens generās hoīem inten-
dit virū et nō mulierē. et ideo d̄t Aresto. q̄ feia est mas
occasionatus sicut tibia curua. Non tñ feia est extra cur-
sum naturalem vniuersalis nature. qm̄ natura vniuer-
salis intendit p̄seruatiōem sp̄e humane. et ex p̄sequenti
productiōem indiuiduozū. et quia species humana non
posset p̄seruari sine femina. ideo producitur fm inten-
tionem nature vniuersalis. Hoc etiam patet de corruptiōe
qm̄ ipsa non intenditur a natura particulari. quia omne
ens naturale appetit manere. sed quia natura vniuersa-
lis intendit p̄tinuam productionem indiuiduozū. 7 vni-
us generatio est alterius corruptiō. ideo ex consequenti
intendit corruptiōnem

Undecimum dubiū est

An sit possibile demonstrare naturam esse. Et videt
p̄mo q̄ sic. qz natura potest demonstrari per naturalia
tanq̄ per aliquod notius q̄ sit natura. qz naturalia sunt
effectus nature. effectus autē sunt nobis notiores sua cā
Solutio q̄ nō. Nam illud qd̄ est manifestissimū non
potest demonstrari. a priori naturā at esse est de se mani-
festissimū. igitur nō est possibile eam demonstrari. Et
ad obiectum in oppositū dōm est. q̄ potest demonstrari a
posteriori per motum 7 per suos effectus. Unde q̄ vel-
let demonstrare naturam nō posset iudicare quid per se ē
p̄gnitum. et quid per se nō est p̄gnitum. volens demō-
strare manifesta per imanifesta 7 talis est similis ceco de
colorib; syllogisanti. cū talis nō p̄gnoscat quid rei. s; solū
quid nominis. Sed diceret si a posteriori potest osten-
di siue demonstrari naturam esse quare aresto. hoc non
ostendit. Ad hoc dicēdū est. qm̄ facillime p̄gnoscat. sed
quod facillime ē cognoscibile nō est necessariū de eo
officiale mētiōem facere cū ars 7 scientia sunt circa diffi-
cillia. Et licet p̄hs naturalis vt inquit auicēna non ha-
bet ex sua scientia demonstrare an sit natura vtiq̄ tamē
in q̄tum induit formam p̄mi philosophi. quia natura
p̄ncipium est naturaliam. et ideo supponit ipsam eē na-
turalis philosophus. et ipsam esse probat metaphisicis
tuis. Huic tamen snie contrariatur auerrois eo q̄ vbi-
q̄ auicēna persequitur dicens. q̄ simpliciter est impos-
sibile demonstrare naturam esse. Tamen est notandū
q̄ de natura mouente siue motore duplex potest forma

ri questio. Vna an sit et hec demonstrari non potest. sed
negans naturā confutandus est a p̄mo philosopho per
deductionem ad inconueniens. sicut dicit Auicēna.
Alia an motor differt a mobili aut sit idem cum ipso. et
illa disputatur ab Aresto. octauo huius et in hac bñ ha-
letur via demonstrationis.

¶ Videtur autem natura et substantia eorum
que in natura sunt. quod p̄imum inest vnicui
q̄ non formatum per seipsum vt lectuli natura
lignum. statue autem es. signum huius autē
dicit antiphon. qm̄ si aliquis proiceret lectum
deorsum. et accipiat potentiam putrescens vt
vitiq̄ sit germen. non vitiq̄ fieri lectum sed lig-
num. tanq̄ dicat q̄ fm accidens ens disposi-
tum fm legem et artem. substantiam autē entez
illam que permanet hoc patiens continue est.
Si autem et horum vnū quodq̄ ad alterū ali-
quid idem hoc sustinuit. vt es quidem et aurū
ad aquam. ossa autē et ligna ad terram. Simili-
ter autem et aliorum quodlibet illam naturam
esse. et substantiā ipsorum. Unde sane hi qui-
dem terram dicunt. quidam autem aquaz. alij
quidam vero horum. Sed alij omnia hec na-
turam esse eorum que sunt. Quot enim ali-
quis ipsorum acceperit huiusmodi siue vnum
siue multa hec et tanta dicit esse omnem sub-
stantiam. alia autem omnes passionez istoruz
et habitus et dispositionez. Et horum quidē
quodlibet esse perpetuum. Non em̄ esse muta-
tiones ipsius ex seipsis. Alia autem fieri et cor-
rūpi infiniētes. vno quidem modo natura di-
citur p̄ma vnicuiq̄ subiecta materia habenti-
um in seipsis motus et mutationis p̄ncipiū

¶ Istud est secundū capitulum istius tractatus in quo
philosophus ponit diuisionem nature que diuiditur in
materiam formā 7 p̄uatiōem posita eius definitione
cum esse precedat posse. Et p̄mo ostendit materiam
esse naturam. et hoc ideo. quia antiquis videbatur. q̄ na-
tura p̄ncipaliter diceretur de materia. eo q̄ ipsi formam
rei veram non prospexerunt. et ideo dixerunt. q̄ substan-
tia eorum que in natura sunt. et quod p̄muus est vnicui
q̄ et est informabile hoc est formam recipiens non mes-
diantē alio. sed per seipsum est natura rei. sicut lectuli na-
tura lignuz. Et ideo dixit antiphon. q̄ natura est illud
ex quo pullulat pullulās. qm̄ natura est vis insita reb; s
naturalibus ex similibus fm naturā similia procreans.
Si enim plantetur in terra lectus et putrescens in terra
accipiat porentiam naturalem germinandi. id quod p̄o-
ducitur est lignum et non lectus. igitur lignum est natu-
ra lecti. 7 non lectitas que est eius forma. hoc autem di-
xit antiphon tanq̄ putaret q̄ id quod est in ligno fm le-
gem que regula artis est 7 proportionem facit materie
ad formam. et id quod est in eo. quod dicitur forma artis.

fit fm accidēs. z id quod pmanet in producente z pdu-
cro idem sit natura et substātia accipiens passiones rei.
fm formas accidentiuz variatas circa ipsum. Et po-
test ratio sic formari q̄ sicut est in artificialibus ita p ana-
logiam est in naturalibus. substantia autem et natura
artificialium est materia igitur substantia rerum natu-
ralium est materia. Maior patet qz fm antiquos for-
me naturales sunt accidentia de quarta specie qualita-
tis. quia antiqui ponebant materiam esse substantiam
rei. et res solum differre penes figuras accidentales. exē-
pli gratia vt diogenes qui posuit aerem pro principio
omnium rerum dixit aerem sic figuratum esse homines
et sic figuratum fore asinum. z sic de alijs. Et q̄ vnum
quodq̄ ita se habet ad suam naturam. sicut opus artis
ad naturam artis sic patet. qm̄ sicut es et aurum se ha-
bent ad aquam que est materia prima eorum. ossa aures
et ligna ad terrā q̄ prima materia est ipsoz. et sicut alioz
q̄dlibet naturalium hoc dicitur esse naturam illoz qd̄ p̄mi
materiale est in ipis. materia em̄ p̄ma in qlibet illoz est
vna manens sustinens variationes ex formari diuersita-
te. Unde es et aurum resoluta producūt aquā et ossa et
ligna resoluta producunt terraz. Et hec fuit causa q̄ q̄
dam eoz dixerunt q̄ prima materia fuit terra. et qui-
dam dixerunt q̄ fuit ignis. alij aerez. alij vero aquā pri-
mam materiam esse dixerunt. Et alij dixerunt. q̄ que-
dam horum plura tamen vno sunt materia omnium na-
turalium. Alijs autem placuit q̄ omnia ista sunt ma-
teria naturalium rerum et natura eorum. Quot em̄ nume-
ro vnusquisqz eoz accepit pro principio materiali. hec
et tot dicit esse omnium substantiam et naturaz suę vnus
supponeret siue multa siue etiaz omnia. Alia autem dix-
erunt esse passiones istoz. que mouent in actione et pas-
sione in ipis sicut qlitates prime. aut etiaz dixerunt esse
habitus sicut forma et q̄scētes in ipis q̄ nō hnt cōtra-
riū vel dixerūt eē dispositōes materiā z naturā pparātes
ad habitus recipiendos. Quodcūqz autē horū dixerūt
esse principium materiale et naturam. illud etiam dix-
erunt esse perpetuum. et dixerunt q̄ illi nō inest mutatio
ex seipso. qz nunq̄ mutatur ab esse suo. sed alia que sunt
passiones et habitus et dispōnes sunt z corrumpuntur
circa hoc modis infinitis. Iste ergo est modus vnus q̄
dicitur natura prima vniuersiūsqz subiecta materia eozū q̄
habent in seipsis motus et mutationis principium. Et
dicitur autē esse causa ignorantie antiphontis. quia nesci-
uit distinguere inter formam accidentalez et substātia-
lem. et ideo vtrāqz putauit esse accidentalem. et puta-
uit q̄ forma naturalis per omnia esset sicut forma artifi-
cialis et hoc non est verum.

¶ Alio autem modo forma et species que est
fm rationem. Sicut enim ars dicitur quod est
fm artem et artificiosum. sic et natura quod
fm naturam dicitur et quod naturale. Neqz
autem illud adhuc dicimus habere fm artem
nihil. si potentia tantum est vt lectulus Non-
dum enim habet speciem lectuli. neqz etiaz ar-
tem. neqz in his que natura subsistunt. Poten-
tia em̄ caro aut os neqz habet adhuc sui ipsius
naturam. Prius accipiat speciem fm rationes

qua definiētes dicimus quid est caro aut os
neqz natura est. Quare alio modo erit natura
habentium in seipsis motus principium z for-
ma et species que non separata sunt. sed aliud
fm rationem. Quod autem est ex his. natura
quidem non est. sed a natura vt homo Et ma-
gis natura hec est q̄ materia. vnumquodqz
enim tunc dicitur magis cum entelechia sit.
q̄ cum sit potentia.

¶ Sic p̄hs ostēdit tribz ratioibus formam esse naturā
Prima sumitur a simili. eodem modo dicitur aliquid
naturale. quo modo dicitur artificiale. artificiale autē di-
citur aliquid ex sua forma. igitur etiam dicitur natura-
le ex sua forma. clarum autē est q̄ anteq̄ aliquid acci-
piat formā artificialem non est artificiale. igitur etiaz ante
q̄ aliquid accipiat formam naturalem non est naturale.
et per consequens forma rei naturalis dicitur esse natu-
ra. Maior patet. quia sicut ars dicitur dupliciter scilicet
quod est factum fm artem. z id quod est artificiosum.
quia id quod est arte factum habet formam artis per
quam fuit in arte apud artificiosū. et sunt hoc modo ra-
tiones vnus z forme opus artis et artificiosum. sic z na-
tura dicitur quod fm naturaz factum est. et natura. q̄
id quod fm naturam factum est formaliter est in na-
tura faciente et ideo formaliter conueniunt naturale et
natura ideo forma habet rationem nature et natura est
magis q̄ materia. quia sicut in operibus artis non dicitur
q̄ opus artis aliquid habeat anteq̄ accipiat formā
artis sed solum potentiam ad artem quando habet ma-
teriam artis. vt lectulus potentia est in lignis. z non est
lectus nisi accipiat formaz artis. ita est in rebus natura-
libus q̄ nihil vere actu dicunt habere ex materia in qua
sunt potentia. sed ex forma habent q̄ sint res naturales
quia caro et os non habent sui naturam nisi accipiant
speciez carnis z ossis. speciem quidē qua definiendo di-
citur. quid est caro. quid est os. igitur oportet fm hanc
rationem q̄ alio modo natura sit eozū habitū in se
ipsis motus principium forma z species. que quidē natu-
ra non est vis separata a naturalibus. in ipis diffusa.
vt supra dictum est. sed si seperetur. hoc est fm rationes
et intellectuz resoluētē em̄. compositum vero quod est
ex ipis non est natura. sed est fm naturā. Et subiūgit
philosophus. q̄ forma est magis natura q̄ materia. q̄
sicut se habet res naturalis ad esse in natura siue fm na-
turam. ita se habet ad naturam. sed magis est fm natu-
ram quando est fm formā entelechia hoc est in actu. q̄
q̄ est in potentia materiali tantū. igitur forma que fa-
cit compositū esse fm naturaz magis est natura q̄ ma-
teria. et ideo melius alij in nature rōe p̄honorauerūt for-
mam. dicētes q̄ natura vniuersiūsqz rei naturalis ē. for-
ma dans esse. z species que dat vnicuiqz earum rationē
diffinitiuam.

Amplius fit homo ex homine: sed non lec-
tulus ex lectulo. Unde etiam non dicunt figu-
ram esse naturam. sed lignum. qm̄ fiet utiqz si
germinet non lectulus. sed lignum. Si ergo
hoc est ars. et forma est natura. fit enim ex ho-
mo

mine homo.

¶ **N**ic philosophus ponit secundas rationes probarem formam esse naturam. quoniam illud est natura quod redit per generationem naturalem. cum generatio sit ad naturam forma autem redit per generationem naturalem. igitur forma est natura. **¶** **M**inor probatur. quia forma naturam fit ex homine homo. et non fit lectulus ex lectulo propter differentiam forme naturalis et artificialis. Si igitur hec fuit causa. quod antiqui dixerunt formam lecti non esse naturam lecti. quia lectus si germinat geminabit lignum et non lectus. et ideo in arte non producit forma sed materia si germinat artificialiter erit compositum causa compositi in natura. **¶** **L**uz ergo in natura forma producit formas. quia ex homine generatur homo forma convenientiam speciei et forme. igitur forma est natura forma ratione similes per oppositum rationi eorum. quia ipsi antiqui dixerunt redire materiam. et non formas.

¶ **A**mplius autem natura dicta sunt sicut generatio via est in natura. non enim est que ad modum medicatio dicitur non in medicinam via. sed in sanitatem. **¶** **N**ecessesse quidem enim est a medicina non in medicinam esse medirationem. **¶** **N**on sic autem natura habet se ad naturam. sed quod nascitur ex quodam in quoddam. **¶** **N**on enim forma quod nascitur. **¶** **Q**uod igitur innascitur non est ex quo sed in quid. forma itaque natura est.

¶ **N**ic philosophus ponit tertiam rationem que est illud est natura propter quod generatio dicitur natura. sed per formam generatio dicitur natura. igitur forma est natura. **¶** **M**inor patet. quia generatio dicitur natura quia est via in formam que est natura. **¶** **E**st autem via in formam rei acquisitam per motum et mutationes generationis. igitur forma est magis digna nomine quam ipsa generatio. **¶** **N**on enim est in nature moribus sicut est in actionibus et moribus artis. **¶** **I**n artibus enim non est motus artificis via ex forma in formas convenientem illi in specie et ratione. sed potius est motus medici ex medicina que est habitus in anima medici non in medicinam sed in sanitatem que est forma naturalis in complexionem calidam et siccam. frigidam et humidam. **¶** **E**t si diceret aliquis. motus est ex specie sanitatis que est anima medici in formam sanitatis que est in complexionem. **¶** **A**d hoc est dicendum. quod licet ita sit non tamen sunt ille forme eiusdem rationis. quia una denudata est quiescens in anima medici. altera autem quiescit in materia habens esse materiale in ipsa. et illa que est in anima medici potius est intentio forme quam forma. **¶** **I**lla autem que est in re extra. vera est forma. sed aliquando est tantum artificialis. eo quod per solam artem inducta est. ut forma domus vel idoli. **¶** **A**liquando autem est forma naturalis. quando ars imitatur naturam in opere. sicut est forma sanitatis. in nature autem moribus et generationibus non huiusmodi est processus. sed potius ex forma in formas. quia ex homine est homo generatione actiua productus. **¶** **E**t si dicitur fieri ex materia cuius forma naturalis sit in ea. tunc iterum ex forma forma quid existente. est forma in actu ex

stans forma quod unumquodque naturalium est aptum naturam procedere ad formam in actu existentem. **¶** **Q**uod autem nascitur in tali via nature non est materia ex qua fit res. sed est forma que est terminus motus generationis. forma igitur est magis natura quam materia.

¶ **S**ed forma et natura dupliciter dicitur. **¶** **E**tenim privatio quodam modo species est. **¶** **S**i autem est privatio. et contrarium aliquid circa simplicem generationem aut non est. potestius considerandum est.

¶ **N**ic philosophus probat quod privatio sit natura pre supponendo tamen quod forma dupliciter dicitur. scilicet de forma perfecta et imperfecta. **¶** **E**t etiam natura dicitur de forma et privatione. **¶** **E**t quod privatio sit natura sic probatur. forma est natura. privatio autem est quodam modo species et forma propter aptitudines quas relinquit et supponit in subiecto. **¶** **P**osterior autem in libro perigeneseos considerandum erit. **¶** **A**n circa simplicium corporum generationem. est contrarium quod sit privatio. sicut circa generationem que est generatio forma quid. **¶** **I**n generatione enim forma quid alterum contrariorum privatio est. et reliquum habitus sicut nigredo privatio est albedinis. sed frigiditas privatio est caliditatis. **¶** **S**i enim considerentur privationes contraria que sunt in genere coloris forma esse formale quod habet a lumine erit albedo lux clara in superficie corporis terminati que susceptiva est luminis. **¶** **N**igredo autem erit color privatus luce. eo quod superficies corporis terminati non est receptibilis lucis. **¶** **E**t hac enim consideratione manifestum est. quod nigredo privatione opponitur albedini. **¶** **S**i autem albedo et nigredo considerantur forma esse materiale. forma quod constituuntur a primis qualitatibus. que commiscetur in corpore composito. colorato sic albedo et nigredo opponuntur contrarie. ut utraque est species qualitationis non privationis. **¶** **S**imiliter cum frigiditas sistat motum et caliditas motum inducat. erit frigiditas materialis et privatione opposita caliditati. ut ostendit **A**ristoteles quarto meteororum in fine. **¶** **S**ed in generatione substantie aliquando generatur id quod est materiale ex formali sicut terra ex igne vel aere. **¶** **A**liquando e converso. **¶** **E**t id quod est plus materiale est etiam plus privationi immixtum. et sic patet. quod tam in qualitatibus quam in substantiis quedam forme sunt privationi mixte. et materiales. quedam autem sunt formales et pure.

Circa textum declaratum movetur questio. An sit convenienter natura in formam materiam et privationem divisa.

¶ **E**t arguitur primo quod forma non est natura quia est terminus generationis. sed terminus non est natura. igitur nec forma est natura. **¶** **M**inor patet. quia natura est principium movendi et quiescendi. terminus autem non est huiusmodi. igitur. **¶** **S**ecundo anima est forma substantialis. et tamen non est natura. **¶** **T**ertio. materia non est natura quoniam illud quod est ens in pura potentia non est principium motus et quietis. materia autem est huiusmodi. igitur ipsa

non est principium mouendi et quiescendi z p psequens non est natura Quarto. illud qd est per se no ens no est natura. priuatio autem est per se non ens. igitur non est natura ¶ In oppositum est pbs in textu. Et pro eius intellectu ponuntur duo discursus quorum maior prius est ista.

Natura est entium naturalium fiendi z essendi principium intrinsecum Minor Tria sunt entium naturalium principia forma materia et priuatio appellata Conclusio Igitur quodlibet eorum est natura. sub quadam ratione analogia

Maiores patet per definitionem nature. Quae autem dicitur principium intrinsecus essendi et fiendi conuenit forme materiae simul. et non priuationi cum ipsa sit solum principium fiendi. ut clare patuit ex primo huius Sed dicitur natura est principium mouendi z quiescendi. igitur male dicitur est qd sit principium essendi Ad hoc dicendum. negando consequentiam. quoniam illud qd est principium essendi est etiam principium mouendi z quiescendi ut patet de forma. non autem e contra. cum multa accidentia sint principia mouendi quibus instrumentalia. que tamen non sunt essendi principia. Minor patet per Aristotelem. primo posteriorum Conclusio quoniam ad primam eius partem patet per Aristotelem. hic in textu. Et sigillatim sic declarari potest. primo de materia Nam quicquid est principium mouendi et quiescendi est natura. materia autem est huiusmodi. quia materia est primum subiectum vnicuique non formati per seipsum qd presupponitur in omni motu naturali. De forma sic patet. illud quod dat naturalibus esse naturam communicando se eis et quod solum est necessarium ad esse ipsorum per se est natura. forma autem dat naturalibus esse et naturam conueniendo se eis. igitur est natura. Ipsa enim sola est per se necessaria ad esse ipsorum. quia si forme possunt in se subsistere sine materia. non inquireret in rebus naturalibus materia. et ideo non queritur per se materia sed propter aliud. videlicet quod forma subsistet in ipsa.

De priuatione sic patet. quia forma est natura. sed priuatio est quodammodo species et forma. igitur ipsa est natura Secunda pars conclusionis patet quia illud dicitur analogice quod dicitur quodam ordine. sed ipsa natura dicitur quodam ordine. igitur etc. Minor patet quia nomen nature conuenit primo forme. deinde materiae. z ultimo priuationi. Maiores alterius discursus est.

Trinembres diuisio de natura. est per Aristotelem bene assignata Minor forma est naturalis actus. materia vero potentia Latentia autem forme est priuatio et ad eam aptitudo Conclusio Igitur forma est principalis natura quae materia. et hec duo magis priuatione ipsa.

Maiores est per hunc in textu. Minor patet ex his que dicta sunt in primo huius. Prima pars conclusionis patet quia illud in quo productum magis assimilatur. productum est magis natura. sed per formam productum magis

assimilatur producenti. igitur est magis natura. Preterea generatio dicitur natura. quia est via in formam. non autem materia Sed diceret. quicquid predicatur de eterno et corruptibili per prius dicitur de eterno quae corruptibili. materia autem eterna est. forma autem corruptibilis est primo physicorum. igitur materia est magis natura quam forma.

Maiores patet quia eternum est magis ens quam corruptibile Ad hoc dicendum est. quod duplex est eternum. scilicet actuale z perfectum z de illo maior est vera. Aliud est eternum potentiale z imperfectum z de illo loquendo maior non est vera. Et si materia semper sit natura. z forma generatur z corrumpitur. non tamen sequitur quod materia sit magis natura quam nomen nature perfectius conuenit nascendo z corruptibilibus quam perpetuis cum nomine nature dicitur a nascendo eris. et ideo illud dicitur perfectius natura cui perfectius conuenit ratio naturitatis aut quod magis facit ad naturitatem rei. Et notandum est quod quibus transmutabilibus magis dependeat ex materia subiectiue. magis tamen dependet a forma terminatiue. Secunda pars patet. quia priuatio est principium per accidens. forma vero z materia per se principium motum. ergo magis sunt natura quam ipsa priuatio. etc. Etiam ipsa priuatio obiectiue principiat. materia vero acquisitiue. cum acquirat in se formam que est magis natura. Sed dicitur res. sicut se habet materia artificialis ad artificialem. ita se habet materia naturalis ad formam naturalem. huiusmodi forma artificialis est minus natura quam materia artificialis. igitur etiam forma naturalis erit minus natura quam materia Solutio. licet tam forma substantialis quam accidentalis sint perfectiores z actus siue materie. tamen longa est differentia inter eas. quia forma substantialis est perfectio simpliciter. accidentalis vero secundum quid. Preterea forma naturalis est natura non autem forma accidentalis. tamen materia artificialis est ens naturale. z ideo in artificialibus materia est principalior forma. cum in eis materia artificialis est tota rei substantia que consistit ex forma substantiali z ex materia

Ad obiecta i oppositum

Ad primum dicendum est. licet forma secundum esse actuale sit terminus generationis rei. tamen ipsa est principium respectu aliorum motuum rei generate conuenientium. scilicet motus localis. generationis. alterationis augmentationis z sic de alijs Aut dicendum est. quod forma naturalis accipitur dupliciter. vno modo secundum quod est in generate. et sic est generationis principium. quia generans secundum suam formam est principium generis Alio modo accipitur forma secundum quod est in genito siue generato. z sic est terminus motus generationis Ad secundum est dicendum. quod duo modis accipitur natura. vno modo proprie. z sic anima non est natura cum sit ad vnum determinata. siue vnicuius operationis principium. ut patuit in octauo dubio precedenti. Alio modo accipitur communiter in quantum est plurimum operationum z motuum principium. z sic posset dici natura. Unde patet quod forma que est simpliciter materiae imersa. illa scilicet que solum mouet suam materiam ad vnam differentiam positionis. solum dicitur forma naturalis. illa autem forma que mouet effectiue z ad omnes differentias positionis. supergreditur ipsam naturam.

Ad tertium est dicendum. licet materia non sit principium

actuum mouendi et quiescendi. tñ est principium passiuum. illa enim gerundia mouendi et quiescendi habent significationem actiuam et passiuam. quare et actiue et passiuè capi possunt. et ideo sufficit q̄ in vno illozū modozū verificetur de materia. Sed dices materia est magis natura. q̄ est magis substantia a substādo dicēta. Ad hoc dicendū est q̄ verum est loquēdo de substātia quo ad actum substādi formis naturalibz non autē loquēdo de ea in quātum dicitur a substāciando siue p̄ se essendo. ¶ Ad quartum patet solutio ex primo physicozū. Sed dices forma est magis natura q̄ materia. priuatio autem idem est cum forma. igitur priuatio est magis natura q̄ materia. Ad hoc est dicendū. licet priuatio sit quodam modo species et forma. hoc tamen solum est fm̄ esse confusum et indistinctū. et ideo non importat dicitur priuatio aptitudinem. sed etiam casualitatem.

Incidunt dubia circa

tertium. Quozū primum est. propter quid antiqui dixerunt materiam esse magis naturam. Solutio q̄ ideo. q̄ ipsi dixerunt eam esse totam rei substantiam. et ens in actu aut nihil superaddere materie nisi accidentalem dispositionem. cum igitur fm̄ nos substantia quam antiqui posuerūt naturā magis sit natura accidere quā ipsi dixerunt formā. rationabiliter dixerunt materiam esse principalius naturā q̄ formam. Istud tamen antiquorum dictū falsum est. quia eozū dictum ex falso procedit fundamento. cum antiqui imaginabantur materiam esse totam rei substantiam siue totum compositum cum tamen sit solum altera pars totius compositi.

Secundum dubium est.

An potest stare dictum philosophi dicentis terrā esse naturam et materiam. cum tamen primo metaphysice dicatur. q̄ sola terra caret iudice. eo q̄ nullus eam ponit pro principio rerum naturalium. sicut posuerunt alia elementa. Solutio licet nullus expris solam terrā posuit principium rerum naturalium in fieri eo q̄ est immobilis. posuerunt bene tamen eam naturam tanq̄ subiectum forme et vti principium subsistendi. Aut dicendū est q̄ nullus posuit solam terram p̄pter eius grossiciem. vt patuit latius circa primum librum physicozū.

Tertium dubium est

Quo antiqui philosophi dixerunt omnia preter materiam esse passiones habitus et dispositiones. Solutio illi dicebant passiones que sunt principia mouendi in ipsis. vtputa qualitates prime. habitus quidem dicebant esse illa que permanent in rebus naturalibus quiescentia. Dispositiones vero que disponunt ad forme receptionem.

Quartum dubium est

An accidentia forme sint magis naturalia vel accidentia materie. Solutio accidentia forme. quia forma est principalius natura q̄ materia. igitur accidentia forme sunt magis naturalia q̄ accidentia materie. et ideo qualita-

tes magis dicuntur accidentia naturalia q̄ quantitates cum quantitates sequantur compositum gratia materie. qualitates vero totum compositum gratia forme. Pro maiori tamen intellectu est sciendum q̄ duplicia sunt accidentia forme quedam enim sunt accidentia forme. ex ea parte qua eleuata est super naturam. sicut scire velle intelligere respectu anime rationalis. Alia sunt accidentia consequentia formā ex ea parte qua iuncta est materie. vt nutrire augere et sic de alijs et ista conueniūt forme ex ea parte qua est natura. et de istis intelligitur q̄ sunt magis naturalia q̄ accidentia materie. non autem de primis quoniam illa non insequuntur formam in quantum est natura. Similiter duplicia sunt accidentia materie. quedam que sequuntur materiam fm̄ esse commune et confusum et fm̄ q̄ ipsa est in potentia ad omnes formas vt coposititas de genere spiritatis. et aliq̄ qualitates. Alique conueniunt materie fm̄ q̄ ipsa est disposita ad aliquā formam. et ista magis dicuntur naturalia q̄ prima

Quintum dubium est.

Quare ens artificiale non producit sibi simile quem admodum ens naturale. Solutio q̄ hoc est propter imperfectionem agentis artificialis quod non dat enti artificiali virtutem producendi sibi simile. quia licet dat esse enti artificiali. non tamen dat sibi virtutem. vt sit aliorum causa. Agens vero naturale perfectius est. ideo dat enti naturali quod producit non solum esse. sed etiā posset esse causam aliorum. quoniam dat sibi formam per quam potest producere sibi simile. Et ideo etiam non est simile de actione naturali. et artificiali. quia in actione naturali fit processus de vna forma in aliam in specie in generatione vniuoca. Sed in artificialibus non fit processus de vna forma in aliam eiusdem speciei. sicut medicatio non est de medicina ad medicinā. sed ad sanitates. et denomiatur potius a principio q̄ a fine. in naturalibus vero actio potius denomiatur a fine q̄ a principio

Sextum dubium est.

An dictum Aristotelis scz q̄ priuatio est quodam modo species et forma bene allegetur pro inchoatione formam. Solutio q̄ sic. quia in hoc q̄ dicitur priuatio quodam modo species et forma. concluditur formas esse inchoatas in materia. Si enim ipsa priuatio non esset quodam modo species et forma sed pure forme negatio in subiecto. sicut dicunt platonici. tunc non esset aliquo modo forma in materia inchoata. Nec ista autoritas Aristotelis solū est intelligenda de priuatione forme accidentalis vti dicunt thomiste. sed etiam de priuatione forme substantialis. quoniam tamen Aristo. in textu non deducit expresse nisi de forma accidentali. vnde licet Aristote. hic non deducat q̄ priuatio forme substantialis sit quodam modo species et forma. videtur tamen hoc etiā intendisse. quia illa est quodam modo species et forma. quia alias insufficienter ratio de priuatione adduceretur ad compositum. cum intendat probare de priuatione forme substantialis q̄ ipsa sit natura. Pro cuius intellectu maiori est notandū. q̄ priuatio forme substantialis dupliciter accipi potest. Vno modo quātum ad eius esse materiale. et sic est quodam modo species et forma. quoniam sic dicit

Physicorum

Aristotelis

aptitudinem que est forme originale principium. Et dicitur quodam modo species. cum non sit species simpliciter sine forma. sed solum originale principium: species sine forma. Si autem accipiatur quantum ad eius esse forma le sic non est quodam modo privatio species et forma. s; potius eius negatio. et sic in generatione simpliciter privatio est quodam modo species et forma. In generatione vero sine quid amplius est species et forma. cum forma accidentaliter non solum est sine esse genericum inchoata. verum etiam sine esse specificum. fit enim in motu albedinis transitus de esse albi vel albedinis imperfecto ad esse perfectum.

Uoniam autem determinatum est quot modis dicitur natura. post hoc speculandum est quomodo differat mathematica a physico.

Iste est secundus tractatus in quo philosophus determinat de differentia physici et mathematici. et hoc quo ad primum capitulum. et quomodo habet utrumque naturam considerat. quo ad secundum capitulum. ubi quomodo autem natura dicitur dupliciter. Dicit igitur philosophus quomodo iam dictum est. quot modis dicitur natura. ideo necessarium est nos inquirere. An natura quovis modo dicta sit de consideratione physice scientie vel non. hoc enim est necessarium propter opiniones eorum de quibus dictum est. quia illi qui dixerunt quod natura est sola materia. dixerunt quod physici non habent considerare nisi materiam. Et illi qui dixerunt. quod forma sola est natura. dixerunt quod physici non habent considerare nisi formam. Cum autem ea de quibus agit mathematicus sine esse sunt in physicis corporibus. oportet nos inquirere primo. quomodo differat speculatio mathematica a speculatione physica.

Etiam plana et firma habent physice corpora et longitudines et puncta de quibus intendit mathematicus.

Nic philosophus ponit tres rationes quibus probat quod physica et mathematica non sint distincte scientie. Quarum prima est. quod utique scientie considerant eadem subiecta ille sunt eadem. cum scientie penes obiecta distinguantur. s; mathematica considerat eadem subiecta cum physica. quia superficies corpora et magnitudines que etiamveniunt corporibus physicis. Arithmetica tamen plus differat a physica quam geometria. quia geometria convenit cum physica in subiecto suarum questionum licet differat in predicato. cum utrumque querit de corpore superficie et longitudine. tamen differenter quod geometria querit de recta vel obliqua. physica vero de calida vel alba vel simplici aut commixta.

Amplius autem astrologia altera est. aut pars physice. Si enim physici est dicere quid sit sol et luna scire. accidentia autem que sunt per se nullum inconueniens est.

Nic philosophus ponit secundam rationem. astrologia est pars mathematice et etiam est pars physice. s; astrologia considerat corpus naturalis forma informatum et sub motu existens. et hec omnia facit physica. igitur non sunt scientie distincte. Et si dicatur quod physica convenit cum astro-

logia in parte sui subiecti. quod in libris de celo et mundo physica inquirat de celo et motu eius. sed differat in predicato. quia non considerat easdem passiones celi quas considerat astrologus. Ad hoc dicitur. quod hoc est inconueniens ut dicit Aristoteles. quod aliqua consideret de aliquo subiecto et nullum consideret accidentium que per se accidunt. et hoc potest sub alijs verbis sic dici. Ad quamcumque scientiam spectat considerare substantiam et naturam rerum. ad illam etiam pertinet considerare passiones illarum rerum. ad physice autem pertinet considerare substantiam solis et lune. cum sint corpora naturalia. igitur etiam de accidentibus solis et lune ad eundem dicitur pertinere.

Et aliter quomodo videntur que de natura dicentes. de figura solis et lune. et utrum spherica sit terra. et mundus aut non.

Nic ponit tertiam rationem que est. Antiqui de natura loquentes de figura solis et lune locuti sunt. et an terra sit spherica. et an mundus sit sphericus vel non. sicut patet in libro de celo et mundo. et de omnibus his etiam loquitur astrologia. igitur physica et astrologia conveniunt tantum in subiecto quam in predicato suarum questionum.

De his quidem igitur negociatur et mathematicus. s; non in quantum physici corporis terminus est unumquodque. Neque accidentia speculantur in quantum talibus accidentibus accidunt. Unde et abstrahit. abstracta enim in intellectu a motu sunt. et nihil differunt neque sunt mendacium abstrahentium.

Nic philosophus soluit questionem motam dicens. quod quis mathematicus et physicus de eisdem considerent materialiter ipsi tamen non considerant de eisdem formaliter quod mathematicus negociatur siue determinat de eis sine quod sunt termini. ut longitudines latitudines et soliditates. s; non in quantum sunt termini physici corporis. et ideo mathematicus ea considerat absolute in quantum abstracta sunt a materia sensibili per rationem definitivam. siue sunt subiecta siue predicata. ut patuit in premissis primis physicorum. in quo dictum fuit quod mathematicalia per intellectum sunt a motu abstracta. Si enim mathematicus definiat subiectum questionis mathematice. ut dicendo lineam esse longitudinem sine latitudine et profunditate cuius extremitates sunt duo puncta. ubi enim totum quod ponitur in definitione est de substantia quantitate. et quantitas dicitur comparationem ad materiam. non tamen ad materiam sensibiles que sola est physica. et ideo abstrahit ab omnibus que sunt sub motu et ad motum disponentibus. Si autem mathematicus definiat predicatum sui subiecti quod est passio. tunc non omnia que cadunt in eius definitione erunt essentialia respectu ipsius definiti. cum passio definiatur per subiectum quod non est eiusdem essentie cum passione. omnia tamen que cadunt in definitione sunt separata a materia sensibili. Sed physice definitiones sunt ex his que sunt iuncta materie sensibili et motui. ut sexto methaphysice. Et licet considerationes mathematice et physice differant tamen hec dicitur non facit. quod una ducat ad veritatem et altera ad falsitatem. quod una procedit verum ex his que verum essentialia

quiritari sicut quod est quiritas. et ideo abstrahit ille a sensibili
libi ad que non dependet quiritas in eo quod est quiritas. que
etiam abstrahens non mentitur cum non considerat esse
quiritatis in hac materia sensibili. sed physicus considerat
esse quiritatum constitutorum ex sensibilibus mixtis quod
esse est ex motu. et concludit concepta cum motu et mate-
ria. et non mentitur. tales enim sunt forme naturales que sunt
aque et hominis et passionum suarum que sunt calidum et
frigidum. et albu et nigrum

**Latent autem hoc facientes et ideas dicen-
tes. physici autem abstrahunt cum minus sunt
abstracta mathematicis.**

Hic philosophus excludit errorem quorundam pythagoricorum
et platonis dicentium rerum physicalium formas esse ideas
separatas. putabant enim res eodem modo se habere ad
esse sicut ad cognoscendum. cum igitur rerum physicalium quidi-
tates cognoscimus. non hanc singularem naturam rei phi-
sicalis cognoscendo putabant ipsi rerum physicalium qui-
ditates preexistere ipsis ut quod humanitas caritas et
huiusmodi forme naturales sicut suas essentias non habe-
rent dependentiam ad materiam sensibilem. sed potius eent
abstracta que admodum mathematica

**Fiet autem utique hoc manifestum: si quis utro-
rumque dicere tetauerit terminos ipsorum et acci-
dentium. impar quidem et par. et rectus et cur-
uus. Adhuc autem linea et figura sine motu. Caro autem
et os et homo non adhuc sed hec sicut naris sym-
metas. sed non sicut curuum dicitur**

Hic philosophus ostendit duabus rationibus quod
physica sunt de minus abstractis que mathematica
quarum prima sumitur in scientiis pure mathematicis
libus. et sumitur ex terminis. id est definitionibus physice
et mathematice. quoniam termini rerum physicalium dantur per
materiam sensibilem et motum. termini autem mathemati-
calium a materia sensibili abstrahunt. ut patet inuenti
definitiones essentielles mathematicorum et physicorum
sive sint subiecta questionum sive predicata. sive eorum pas-
siones. passiones sunt par et impar. curuus et rectum. sub-
stantia autem ut numerus linea et figura. hec enim omnia defi-
niuntur sine his que sunt in motu et in materia sensibili-
bus qualitatibus distincta. ut si dicatur quod par est nume-
rus non habes medium. impar autem est numerus medium ha-
bens. Curuum autem cuius medium non est directe inter ex-
trema. et rectum cuius medium extrema cooperiunt. Nu-
merus autem est unitatum collectio. et linea est longitudo
sine latitudine. et cetera. et figura quiritas terminata linea vel
lineis. nihil enim in his omnibus definitionibus est de
principiis motus. vel de materia sensibili que motui sub-
icitur vel mutationi. Caro autem et os que sunt substā-
tia physica. et similiter calidum et frigidum. rarum et de-
sum que sunt passiones predicari de his subiectis defi-
niuntur per ea que sunt principia motus et commixtio-
nis materie ex sensibilibus qualitatibus. ut symmetas in de-
finitione sua concipit nasum. ut symmetas est curuitas in
naso. et clauditas est tibi curuitas.

**Demonstrant autem et que magis physica
que mathematica ut perspectiva et harmonica et**

**astrologia. Contrario enim quodam modo se ha-
bent cum geometria. Geometria enim de physica
ca intendit linea. sed non in quantum est physica.
sed perspectiva quidem mathematicam lineam
non autem in quantum mathematica. sed in quantum
est physica.**

Hic ponit secundam rationem que sumitur in scienti-
is medijs que sicut sui subiecti considerationem magis
sunt sive appropinquant physice que mathematice. ut per-
spectiva et harmonica et astrologia et scientia de ponderi-
bus de ingenijs de proportione velocitatum et iactuum
que surgunt ex numero pondere. ut si pondus unius
marche mouet terminum in hora. pondus duarum marcharum mo-
uebit illud in dimidia hora. Scientia autem de sphaera mo-
ta considerat proportionem situs et distantiam mobilium
ex tanta velocitate vel tanta que parat ad corpus mi-
noris velocitatis vel maioris. Omnes enim iste sicut sicut consi-
derationem suorum obiectorum contrario modo se ha-
bent ad geometriam. Geometria enim habet subiectum
seu lineam que est physica sicut esse. sed non accipit eam
per se physice. sed abstrahit a materia sensibili. Sed per-
spectiva considerat lineam que est mathematica sed non
abstrahit eam ut mathematicus. sed acceptam considerat in
physicis. sicut in lumine vel visu. et inquit de ea mathe-
maticas passiones. Et sicut iste scientie in quibusdam
conueniunt. ita probationes suas aliquando permiscet. ut
patet de hoc quod terra sit spherice figure. De hoc enim phy-
sicus aliqui format rationem sive probationem geometri-
cam dicens. quod si non esset spherica non diuersificaret ortus
et occasus astroz. Nec enim ratio est astrologica et
est physico accommodata. et ideo non dicit nisi quod quoniam cau-
sam propter quam terra est spherica. non habet dicere astro-
logus. Aliquando autem astrologus de eodem probatio-
nem facit physice. sicut quoniam dicit quod terra est simplex cor-
pus et simplici corpori competit figura simplex. Figu-
ra enim simplex est que omnino est sine angulo. et non que
in una parte habet angulum et in alia lineam. Nec enim
probatio est physica. Aut etiam quando dicit quod terre pes-
res sunt graues. sed pres graues equaliter festinant cade-
re circa centrum. et ideo cadit in circulo. Tales autem pro-
bationes dicunt causam propter quam terra est spherica.
et sumuntur in doctrinalibus ad faciendam doctrinam. Omnes
enim scientie disciplinales que in questionibus suis habent
subiecta physica circa ipsa inquirunt per causas mathe-
maticas. et ideo etiam mathematice potius que physice
sunt scientie subalternate sive medie. Et hec ideo dicta
sunt ut scias. quod scientia mathematica differt a physica.
quoniam natura non est forma mathematica. ut quidam senserunt
quod quis male. **¶ Circa hunc textum mouet questio.**

**Utrum physica et ma-
thematica sint distincte scientie. inter quas sunt
quedam scientie medie. que magis mathe-
matice que physice sunt dicende.**

¶ Contra primam premissam arguitur primo quod non. quia ma-
teriale scientie eandem scientiam specialem continentibus sub

se distinguunt inter se. physica autem et mathematica eandem scientiam specialem sub se continent scilicet astrologiam. igitur non sunt distincte scientie. **¶** Vnoque patet. quod astrologia est pars mathematice. et tamen sub ea continetur. et etiam est pars physice. quia physica considerat de sole et luna et de accidentibus eorum de quibus est astrologia. **¶** Secundo. si ille scientie essent distincte. hoc esset ideo quia mathematicalia non concipiunt materiam sensibilem in suis definitionibus. ut physica. hoc autem falsum est. igitur Vnoque patet. quod quicquid habet esse in materia habet definitum per eam. omnis autem definitio explicat esse rei. cum igitur ipsa mathematicalia habeant esse in materia debent etiam per eam definitum. **¶** Tertio. ille scientie non distinguuntur que eandem considerant conclusionem mathematica autem et physica sunt huiusmodi. igitur etc. **¶** Contra secundam premissam arguitur sic. scientie medie opposite non se habent ad mathematicam. Nam sicut mathematice res considerant aliquod sensibile materie coniunctum sicut quod separatum. ita scientie medie considerant aliquod mathematicum sensibile materie coniunctum. igitur sunt magis physice quam mathematice. **¶** Quarto. veritate primi est **Aristo.** in textu. **¶** Et pro secundo est comento. **¶** Et pro intellectu istius questionis mouentur duo discursus. quorum maior primi est ista.

¶ Physicus definit per materiam sensibilem a qua abstrahit mathematicus considerans solum formam. **¶** Vnoque. Que materie sensibili est coniuncta sicut rem. ab ea tamen est separabilis sicut rationem. **¶** Conclusio. Igitur mathematica et physica sunt diuersae scientie. quibus aliqui possunt de eadem re intendere.

¶ Maior patet ex eo quod definitio est rei notificatiua ad intellectum. physica autem intelliguntur intellectu ad sensum reflexo et sicut esse eorum naturale quod habent in materia sensibili. ut patuit in principio primi physicorum. **¶** Est enim physica substantia qualitate et quantitate sensibili determinata. sed mathematica considerat solum quantitatem non considerando cum ea qualitatem sensibilem. ex quo quantitas sicut ordinem nature qualitatem sensibilem preuenit. et ita potest sine ea intelligi et definitum. **¶** Et ideo cum res multipliciter intelliguntur. ita etiam multipliciter definitum habent. **¶** Nam intelligens rem solum per sua accidentia et suos effectus definit eam definitione descriptiua. Sicut intelligens rem per principia sua essentialia definit eam definitione quiditatiua. **¶** Nec autem definitio diuersificatur sicut realium modorum. essendi vnius et eiusdem intelligibilis diuersitatem. Nam vna et eadem res intelligibilis accipi potest sicut quod est sub quantitate et qualitate sensibilibus. et sic definitum habet per materiam sensibilem non solum ex parte intellectus nostri intelligetis rem. sed etiam ex parte ipsius intelligibilis et illa eadem res accipi potest sicut esse eius quod habet sub quantitate pueniendi quantitates sensibiles. et sic habet definitum per formam et non per materiam sensibilem. et ita definit mathematicus ut patet circa declarationem textus et sicut quod eadem res puenit quantitate et qualitate sic definit metaphysicus. **¶** Sed dices mathematicus et metaphysicus definitum per materiam. igitur non solum physicus per eam definitum. **¶** Ad hoc dicitur est. quod mathematicus non abstrahit

ab a materia simpliciter quam non a materia imaginaria. sic nec metaphysicus a materia intelligibili. tamen abstrahit a materia sensibili per quam definit physicus. **¶** Sed contra mathematicalia sunt accidentia igitur debent definitum per materiam sensibilem. et per consequens sunt coniuncta materie sensibili. **¶** Ad hoc dicitur est. quod duplex est definitio accidentium. quedam est que datur per additamentum. **¶** Alia est quiditatiua et essentialis. per hoc dicitur est. quod omne accipit debet definitum per suum subiectum definitione data per additamentum. non autem oportet accidens definitum per subiectum definitione quiditatiua. et sic non definitum per subiectum. **¶** Vnoque patet. quia ea que sicut esse sunt coniuncta in reali existentia. dummodo essentialiter ad invicem non dependent possunt per rationem separari quam intelligit vniuersum quod per ea que sibi sunt essentialia. quare sicut rationem possunt separari mathematicalia a materia sensibili. **¶** Conclusio patet. quo ad primam eius partem. quoniam ille scientie sunt distincte que habent diuersos modos definiendi inter se. cum modus definiendi sit scientie proprius. physica autem et mathematica diuersos habent modos definiendi. ut patet ex dictis igitur. **¶** Reterea sicut se habent potentie ad obiecta. ita se habent scientie ad subiecta. sed potentie distinguuntur specie ex distinctione obiectorum. igitur et scientie ex distinctione subiectorum sed clarum est quod physica et mathematica diuersa habent subiecta. igitur sunt ab invicem distincte. **¶** Maior secundi discursus est ista.

¶ Inter mathematicam et physicam sunt quedam scientie medie que non sunt pure mathematice nec pure physice. sed conueniunt cum vtriusque. **¶** Vnoque. Iste scientie considerant quid mathematicum. tamen ad sensibilem materiam contractum. **¶** Conclusio. Igitur scientie medie sunt magis mathematice quam physice dicende.

¶ Maior patet per **Aristo.** in textu. Nam medium est quod aliquid participat de vtroque extremorum. sed sic est quod participant scientie medie aliquid de mathematica et de physica. igitur sunt aliquae scientie medie. sicut arithmetica. astronomia. perspective. etc. ut patet ex supra declaratis circa textum. **¶** Sed dices inter metaphysicam et mathematicam non sunt scientie medie. igitur nec inter mathematicam et physicam. **¶** Consequentia probatur a simili. **¶** Ad hoc dicitur est. quod non est simile. quoniam non est tanta conuenientia inter metaphysicam et physicam. sicut inter mathematicam et physicam. quod mathematica et physica aliquando suas rationes permiscet. ut patuit circa declarationem textus. **¶** Etiam mathematica est qualiter materie sensibili coniuncta licet non sicut rationem. metaphysica vero est simpliciter a materia sensibili abstracta. **¶** Et dicitur scientie extreme vel medie ex parte sensibilibus et non. quod in sua natura permiscet in quantum sunt habitus scientifici. **¶** Et considerandum est. quod metaphysica est de his que sunt abstracta sicut rem et rationem. et hoc de principio paliter in ea consideratis. et ideo substantie corporee materie sensibili coniuncte. non principaliter in metaphysica considerantur. sed substantie incorporee. que sunt separate. **¶** Et si aliquid diceret **¶** Maior pars metaphysice est de substantiis corporeis igitur principaliter eas considerat. **¶** Ad hoc dicitur est dicitur per interpretum

onem cōsequente. qm̄ licet in maiori parte metaphisice
determinetur de substantijs corporeis quo ad libros
translatos. tamen hoc est minus principaliter in quan
tum scilicet nos in cognitiōem substantiarum separata
rum ducant. Et ideo licet metaphisica in aliquibus in
ea consideratis minus principaliter cōmunicet fm̄ rem
sive materialiter cuz illis in mathematica et physica con
sideratis. non tamen conuenit ipsa scz metaphisica cum
portioribus in mathematica et physica contentis. ¶ **Q**
uoz patet inductiue. vt astronomia considerat magni
tudinem de qua considerat geometria. Non autem eam
considerat absolute. sed in q̄stum est mobilis. Etiam
armonica. hoc est musica nūmerum considerat. non autem
absolute. sed in q̄stum contractus est ad sonum. et sic de
alijs scientijs medijs. Et q̄uis physica consideret sub
stantiam quantum ad esse sensibilis nature contractam.
et similiter scientie medie. differenti tñ modo. quia phi
sica considerat substantiam q̄staz fm̄ legem qualitarum
sensibilium medie autem considerant qualitarum sen
sibile fm̄ passiones mathematicas tali rei inesse demō
strantes. pure autem mathematice rem quantum consi
derant qualitati sensibili p̄cisa. ¶ **C**onclusio patet
qm̄ scientie magis demonstrātes per media mathema
tica q̄ p̄ media physica. sunt magis mathematice q̄ phi
sice scientie at̄ medie magis demonstrant per media ma
thematica q̄ physica. ergo sunt magis mathematice.
¶ **D**eterera ille scientie sunt magis mathematice que pro
cedunt ex principijs mathematicis ad demonstrandum
passiones de subiecto. sic autem est de scientijs medijs.
¶ **M**aior patet. quia denominatio magis fit a principijs
q̄ a subiecto aut conclusione. Etiam enumerantur in
ter artes liberales vt clare patet in istis versib. Gram
loquitur dia vera docet re verba colorat. Qu canit.
ar numerat. geo ponderat. as colit astra. non autem phi
sica. igitur etc. Etiam patet per Aristotelem primo po
steriorum vbi enumerat scientias medias inter sciētijs
mathematicas. ¶ **E**t est sciendum. q̄ scientie medie
scz armonica. astrologia perspectiua cōsiderant subiecta
mathematica fm̄ esse contracta ad materiam sensibilem
et de ipsis demōstrant. vt in pluribus passiones mathe
maticas per media mathematicalia. vt perspectiua con
siderat lineam mathematicam. fm̄ esse cōtractaz ad vi
sum. et ipsa verius demonstrat passiones mathematicas
cas. vt sunt rectum et curuū et sic de alijs per media ma
thematica cum ipsa sit subalternata geometrie. et ideo p̄
spectiua econtrario modo se habet ad geometriam. q̄a
geometria considerat lineam physicam non in q̄stuz phi
sica est sed mathematica. et perspectiua considerat line
am mathematicā sed nō vt mathematica est. s; vt phi
sica. et sic ille scientie ex parte subiectozum habent p̄uen
ientiam cum physica et ex p̄ passionū cuz mathematica
et etiam ex parte principiozuz. ideo dicuntur medie in
ter mathematicas et physicam. ¶ **P**ro quo aduertendū
est. q̄ ille scientie non nunq̄ demonstrant per me
dia physica. licet tñ media mathematica sint eis magis
pporcionata. vt ista cōclusio. terra est rotunda. demon
stratur in astrologia per medium mathematicum. qm̄
sol et stelle citius oriuntur orientalib; in partibus q̄ oc
cidentalibus. et hoc non est nisi propter rotunditatem
terre. et etiam per medium physicum. quia omne illud
cuius partes sunt equaliter graues. equaliter cadunt

ad centrum. terra autem est huiusmodi. igitur etc.
¶ **E**t quia in scientia cōclusio se habet vt materia. et ly
men principiozuz in quo scitur cōclusio se habet vt for
ma. et quia denominatio magis est a forma q̄ a materia
ideo scientia magis denoiatur a principijs q̄ a conclusio
ne. qz sicut principium in speculabilib; se habet ita finis
in agilibus. Et quia agibilia denominantur a fine. ideo
speculabilia a principio denoiantur.

Ad obiecta i opposituz

¶ **A**d primum contra primum est dicendum. q̄ astro
logia non est eodem modo pars mathematice et physice.
ce. quia ratione subiecti est aliquo modo pars physice.
vt dictum est. ratione autem principiozuz quibus de
monstrāt est subalternata scientia. Et licet mathemati
cus et physicus eandem rem considerent materialiter.
¶ **N**on tamen formaliter vt lineam superficie et alias q̄stuz
tates. considerat enim ea physicus prout sunt termini re
rum naturalium. Mathematicus vero considerat ea
fm̄ rationes proprias et quiditates non respiciēdo sub
iectum et illo modo abstrahuntur a motu et a materia
sensibili. ¶ **A**d secundum est dicendum. q̄ omnis
definitio explicat esse quiditatum rei. sed non oportet
q̄ explicet esse accidentale rei. modo materia sensibi
lis est quoddam accidentale respectu entium mathe
maticalium. non q̄ sibi posset abesse. sed quia materia sen
sibilis est extra intellectum illozum entium. et hoc modo
etiam inferius dicitur accedere superiori. non quia pos
set abesse. sed quia est extra intellectum eius. ideo non
oportet in definitionibus mathematicozum ponere ma
teriam sensibilem. q̄ ip̄a ponatur in definitionibus
physicalium. illam tamen materiam sensibilem physica
lia concipiunt fm̄ tres differentias. quedam em̄ in suis
definitionibus determinatum concipiunt. subiectum in
specie vt simū claudum. quedam eleuantur plus et con
cipiunt materiam sive subiectum in genere determina
tum et non in specie. vt caro os medulla et huiusmodi.
quedam autem adhuc generalius querunt subiectum
quod distinguibile est contrarietate sicut album et ni
grum. calidum et frigidum. rarum et densum et huius
modi. omnia tamen hec minus abstracta sunt mathe
maticis qm̄ nullum mathematicozum in sua definitione
concepit subiectum sensibili qualitate distinctum. sed sic
concepit in sua definitione sicut facit passio mathemati
ca. hoc est imaginabile aut intelligibile solum.
¶ **A**d tertium est dicendum. licet eandem cōclusionem
demonstrant. hoc tamen diuersimode. quia physicus
per principia physice. et mathematicus per p̄ncipia ma
thematicalia. verum tamen est vt patet ex dictis. q̄ bo
nitate doctrine cōtingat vt principijs physicis in mathe
matica. et econtrario principijs mathematicis in phy
sica. ¶ **A**d argumentū contra questum formatum di
cendum est. q̄ scientie medie ex p̄ subiectozum fm̄ se
consideratozuz sunt bene magis physice. tamē quo ad
principia et passiones et modum doctrinandi sunt ma
gis mathematice vt probatum est. Et est notandū
q̄ subiecta in scientijs medijs duobus modis considera
ri possunt. ¶ **U**no modo materialiter et fm̄ se. sic forma
lius in subiectis sciz. mediarum est physicum. et p̄ p̄ns
principale. ¶ **A**lio modo considerari possunt formaliter

et proprietates. sic principale in subiectis scientiarū me-
dianum nō est physicum s; mathematicū

Incidunt dubia An

triplex sit modus definiendi. ¶ Et videtur q non-
quia materia sensibilis nō separatur a materia imagina-
bili. igitur non est triplex modus definiendi ¶ Secū-
do omnis scientia abstrahit a materia. igitur abstrahit a
materia nō proprie conuenit mathematico. et per conse-
quens nō erunt tres modi definiendi Solutio q sic.
vnus quidem modus definiendi est per materiam sensi-
bilem. hoc est per materiam acceptam fm ordinem ad
qualitates sensibiles. quia naturalia definiuntur sub ha-
bitudine ad motum. sed aliquid ideo mouetur. q; habet
in se materiam sensibilem sunt em qualitates pncipia q
bus aliquid actualiter corrūpitur alteratur aut augme-
ntatur. Exempli gratia. homo est res physialis. et defi-
nitur per corpus humanum quod est corpus non soluz
habet in se figuram siue q̄ritatem. sed etiam necesse est
tale corpus habere cōplexionem que est vnio q̄itarum
p̄marum. Alius est modus definiendi cum materia
imaginabili. hoc est cum materia accepta per ordinē ad
q̄ritatē que p̄rie cognoscit p̄ imaginationem. et p̄ tales
materia definitur mathematicus q; forme mathematicas
les nō sunt oino separate a materia. igitur o; q; p̄ materia
definiuntur. cum vnū q; habet definiiri sicut habet esse
Exempli gratia. figura triangularis est aliquod mathe-
maticale habens aliquam materiam. non tamen respicit
eam fm q; in ea sunt qualitates sensibiles. Tertius
modus definiendi est omnino sine materia. et ille est pro-
p̄rius metaphisico. quia ipse determinat de rebus a ma-
teria separatis. vtrū de substantijs separatis. Et qui-
bus patet. q; physica definit per materiam tam fm rem
q; fm rationem. mathematicus vero per materiam defi-
nit fm rem. non autem fm rationem. metaphisicus ve-
ro abstrahit a materia tam fm rem q; fm rationem.
¶ Ad p̄mū est dicendum. q̄uis sint idem fm rem vel
subiecto. Differunt tamen fm naturalem ordinem in-
telligendi. et sic ratione differūt. qm̄ naturaliter p̄us in-
telligitur materia fm q; imaginabilis est. q; fm q; sensi-
bilis est. q; naturaliter materia p̄ius habet ordinem ad
q̄ritatem q; ad qualitatem ¶ Ad secūdum est dicen-
dum. q; duplex est abstractio. quedam est abstractio vni-
uersalis a singularibus. vt homo a sorte platone. vel ma-
gis vniuersalis a minus vniuersalibus. vt genus a suis
speciebus. vt animal ab homine equo. et talis conuenit
cuiusbet scientie. Alia est abstractio forme a materia et il-
la est duplex. quia aut abstractio talis est oino a materia
aut a materia sensibili p̄mā considerat metaphisicus.
secūdam vero mathematicus

Secundum dubius est.

An abstrahentium sit mendacium. Et videtur q sic.
quia intelligens rem aliter q; est. videtur mendaciū cō-
mittere. intelligens aut mathematica esse sine materia
aliter intelligit rem q; est. igitur. Solutio q non. vt
patet p̄ Aristo. in textu. Et ratio potest assignari ta-
lis. quia vnū q; potest intelligi sine illo quod ē extra
eius intellectum. Illa aut que sunt cōiuncta fm esse non
nunq; sic se habent q; vnū est extra alterius intellectum

vt album et dulce in lacte. ideo in p̄iūctis fm esse vnum
potest intelligi separāt sine alio. et ideo in talibus potest
vnum ab alio separari. cum abstrahere nihil aliud est. q;̄
inter illa que sunt p̄iūcta fm esse intelligere vnum sepa-
ratim. alio nō intellecto. Et ad oppositum dicendū est
q; dupliciter contingit rem aliter intelligi q;̄ est. Vno
modo in p̄ma operatione intellectus et tunc sine omni
incōuenienti res potest aliter intelligi q;̄ est. cum in p̄-
ma operatōe intellectus vnum p̄r intelligi alio non cōin-
telligendo. q̄uis a p̄re rei sunt p̄iūcta. Alio modo in se-
cunda operatione intellectus se; remouēdo vnū ab alio
per negatōem et illo modo non cōtingit intelligere ea q;
fm rem sunt coniuncta sine falsitate vel mēdatio.

¶ Qm̄ autem natura dupliciter dicitur spe-
cies et materia. sicut de simo quid sit intendi-
mus. sic considerādum est. quare neq; sine ma-
teria hmōi neq; fm materiam

¶ Istud est secundum capitulum huius tractatus in
quo p̄hs intendit determinare de quibus naturalis phi-
losophia habet considerare dicens. q; habet considerare
de duplici natura sc; specie hoc est forma. et materia Et
hoc probat. qm̄ cōsideratio naturalis phie est. sicut cō-
sideratio symi. vt patet capitulo p̄cedenti. Symū autē
non nominat curuitatem tantum que est forma. nec na-
sum tm̄ qui est materia. sed vtrūq; nominat. igitur natu-
ralis philosophus nō considerat formam sine materia. nec
materiam sine ordine ad formam quia considerare
formam sine materia et considerare materiam non in cō-
paratione ad formam s; fm q; ipsa est vnū eorum que
diuidunt. ens fm se in actum et potentiam. et sic est eius
p̄sideratio p̄me philosophie

¶ Etenim nam et de hoc quis dubitabit du-
pliciter. quia due nature sunt de qua est phisi-
ca. aut de eo quod est ex vtrisq;. sed si de eo q;̄
est ex vtrisq;. et circa vtraq;. igitur eiusdem aut
alius vtraq; p̄gnosocere.

¶ Sic consequenter Aristo. mouet duas dubitatio-
nes. et quo dictum est. q; naturalis philosophus habet
determinare de specie et materia. Quam p̄ma est.
cum sint due nature scilicet forma et materia. de qua illa
rum est phisica. aut sit de vtrisq;. hoc est de composito
naturali. Cum enim de rebus diuersis diuersē conside-
rant scientie q; scie secant fm q; secant res considerate in
scientijs. et ideo cum forma et materia sint diuersē res.
videtur consideratio de ipsis esse diuersarum scientiarū
Et si vna sc; phisica est de vtrisq;. tunc oportet q; nego-
tietur circa vtraq; cum sint diuersē. et sic dubitatur an
eiusdem scientie aut alterius sit vtraq; cognoscere.

¶ Secunda dubitatio est. cum supra dictum est. q; du-
plex est consideratio materie sc; eam considerando p̄r
se. in q̄ritum est vnum de entibus. et considerando eam
fm proportionem quam habet ad formam. An eius-
dem scientie sit considerare materiam vtroq; modo sunt
pram. cum enim idem et vnum sit de consideratione eius-
dem scientie. et materia sit vna vtroq; modo considera-
ta. vna quidem subiecto et non fm esse. forte alicui vide-
bitur ad vnā et eandem scientiam vtraq; considera-
tio materie pertinere.

Secundū capitulum

habet duo dubia

p̄m

27

In antiquos quidem em aspicienti videbitur
vtriusque esse materiei. ex qua em parte quandam
empedocles et democritus speciem et quod quid
erat esse tetigerunt.

Nic phs soluit primam questionem fm opinionem anti
quorum dicens. si aliquis dea antiquorum bene inspiciat vi
debit. qd phisice p[ro]sideratis no[n] sit nisi materia. qz omnes
phisici antiqui naturam dixerunt esse materiam. et phis
sicam sciam esse p[ro]fectaz in materie cognitione. sicut fecit
antiphon. Ex qua em pte qda eorum viderunt formam s[ic]
ut empedocles et democritus. et illi etiam formam sub
stantialis que vere natura est no[n] viderunt. sed empedocles
dixit formam esse armoniam p[ro]plexionis. et tamen non est for
ma nisi materialis. Et democritus dixit formas res
resultare ex h[uius] et disp[os]itione et ordine atomorum in corpo
rib[us] p[ro]positis. et illas formas dixerunt esse rez. quiditates
q[ue] dant esse reb[us] naturalib[us]. et euz iste no[n] vere sunt forme
substantialis s[ed] qdam p[re]paraciones materie ad recipien
dum formam. p[ro]stat qd ex pua pte formam tetigerunt. Ideo
si quis obediatur istis. scia phisica erit perfecta in materie
p[ro]siderat[io]e absq[ue] eo qd ponat aliquam p[ro]siderat[io]em de for
ma. Sed istud est valde mirabile in tantis viris. qd pura
uerunt p[ro]siderat[io]em phisicam esse p[ro]fectam in eo fm qd no[n] scit
res nisi in pot[en]tia. qm si talis scia esset sufficiens tunc vna
scia sufficeret ad sciendum oia generabilia. qz oim eorum est
materia vna. et hec scia esset de eorum materia. et sic scire na
turalia esset multu[m] breue et leue. et vel nihil habens dif
ficultatem. Pro intellig[en]tia tamen maiori sciendum est. qd
phisici illi dicentes naturam oim esse materiam dixerunt
illam esse signatam et distinctam per formam sicut est ter
ra aq[ua] ignis aer vel mediu[m] horu[m] vel plura ex his aut oia
et formas esse acc[en]tia que appar[et] solum et no[n] sunt. et io
oia naturalia dixerunt esse vnu[m] s[ed] apparere diuersa. et ideo
materialis p[ro]cipij sciam sufficere dixerunt ad vera[m] scien
tiam omnium naturalium. hec aut solutio non est vera.
vt patebit infra.

Si autem ars imitatur naturam. eiusdem aut
scientie est p[ro]gnoscerere speciem et materiaz vsq[ue]
ad hoc vt medici sanitatem et coleram et fleg
ma in quibus est sanitas. Similiter autem et
edificatoris est speciem domus et materiam.
qm lateres et ligna sunt. Similiter autem et
i alijs. et phisici erit p[ro]gnoscerere vtrasq[ue] naturas

Nic phs ponit tres rationes. quib[us] probat qd eiusdem
scie est p[ro]siderare vtrasq[ue] natura[m]. Quaz p[ri]ma est ars imi
tatur natura[m]. s[ed] eiusdem artis est p[ro]siderare formam et
materiam. qz ars mechanica in suis opib[us] imitat natura[m]
in hoc qd inducit formam super materiam determinatam. et
illi forme p[ro]portio[n]atam. quare etiam sicut ars in mecha
nica p[ro]gnoscit spem hoc est formam ita p[ro]gnoscit etia[m] mate
riam vsq[ue] ad hoc. qd p[ro]portio[n]et etia[m] spem qua[m] inducere in
tendit. sicut medicus sanitatem p[ro]gnoscit que est species
finaliter intenta a medico. sed qz hanc no[n] inducit nisi in
quadam materia sanitati p[re]parata. ideo cognoscit etiam
materiam fm qd p[ro]portio[n]atur forme que est p[ro]plexio et
p[ro]mixtio h[uius] ex colera flegmate sanguine et melanco
lia in quibus est sanitas inducta a medico. Similiter at

edificator. qm vult inducere formam domus. oportet ipm
p[ro]gnoscerere lateres et ligna inq[ui]tum p[ro]portio[n]ant forme
domus q[ue] inducitur in ipis p[ro]positis. et similiter est i om
nibus alijs artib[us] mechanicis. Quia igitur ars naturam
imitatur. igitur oportet etia[m] fieri sic aliquo modo in na
tura. et p[ro] p[ri]ncipaliter de natura p[ro]siderans. debet co[n]si
derare spem p[ro]cipaliter. et materiaz. fm qd est p[ro]portio
nata spem. et sic per hoc p[ro]p[ri]e solutio ad p[ri]mam questionem
inductam. Qm in veritate si forma et materia accipit[ur]
antur. put sunt diuerse pres entis diuidentes ens in eo
q[ue] ens. non p[ro]inet earum p[ro]sideratio ad vna[m] sciam p[ro]ciu
larem. s[ed] potius sic eas co[n]siderat vna scia vniuersalis
que co[n]siderat ens inq[ui]tum ens. et reducit ad ens pres
eius inter quas sunt forma et materia que sic vniuntur
in ente. qd in vna scia co[n]side[re]ntur p[ro]sideretur. S[ed] si accipia
tur p[ro]sideratio forme que cum materia p[ro]cipitur in defi
nitione. et materia illi forme sit p[ro]portio[n]ata inq[ui]tum ha
bent vnitare p[ro]portio[n]is ad inuicem et analogie. sic sunt de
p[ro]siderat[io]e vnius scientie p[ro]cipularis corpus mobile co[n]
siderantis. inq[ui]tum est mobile et hec est phisica. ideo ipsi
p[ro]uenit de eis p[ro]siderare. Per hoc etiam patet solutio ad
alia[m] dubitat[io]em. qm materia[m] reducta[m] in ens. sicut redu
citur ps ad totum quod diuidit[ur] habet p[ro]siderare p[ri]m[us]
phis hoc est metaphisicus. qz illa no[n] est p[ro]portio[n]ata for
me que simpliciter et maxime natura est. nec ipa hoc mo
do naturale p[ro]cipium est qz sic non est p[ro]uati[on]i immita
quare hoc modo non subicitur motui s[ed] phisicus habet
p[ro]siderare materia[m] que est forme p[ro]portio[n]ata p[ro] p[ro]uati
onem que est in ipsa inchoans formam p[ro]pter hoc qd habet
cu[m] forma vnitare p[ro]p[ri]e et analogie.

Ad huc autem cuius causa fit et finis eius
dem et quecunq[ue] sunt p[ro]pter hoc. Nam aut
finis est. et cuius causa fit. quorum enim con
tinui motus existens est finis aliquis motus
hoc vltimum est et cuius causa fit. vnde et po
eta derisorie apposuit dicere hunc finem cuius
quidem causa effectus est. Vult em non oim
vltimum esse finem. s[ed] optimum

Nic phs ponit secunda[m] r[ati]o[n]em ista[m]. scz eiusdem scie est
co[n]siderare id quod est ad finem cuius causa fit. et que
cunq[ue] sunt ad finem ordinata. sed natura existens forma
est finis cuius causa fit quicquid fit in natura. igitur eius
dem scie scz phisice est p[ro]siderare formam et ea que sunt p[ro]
pter formam. sicut materia et efficiens. Maior p[ro]bat[ur].
qz ex fine sumitur r[ati]o medioru[m] ad finem. Minor p[ro]bat[ur].
qz quoru[m]cu[m]q[ue] p[ro]tinui motus existens est vltimu[m] aliq[ui]s
motus. illud est finis p[ro]pter qd fit totu[m] qd fit. s[ed] oim
motus naturalis p[ro]tinui existens forma est vltimu[m] in
motu substantiali. igitur forma est finis oim alio[rum]. et p[ro]
p[ro]sequens est natura. Oicitur em p[ro]tinui motus et vni
qz si no[n] esset motus vnius vltimu[m] no[n] necessario esset fi
nis. qm vltimu[m] quod incidit ex necessitate et corruptio
ne materie mobilis aliq[ui] non est finis mou[er]is neq[ue] mo
tus. sicut e[st] mors vltimu[m] viu[er]is quod est malicia com
plexionis eius quod mouet incidit p[ro]pter intentionem
motoris. Et ideo mors non est finis p[ro]pter que fit. qd
qd fit. et ideo homerus poeta apposuit deridendo quida[m]
qui dixit qd cu[m] mortuus fuerit haberet finem p[ro]pter que
factus fuerat. Non em factio[n]is sue finis et vltimu[m] fuit

Soluit p[ri]mam qu[est]io[n]em p[ro]p[ri]e
op[er]ationis antiquorum

Figuras

Notandum
est h[oc]

Probatur p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e qd p[ro]
p[ro]p[ri]e h[oc] p[ro]siderare vtrasq[ue] natura[m]

Summa r[ati]o

Notandum
est h[oc]

motus. cum motus incidat pter intentioem nature particula ris. et hoc ex subiecti malicia et corruptioe. Non enim omne vltimu est finis. sed vltimu et optimu in quod dirigit motus intentioem. hoc autem motus aliqui psequitur p vnu motum. aliqui per omnes. per vnu quidem motus particula ris in generatione psequitur forma que est finis eius. et ideo est natura. per omnes autem psequitur motus vniuersalis generatiois pperuitatem. et ille est finis intentus ab vniuersali natura. vt patebit secudo perigenesios. hoc est secudo de generatione

Quonia autem faciunt artes materiam alie quidem simpliciter. alie autem operose. et vtitur tanquam ppter nos omnibus que sunt ab arte. Sumus enim nos quodammodo finis omnium. Dupl iciter enim est id cuius causa sit. Dictum est autem de his in his que de prima philosophia sunt. Due enim sunt principiantes materiam et cogno scentes artes. que vtitur et factiua que architec tonica. Unde et vsualis architectonica quodam modo est. Differunt autem secundum quod hec quidem speciei preceptiua et architectonica. Alia autem vtfactiua materie. Subernator enim qualis sit species aliqua temonis cognoscit et instituit. Alius autem ex quo ligno et qualibus illis erit. In his quidem igitur que secundum artes nos facimus materiam ppter opus sed in physicis inest.

Hic philosophus ostendit. quod physicus habeat considerare tam formam quam materiam. formam tamen magis principaliter. et hoc ostendit philosophus ex omnium artium mechanicarum consideratione. Diuiditur enim artes in tres species artium. Artes enim mechanicas considerant materiam dupliciter. quedam enim considerant eam simpliciter vt in eam inducant formam. sicut edificator domus considerat lateres et ligna in quibus inducit formam domus. Alie vero considerant eam operose. hoc est operatio actum ad que est preparatio apotelesma artis in materia determinata. sicut facit miles operatio in gladio actum quem facere non possit nisi esset ex ferro. et economus hoc modo operatur de domo. Artes autem que sic operose vtitur apotelesmatibus artium. vtitur eis ad vtilitatem omnium in ciuitate. et ideo ciuili omnia artificia habet ordinare ad vtilitatem communem. quod nos ciuiliiter viuentes sumus quodammodo finis artificialium omnium. hoc est cuius causa sit aliquid illud est simpliciter finis. et hic sumus nos. sed finis facientis materiam et eam preparantis est forma artificii. et ideo dictum est. quod nos sumus quodammodo finis et non simpliciter. et quia sumus quodammodo finis artificialium ideo vtitur omnibus. Et sic finis dicitur dupliciter. scilicet forma ad quam terminat actus efficiens et motus materie. et finis ad quem refertur vsus rerum. Quot autem modis dicatur finis. dicitur in quinto libro prime philosophie. Sic ergo patet quod in genere sunt due artes mechanicas que principaliter participant materiam et cognoscunt eam. quarum vna est que vtitur apotelesmate facto. sicut militans vtitur gladio et economus domo preparata. Et illa dicitur architectonica et hoc est principalis operatio respectu actiue que preparat apotelesma. vsualis vero que est quodammodo architectonica que princeps est in opere artis. Et hec est duplex

que enim habet principalem finem illa ad principalem bonum vtitur sicut militaris se habet ad equestrem. et equestris ad frenatrix. et architectonica est respectu illius. Dicitur enim princeps in opere qui verius causas operis cognoscit. et hoc modo fabrilis architectonica est ad eam que vtitur gladio. quoniam verius cognoscit formam et materiam gladii quam illa que gladio vtitur. quia nisi formam gladii cognosceret non induceret eam ex arte. et nisi cognosceret materiam gladii non induceret eam plus in ferro bono quam in alia materia. Et licet etiam vsualis cognoscat vtramque formam scilicet et materiam. non tamen ita cognoscit quod ipsa sint principia vsus gladii. sed potius vtitur eo ex arte militari. et cognoscit materiam et formam ad vsuum et non amplius. Unde architectonica que facit apotelesma est factiua materie. sicut gubernator cognoscit qualis sit species siue forma themonis. et instituit eam ex ligno secundum ordinem ad vsuum gubernationis. et ideo gubernatio vsualis est. Alius autem est artifex qui est faber lignarius natus uinum. qui est architectonicus secundo modo dicitur. qui cognoscit ex quo ligno sit et quibus moribus in illo possit induci forma themonis. Sic igitur tres sunt species artium. scilicet simpliciter architectonica. que tamen facit apotelesma artium vt fabrilis. Alia est simpliciter vsualis. que nunquam facit apotelesma. sed tamen vtitur apotelesmate facto ad vtilitatem ciuitatis. sicut economica militaris et ciuili. et hec dicitur aliquando architectonica a principalitate esse finalis artificialium. cui ipsa est propinquior. et est media inter eas que est et vsualis et actiua alicuius apotelesmatis. vt lanificium quod vtitur lana et filis lanarum. et facit texturam et refert eam ad vsuum ciuitatis. In omnibus autem his est differentia physicalium et artificialium. quia in artificialibus preparatur a nobis materia ad opus artis. eo quod forma artis in se non habet. Sed in physicis non facit natura materiam. cum ipsa sit ingenerabilis et incorruptibilis. et in se habeat formam inchoatam. Et hinc iam dicitur conclusur quod sicut omnes artes aliquo modo considerant materiam propter formam cuius formam principaliter. ita etiam physica considerat materiam propter formam.

Amplius eorum que sunt ad aliquid materia est. in alia enim specie alia materia.

Hic ponit tertiam rationem. Illa que sunt ad aliquid spectant ad vnam scientiam. quoniam vnum relationum cognoscitur per reliquum. materia autem et forma sunt ad aliquid. igitur spectant ad vnam scientiam. Sinon patet. quia quelibet materia habet formam sibi subordinatam. Et tamen est intelligendum. quando dicitur materia est numero eorum que sunt ad aliquid. ita scilicet quod sit de predicamento relationis. quia secundum esse non est ad aliquid. sed quia materia physica non est sine respectu comparationis. eo quod per priuationem habet comparationem ad formam. quod inter materias proximas in alia specie rerum naturalium alia est materia speciei. ergo in alio genere est alia materia genere. quia sicut se habet materia disposita in genere ad formam generis. et materia disposita in specie ad formam speciei. ita se habet materia prima in physicis ad formam primam physicam. igitur omnis materia habet ad formam comparationem. et per consequens oportet physicum cognoscere materiam in quantum forme naturali comparatur. sed cognitio materie non sufficit. quia secundum hoc imperfectum esset physicum negotium

ponit eam vane quod p q dicitur h3 r p dicitur vnde natura

q p physica p dicitur h3 r p dicitur vnde natura

93 92

cum ars considerans formam necessario habet dirigere illum qui disponit materiam. ut patet de artifice introducente formam navis in ligno. non enim potest forma navis induci nisi materia sit antecedenter disposita. igitur oportet quod introducens talem formam. primo dispositionem illius materie cognoscat. hoc autem non oportet e contra. quia potest aliqua ars cognoscere materiam sine forma. que est introducibilis in materiam. ut patet de manuarti fice. hoc est de illo qui preparat materiam. et ideo dicit Aristoteles primo metaphysice. quod manuartifices operantur sicut quedam inanimata. quia seorsum non cognoscunt finem operis. architectonicus illuz tamen finem non cognoscit

¶ Hoc est notandum. quod materia rerum artificialium potest dupliciter accipi. Uno modo absolute et sine eius naturam. et sic potest considerari a physico. cum talis materia est ens naturale. ut lignum vel lapis. Alio modo accipitur materia rerum artificialium sine quod huiusmodi. et sic necessario consideratur ab artifice. quia non potest quecumque forma in quamcumque materiam introduci. et ideo oportet quod artifex eligat sibi determinatam materiam. et sic ars considerans formam habet considerare materiam sed non e contra ars considerans materiam habet considerare formam. quia in omnibus potentibus et habitibus superior potentia aut habitus potest illa considerare que sunt inferioris potentie vel habitus. non autem e contra. cum igitur ars factiva forme est altior sic cognoscit id quod cognoscit preparativa materie. licet non e contra. Huiusmodi secundum discursus.

¶ Ad physicum non spectat quamlibet considerare formam. nec qualitercumque materiam. Vnde forme a materia separate non spectant ad physicum nisi sine quod in materia agunt per motum. Conclusio igitur in vniuersis nature consideratione oportet physicum terminum ponere

¶ Huiusmodi patet primo de forma. quia de illa forma non debet determinare physicus que non est materie proportionata. aut que non acquiritur in materia per mutationes siue motum. sed multiplex est forma que non est materie proportionata aut per motum acquisita. ut intelligentia deus. igitur non spectat ad physicum quamlibet considerare formam. ¶ Hoc est tamen notandum quod triplex est forma. quedam est forma sine esse et rationem abstracta. ut intelligentia. et de illa per se considerat metaphysice. tamen potest physicus eam considerare per accidens in quantum habet reductionem ad motum siue in quantum est principium motus. Alia est forma totaliter coniuncta materie ut forma pure naturalis. ignis. aeris. aque. terre. asini. eque et de illa physicus per se considerat. quia habet consideratione de illa que intrinsece dat esse naturale. sed sic est de forma equi vel asini. igitur per se de illa considerat. Alia est forma que partim est materie coniuncta et partim a materia separata. ut anima rationalis. et de illa ex ea parte qua est coniuncta per se considerat physicus. sed ex ea parte qua est separata solum per accidens a physico consideratur

¶ Vnde patet circa declarationem textus. quia tales forme sine quod sunt motrices orbium celestium agentes in materiam generabilium et corruptibilium. sic de eis consi-

derat physicus. et hoc quo ad quia est et eorum effectus non autem quo ad quid est et quo ad eorum substantiam

¶ Sed diceret philosophus octavo huius considerat de primo motore. talis autem est a materia separatus. igitur physicus habet considerare formas separatas. Ad hoc patet solutio ex dictis. Huiusmodi dicendum est quod physicus non considerat de separatis formis principaliter. licet bene minus principaliter. ¶ Conclusio patet. quoniam non considerat physicus materiam nisi sine quod proportionem habet ad formas. et non considerat formam nisi sine quod proportionem quam habet ad materiam. igitur non considerat materiam in sue communitatis actu. sed eam considerat in quantum sensibilibus est. Neque etiam formam in sua communitate acceptam. ut patet ex dictis. Verum tamen est quod aliter materia sub physici consideratione cadit. et aliter forma. quia materia sine rem quantum ad suam communitatem cadit sub consideratione physici. sed non sine quem effendi eius modum essendi. sed dumtaxat sine illum modum essendi quem habet sub forma sensibili sine quem dicitur ipsa materia sensibilis huius dicitur ymaginaria aut intelligibilis. Materia enim sensibilis et materia intellectualis et ymaginaria sunt vna materia sine rem. differentes solum sine modos essendi.

Ad obiecta in oppositu

¶ Ad primum dicendum est. quod licet naturalis philosophus non consideret formas separatas per se et quidditate. vtiq; tamen per accidens. ut patet ex dictis in declaratione minoris. et etiam circa declarationem textus.

¶ Hoc si dicatur. priorista considerat formam sine materia. igitur etc. Ad hoc dicendum est. quod licet priorista consideret formam sine materia contracta et certa. considerat tamen materiam sibi proportionatam. scilicet duas proportioniones et tres terminos. ut patet primo prior. ¶ Ad secundum dicendum est. licet materia et forma non habeant unitatem essentialem inter se. cum sint diuerse essentie. habent tamen unitates attributionis siue analogie ad aliquod vnum ut ad corpus mobile. et talis unitas sufficit ad hoc quod aliqua duo in vna scientia considerantur. Et licet forma et materia in particulari accepte sint cause rerum naturalium in particulari. non tamen in vniuersali.

¶ Ad tertium dicendum est. quod duplex est materia prima quedam est que est primo prima que est simpliciter prima de qua nihil habet physicus demonstrare. neque per signum neque per causam. quia quando demonstratio est per signum oportet quod signum illud sit conuertibile sicut proprius effectus cause. sed in tota philosophia non est signum conuertibile cum materia sine quod ipsa est pars entis diuidens ipsum. igitur de illa nihil demonstrat physicus per demonstrationem quia. et hec est sententia Avicene. Alia est materia secundo prima. que est in genere. prima tamen dicitur a physico. que scilicet est subiectum rerum naturalium primum. et sic physicus cum sit perfectus in consideratione sua deuenire potest vsque ad primum subiectum. et hoc posset physicus aliquo modo ostendere signo conuertibili. ut patet ex dictis in primo physicorum. ¶ Ad quartum est dicendum. quod non est simile. quoniam non est dabilis aliquid qua materia que est communis omnibus rebus artificialibus. Unde materia artificialium est totum compositum. igitur ipsa est alia et alia in diuersis rebus artificialibus. sed

Acceptat

¶ et non sine aliquid

¶ Huiusmodi patet primo de forma. quia de illa forma non debet determinare physicus que non est materie proportionata. aut que non acquiritur in materia per mutationes siue motum. sed multiplex est forma que non est materie proportionata aut per motum acquisita. ut intelligentia deus. igitur non spectat ad physicum quamlibet considerare formam.

¶ duplex materia prima

tene est dabilis aliqua materia p̄mūnis omnibus rebus naturalibus conueniens. scz materia prima. ¶ Ad quoniam est dicendum. q̄ in mathematicis non est diuersitas propter illam proportionem. imo potius argueretur idem t̄itas. sed diuersitas scientie sumitur ex diuersitate subiectozum que non reperitur inter formas z materiam. quia sunt principia vnius subiecti. puta corporis mobilis. quare conueniens est de materia z forma considerare in eadem scientia.

Incidunt dubia quorū

primum est. Quare philosophus dicit q̄ ad phisicū spectat vtramq̄ considerare naturam. scz materiam et formam. nihil determinando de priuatione. ¶ Solutio q̄ ideo. quia priuatio est vltimum analogatum cuius notitia a forma dependet. et ideo eiusdem est considerare de forma z priuatione. cum priuatio sit quodammodo species z forma. z sic priuatio sub forma continetur. ¶ Unde inter principia rerum naturalium maxime propriū est philosopho considerare de priuatione. quoniam forma et materia possunt euadere considerationem phisicam. euz de forma quantum ad totum sue cōmunitatis ambitum non spectat considerare ad naturalem philosophum. sicut nec de materia. priuatio vero simpliciter est propria naturali philosopho

Secūdum dubium est.

¶ An ars imitetur naturam in quantum potest ¶ Et arguitur primo q̄ non multa producitur ab arte vt artificialia que non producuntur a natura. igitur ars non imitatur naturam. ¶ Secundo sic. natura semper agit vno modo. sicut ignis semper eodem modo calefacit. artis autē operatio pluribus variatur modis. vt domificator pluribus modis facit domum. ¶ Tertio sic. ars agit cum deliberatione. natura autem non. cum ipsa non cognoscit. deliberatio autem est cum cognitione ¶ Solutio q̄ sic. quia vniūquodq̄ principiatum imitatur in quantum potest suum principium z nititur assimilari ei in q̄ possibile est. ars autem est tanquam principiatum respectu nature. igitur imitatur naturam. Et quia omne opus nature est opus intelligentie primi agentis. et cum effectus sit participata similitudo sue cause. ideo in formis naturalibus relucet lumen intelligentie p̄mi agentis. ratione cuius luminis intellectus noster caput cognitionem a rebus naturalibus. quare etiam nostra cognitio causatur a rebus naturalibus. Etiam omnis operatio artificialis presupponit in nobis cognitionē. quia intellectus practicus qui est artis principium presupponit cognitionē intellectus speculatiui. et ideo sicut cognitio intellectus speculatiui causatur a rebus naturalibus. sic etiam operatio intellectus practici. z ideo ars comparatur ad naturam vt principiatum ad suum principium

¶ Ad obiecta in oppositum Ad primum dicendum est. q̄ licet ars non semper imitatur naturam ratione rei producere. tamen semper imitatur ipsam ratione modi producendi in quantum potest. quia si natura faceret domum eodem modo produceret ipsam sicut producitur ab arte.

¶ Ad tertium declaratione est sciendum. q̄ in rebus inueniuntur triplices effectus. quoniam quidam sunt effectus

tus qui solū sūt a natura. z in illis ars nō imitatur naturam. quia ad tales effectus ars nihil facit nec principaliter nec instrumentaliter. vt sunt homo. asinus. leo zc. Alij sunt effectus qui fiunt ab arte t̄m. ad quos non concurrat opus nature. vt domus aut tunica. Alij sunt effectus q̄ producuntur simul a natura z arte. vt pars de sanitate. q̄ quādoq̄ generatur per beneficium medicine. z ex ea parte fit ab arte. z tamen principaliter acquiritur per virtutē naturalem. in signum cuius si virtus naturalis sit debilitata nūquam potest medicina sanitatem efficere. Nam instrumentum non operat nisi sit motum a principali agente. medicina autem est nature instrumentū. Et quibus patet. q̄ t̄m in his que sunt a natura z arte simul q̄ in his que fiunt ab arte t̄m ars imitatur naturam. In effectibus vero q̄ fiunt ab arte t̄m ars imitatur naturam s̄m quādam p̄formitatem. que p̄sistit in duobus. Primo ex parte reus factarum quantum ad modum fiendi. Procedit enim natura ab imperfecto ad perfectum. Unde si natura faceret aliquid quod ars facit nunc. vt si natura produceret domum. tunc in fundamento poneret grauioza. z in parte superiorē leuioza. Secūdo ex parte principij. quia sicut opera nature sunt ab intellectu. ita etiam opera artis. Sed differenter. quia opera nature sunt ab intelligentia non errante. et hoc ostendit ordinatus processus nature. quia naturalia agūt sine defectu sua opera. sed opera artis sūt ab intellectu humano qui errare potest. In effectibus vero q̄ fiunt a natura z arte simul ars imitatur naturam dupliciter. Uno modo q̄ritum ad efficaciam operandi. quia ars imitatur virtutē naturali sicut principali agenti. z ideo tota efficaciam operandi habetur ex natura. Alio modo quāritum ad modum operandi. quoniam operādo ars obseruat eūdem modum z processum quam natura seruaret si ipsa talem effectum produceret. Exempli gratia natura sanat repletionem humorum primo per digestionem. secundo per mollesactionem. tertio per expulsionem. sic similiter ars facit in medicina. ¶ Ad secūdum dicendum est. q̄ natura semper agit respectu vnius finis determinati. z ideo semper eodem modo agit. z inde est q̄ animalia bruta que reguntur instinctu nature vt in pluribus eodem modo operantur. sicut mūdo quolibet anno facit nidum suū et quia ars producit per cognitionem z diuersos concepit fines. ideo pluribus modis producit artificialia. nec tamen oportet ad veritatem huius dicti q̄ ipsa ars omnibus modis imitatur naturam. sed sufficit in aliquibus. Et ideo non est perfecta similitudo inter opera nature et artis. sed sufficit aliqualis proportio. ¶ Sed dicitur q̄ ars precedit naturam. igitur non imitatur eam. quia ars est principium nature. cum a diuina arte omnia procedāt. Ad hoc dicendum est q̄ duplex est ars. Una est diuina et illa precedit naturam. quoniam est principium nature. Alia est ars humana. z talis imitatur naturā vel sequit. Et dicitur notanter imitatur z non assimilatur. quia imitatio importat quādam sequelam proportionis. sed similitudo aut assimilatio importat perfectam conuenientiam. igitur potius dicitur imitatur q̄ assimilatur. ¶ Ad tertium est dicendum. q̄ perfecta ars non deliberat. quia perfecta ars habet habitum inclinātem z ad opus artis ordinātem per modum nature. Aut dicendum est q̄ quis non habeat cognitionem sibi coniunctam. habet tamen cognitionem separatam. cū naturalia diriguntur ab intelligentia non errante

ars imitatur naturam in quantum potest

Notandum

In effectibus q̄ fiunt ab arte t̄m

In effectibus q̄ fiunt a natura z arte simul

Notandum

Tercium dubium est.

An eiusdem scientie est considerare finem et ea que sunt ad finem. Et videtur quod non. quia sic sequeretur quod omnium quomodolibet scibilem esset una scientia. cum omnium scit vnus finis. et sic ethica que de felicitate tractat esset finis omnium scibilem

Solutio. quod sic. loquendo de fine operis. hoc est de fine qui per se ad opus ordinatur. et de fine proximo proportionato. tunc eiusdem scientie est considerare finem et media in eundem ordinata. non autem loquendo de fine operantis. Primum patet. quia noticia mediorum in finem ordinatorum dependet ex noticia finis proximi. cum tota virtus et ratio mediorum est ex proximo fine. cur etiam scientia non est perfecta de scibile. nisi cognito medio scientia data non est noticia de medijs ad finem aliquem ordinatis perfecta. nisi pre-supposita noticia finis. Secundum patet. quia finis operantis est finis per accidens a quo medijs non accipiunt rationem et speciem. ideo talis potest esse alius et alius. Et dicitur de fine proximo proportionato. quia finis ultimus siue non proportionatus non est eiusdem scientie particularis. licet bene communis. teste philosopho primo metaphysice. quod sapientis est considerare omnia que decet secundum habitum metaphysicis scientie.

Ad obiectum in oppositum dicendum est per interemptionem. quia felicitas non est proprius finis nisi virtutum ac operationum virtuosarum. reliquorum vero est finis communis et extraneus quem non oportet cum medijs que sunt ad ipsum sub vna cadere scientia. Scientia tamen communis scilicet metaphysica que considerat totius vniuersi bonum potest considerare finem et huiusmodi media ad illum ordinata. Etiam est bene vnus finis simpliciter scilicet deus. sunt tamen plures fines proximi.

Quartum dubium est.

An nos sumus finis omnium artificialium. Solutio quod sic. et hoc loquendo de fine gratia cuius. non autem loquendo de fine quo. qui est forma operis. quoniam artes propter indigentiam humanam inueniuntur. sicut igitur artes sunt propter hominum indigentiam. ita etiam artificialia in homines tanquam in finem ordinantur. quare nos sumus finis omnium artificialium. et non de quod sumus finis simpliciter cum non sumus finis quod verum etiam sumus fere finis omnium naturalium. quia humana natura est quidam nexus dei et mundi super omnia pure naturalia in dignitate ac perfectione collocata.

Quintum dubium est.

An sol et homo generant hominem. Et videtur primo quod non. quoniam omne generans debet producere formam illius quod generatur. homo autem non producit formam illius quod generatur. cum ipsa sit anima rationalis que non est ab homine aut sole producibilis. sed a deo. Confirmatur. sepe contingit quod homo generans non sit quando materia disponitur ad anime rationalis susceptioem. igitur homo non est generans siue efficiens preparans. Secundo sic. homo generatur virtute omnium corporum celestium. igitur male dicitur quod sol et homo generant hominem.

Solutio quod sic. ut patet per Aristotelem in textu. Pro cuius tamen intellectu supponendum est quod anima rationalis non educitur de potentia materie. quia omnis forma educibilis de potentia materie semper habet esse suum in materia. anima autem rationalis potest habere esse se preparatum a materia. ideo non educitur de potentia materie. quare etiam in generatione hominis particulare agens solummodo se habet ut disponens et materiam preparans ad susceptionem talis forme. Et licet homo et sol non sufficienter ad producendum formam hominis. virtus tamen generativa hominis participata in semine cum virtute solis sufficit disporre materiam ad anime rationalis introductionem. et ideo in productione hominis pre-supponitur materia disposita. Totus tamen homo dicitur generari. quia vbiusque est progressio de non esse ad esse subiecto pre-supposito. ibi est generatio. sic autem est de homine. igitur homo generatur. Unde secundum Dionysium in corruptione non corrumpitur proprie forma neque materia sed armonia. hoc est mutua proportio forme et materie. sic etiam in generatione sufficit quod non acquiratur nisi proportio forme et materie ad esse totius compositi. Ad quod etiam confert simile de productione rei artificialis. quia ipsa ab artifice fieri dicitur. non obstante quod non faciat materiam scilicet ligna vel lapides. sed solum in materia formam producit. Sic ergo licet anima rationalis sit a primo principio scilicet a deo creata. tamen totum compositum a sole et homine generatur. Unde accidit generationi alicuius rei naturalis quod forma de nouo simpliciter acquiratur. sufficit enim ad generationem quod fiat in materia secundum exigentiam totius compositi siue ad esse totius compositi. Verum tamen est quod dupliciter potest accipi totum. Uno modo sine categoria remanente. et sic non generatur totum compositum nisi que liber eius pars generetur. Alio modo categorematice. et sic totum compositum generatur. Et quibus infertur quod sol et homo generant hominem. sol tanquam agens equiuocum. et homo tanquam agens vniuocum. quia omnis generatio fit ab aliquo agente naturali. generatio autem hominis non potest fieri ab alio agente vniuoco quam ab homine. qui non sufficit generare nisi dirigatur virtute vniuersalis agentis. Ad obiecta in oppositum. Ad primum dicendum est licet homo non producat simpliciter formam hominis scilicet animam rationalem. disponit tamen materiam ad eius susceptionem. et in fine dispositionis eius in materia in instanti infunditur anima rationalis a superiori agente. et ideo in illis agentibus est subordinatio. quoniam vnum habet esse ut preparans. et aliud ut perficiens. et ideo illa productio dicitur vna generatio. et generatum dicitur vnus. Quod ut sit a diuersis agentibus. et sic maior intelligitur quod omne generans quod est efficiens perficiens debet producere formam illius quod generatur. et non de efficiente preparante. Sed diceretur. ex illo sequeretur quod generatio hominis non esset vniuoca. hoc autem falsum est. igitur. Sequela patet. generans et genitum non sunt eiusdem speciei cum homine genito. Ad hoc dicendum est. quod generatio hominis non est vniuoca respectu dei vel solis. est tamen vniuoca respectu hominis. Vnde tunc est generatio vniuoca quando generans et genitum sunt eiusdem speciei. ut homo generans et homo genitus. Et equiuoca. quando generans et genitum non sunt eiusdem speciei. ut sol et homo. et sunt cause subor

Sol et homo generant hominem

Est duplex in epipedo...

Totus ex...

Explorat

dimare. quia homo habet se ut causa particularis et uniuersa. que subordinatur soli tanquam cause uniuersali et equi uoce. **S**ed dices. sol et homo sunt distincte species specialissime. igitur una non subordinatur alteri. Ad hoc dicendum est. licet una species specialissima non est secundum predicatorem alteri subordinabilis. utique tamen secundum causalitatem. Ad confirmationem dicendum est quod homo generans non dicitur efficiens preparans respectu generi secundum substantiam suam. utique tamen secundum virtutem derelictam in semine diffuso ab ipso. **A**d secundum dicendum est. quod sol non capitur hic pro uno planeta qui dixerat est medius virtutis inter septem planetas. sed etiam ponitur in medio secundum loci ordinem. ut patet in istis uerbis. **O**rdines sunt spherarum quas poteris sic reperire. Celum stellarum. saturnus. iupiter. et mars. Sol. venus insequitur mercurius. ultima luna. Aut litteraliter continentur in hoc metro. Post sim sum sequitur ultima luna subest. Et uersus ille sic intelligendus est. ita scilicet per quamlibet litteram duarum dictionum primarum intelligitur unus planeta. Sed tamen secundum aristotelem secundo celi. ordo planetarum sic se habet quod sphaera saturni est prima. et saturnus primus planeta immediate situatus sub firmamento. et secundo loco ponit spheram iouis. tercio spheram martis. quarto spheram ueneris. quinto spheram mercurij. sexto spheram solis. et septimo spheram lune. et sic secundum primam in passu nominato sphaera solis est immediate supra spheram lune. Et dicitur. licet sol sit planetarum nobilissimus. cum ab ipso procedat lumen. non tamen oportet quod ponatur in medio planetarum secundum situm sed sufficit quod secundum virtutem in medio situetur. **P**ro ista enim opinione sunt due rationes. Quarum prima est sphaere distantes a primo celo tardissime mouentur motu diurno et velocissime motu proprio. sol autem et luna inter ceteros planetas tardissime mouentur motu diurno. et velocissime motu proprio. et adhuc luna uelocius sole. igitur sphaera solis immediate ponitur supra spheram lune. **S**ecunda ratio est. si sphaera solis immediate poneretur in medio planetarum. sequeretur quod posset eclipsari per uenerem et mercurium sicut per lunam. sed hoc non uidemus. igitur sphaera solis non ponitur in medio. Sed Ptholomeus et alij astronomi aliter ordinant sphaeras. ut patet ex dictis uerbis. quare secundum eos sol situatur in medio habens tres sphaeras siue planetas sphaerarum supra se. scilicet saturnum iouem et martem. et tres sub eo. scilicet uenerem mercurium et lunam et secundum hanc opinionem rationes due predictae sunt soluende. salua tamen uenia oppositam opinionem seruantis. **A**d primam igitur rationem dicitur. quod non est necesse precise et secundum quandam proportionem geometricam. quod quocumque aliquis planeta magis accedit ad primum celum. quod ideo uelocius moueatur motu diurno. cum certum sit quod sol uenit et mercurius inaequaliter distant a primo celo. et tamen fere eodem tempore complent suos circulos. puta uno anno. **A**d secundam rationem dicitur. quod uenit et mercurius sub sole ponuntur. nec oportet quod si luna eclipsaret solem. quod ideo uenit et mercurius possint ipsum eclipsare. et hoc propter duo. Primo. quia uenit et mercurius multo plus distant a nobis quam luna. et sunt minores sole. quare non possunt eclipsare solem. cum minus corpus non potest eclipsare maius. et hoc est uerum nisi secundum pyramidem. secundum quam ponitur inter corpus lucidum et aspectum nostrum. Unde propter illam magnam distantiam mercurij et ueneris a nobis non possumus intra

re pyramidem umbrifam. **S**ecundo uenit et mercurius sunt corpora transparentia. hoc est diaphana. que si ponantur inter aspectum nostrum et solem non causabunt umbram. cum lumen solis penetrat. Sic autem non est de luna. cum ipsa sit corpus ualde opacum quod non potest in profundum penetrari a lumine solis. Latius autem de hac materia dicere spectat ad astronomos. **A**d secundum dicendum est quod sol non capitur hic pro uno planeta tantum. sed pro uirtute totius corporis celestis. quia uirtus corporis celestis nobis magis manifestatur per solem et eius motum. cum per eius accessum ista inferiora generantur. et per recessum corrumpuntur. ut dicitur secundo de generatione. Patet igitur quod differenter sol et homo concurrunt ad alicuius hominis generationem.

Secundo

Sextum dubium est

An anima rationalis sit de consideratione naturalis philosophiae. **S**olutio quod sic. in quantum anima est. non autem in quantum intelligentia est. nisi per accidens. ut patet ex dictis circa definitionem nature. Aliter tamen anima cadit sub consideratione naturalis philosophiae et alie forme. quia ipsa consideratur a physico in quantum est ultima forma rei naturalis. sic autem non est de alijs formis. et non est anima rationalis. ultima forma simpliciter. sed inter formas naturales. **N**ec dicitur ultima propter eius imperfectiorem habitudinem quam perfectiores cum ipsa sit perfectissima inter formas naturales. **E**t est notandum. quod aliqua forma potest dupliciter dici naturalis. Uno modo quia producit per agens naturale. et sic anima rationalis non est forma naturalis. Alio modo dicitur forma naturalis. quia informat totum compositum naturale. et sic potest dici naturalis. cum agens naturale disponit materiam per introductionem forme

Quia in 8a pte...

Determinatis autem bis. considerandum est de causis que et quot numero sunt. **Q**uonia enim hoc negotium est sciendi gratia. **S**cire enim tunc arbitramur unum quodque cum utique accipiamus propter quid unum quodque. **H**oc autem est accipere primam causam manifestum est quoniam et nobis hoc faciendum est. et de generatione et corruptione. et de omni physica mutatione: quatenus facientes eorum principia reducere in ipsa tentamus quod sitorum unumquodque

Terzium

Iste est tertius tractatus huius libri. in quo philosophus determinat de causis per se rerum naturalium. qui in duo diuiditur capitula. In quorum primo philosophus determinat de generibus causarum. subiungendo eius proprietates. In secundo uero capitulo determinat philosophus de modis causarum. **H**od autem causarum. **P**rimum enim capitulum in duas diuiditur partes. In quarum prima determinat de causis qualiter seorsum definiendo et exemplificando. In secunda uero parte ponit tres proprietates cau

Replorat

Et notandum est.

Banung
iupiter
mars
sol
uenus
mercurius
luna

Septimio supra...

Opinio prima

etiam in uariis non potest
eclipse plura habere
quod dicitur

Causa est de principis rerum
natura sunt et ipsa natura

Physicorum

Aristotelis

farum. ibi contingit autem. Et est continuatio istius textus ad precedentem. Postquam enim determinatum est de natura et de alijs supradictis. Hic consequenter determinandum est de causis que sunt et quot sunt numero quoniam causa est etiam unum principium rei naturalis. sicut natura cum negotium de quo venit hic tractandum gratia sciendi a nobis assumptum est. hoc autem non est intelligibile sine causis. ideo non opinamur nos scire rem aliquam antequam accipiamus propter quod unumquodque est hoc est antequam cognoscamus causam propter quam res est. et quia philosophia naturalis queritur causa sciendi et non propter operationem. quia res naturales non sunt a nobis operabiles sed tantummodo scibiles. ideo ad habendum scientiam earum oportet determinare de causis earum ad finem. ut in omni mutatione naturali sciamus reducere et resolvere unumquodque effectum in suas causas naturales. quia de ratione cuiuslibet scientie est quod resolvetur scibi in sua principia quibus scitur.

Uno quidem modo causa dicitur ex quo aliquid quid fit cum insit sicut es statue. et argentum phiale. et horum genera.

Hic philosophus ostendit quod quattuor modis dicitur causa. uno quidem modo dicitur causa ex qua fit aliqua res cum insit ei. ut es dicitur causa statue. et argentum dicitur causa phiale. et ea que sunt de genere horum que sunt sicut materia ex qua fit res.

Alio autem modo species et exemplum. hec autem est ratio ipsius quod quid erat esse. et huiusmodi genera. ut eius qui est diapason. duo ad unum omnino numerus. et partes que in definitione.

Hic ostendit philosophus quod secundo modo causa dicitur species et exemplum et ratio definitiva eius quod quid erat esse et huiusmodi genera. ut eius quod est diapason. genus propter quod est proportio dupli que est duorum ad unum. et genus illius proportionis quod continet genus dictum est numerus sonorus. et illius genus est numerus et ultimum genus est forma proportionis in genere illo et pres in definitione.

Amplius unde principium mutationis. Prius autem quietis est ut consilians causa et pater filij et omnino faciens facti et commutans commutari.

Hic philosophus ostendit quod tertio modo dicitur causa. unde est principium motus et quietis ut consilians dicitur causa efficiens consiliari. et pater causa filij. faciens facti. et commutans commutari.

Adhuc autem quemadmodum finis. hoc autem est cuius quod causa ut ambulandi sanitas. propter quod enim ambulat dicimus ut sanetur. Et dicentes sic opinamur assignare causam. et quecumque iam movent alia intermedia sunt finis gratia. ut sanitatis macies aut pur-

gatio aut potiones aut organa. omnia enim hec finis gratia sunt. differunt tamen ab invicem quod alia quidem opera. alia vero organa Cause quidem fere igitur tot modis dicuntur.

Hic philosophus ostendit quod quarto modo dicitur causa quemadmodum finis. gratia cuius fit quicquid fit. ut sanitas est causa ambulationis. Cum enim queritur propter quid Plato deambulat. dicitur ut sanetur. et sic dicens opinatur causam assignare. Ex quo patet. quod finis habet rationem cause. quia illud habet rationem cause quod convenienter respondet ad interrogationem factam propter quod sed finis convenienter respondetur ad interrogationem propter quid. igitur habet rationem cause. Dicitur autem finis omnia etiam que sunt circa finem ultimum et post movens primum ordinata in finem. eo quod ille sunt fines respectu precedentium licet sint efficientia respectu finis ultimi et sunt ea de quibus dicit Aristoteles. quod movente alio precedente ipsa media sunt finis sicut sanitatis medium quo consequitur est attenuatio siue macies. et ideo cum aliquis ieiunat propter sanitatem tanquam propter finem ultimum. tunc dicitur quod talis ieiunat propter maciem. cuius terminus ieiunij est macies et in ipso intendit ut consumantur humores putrescentes quibus consumptis talis sanatur hoc modo etiam purgationes sunt media ad sanationem et accipit aliquis potiones ut purgetur et ipsa portio et organa medicinalia sicut clistere et embroce sunt media et sunt fines precedentium actionum que agit ut sanitatem consequatur. omnia enim hec sunt gratia finis. et habent differentiam ab invicem. quia quedam eorum sunt opera sicut deambulatio et portio. quedam autem sunt organa siue instrumenta ut clistere et embroce. Cause quidem igitur tot modis fere dicuntur. quot modis dictum est. Dicitur autem fere. quia in veritate modi essentialis causarum non sunt plures sed modi accidentales sunt plures ut infra patebit.

Contingit autem multipliciter dicitur causis. et multas eiusdem causas esse non solummodo accidentes ut statue statuifica et es. non solummodo alterum aliquid sed solummodo quod est statua. sed non eodem modo sed hoc quidem ut materia. illud autem sicut unde motus.

Ista est secunda pars huius capituli in qua philosophus ponit tres proprietates causarum comparando causas ad effectus. Quarum prima est. quod unus et eisdem effectus sunt plures cause per se et essentialiter et non solummodo accidentes. non tamen solummodo unum et eundem modum causalitatis. sicut statue idoli causa efficiens per se statue factiva est. et causa materialis est es. et non solummodo alterum aliquid. sed solummodo quod est statua per se. et hoc modo eiusdem etiam est causa formalis figura eris. et causa eius finalis est representatio iouis aut alterius cui similis facta est statua.

Sunt autem quedam et ad invicem cause ut laborare causa est boni habitus. et hic laborandi solummodo non eodem modo sed hoc quidem sicut finis illa sicut principium motus. Amplius autem eadem pratio;

Definitio est causa finalis

Philosophus intelligit quod si de fine quod cum est de fine quo quod talis est huiusmodi ad quod forma

ponit philosophus tres proprietates causarum

est causa. Que enim presens causa huius est hanc et absentem causam contrarij vt absentia gubernatoris nauis submersionis. cuius erat presentia causa salutis.

Hic ponit secundam conditionem causarum que est ea se sibi inuicem sunt cause sicut laborare vel secare est causa sanitatis siue bone habitudinis. et similis sanitas est causa dolendi vel secandi sed non secundum eundem modum causalitatis. sed potius sanitas est causa dolendi sicut finis propter que sustinemus dolorem. quia vt dicit verificator. Et corpus redimas ferrum patieris et ignes. Sed dolor est sicut causa mouens ad sanitatem. Tercia conditio est que eadem est causa contrarij non tamen eodem modo. quoniam enim presens est causa alicuius effectus per se. illa eadem causa absentis est causa contrarij. et maxime tunc quoniam possit ad esse et debet. et se subtrahit. sicut absentia gubernatoris nauis causa est periculi nauis. cuius erat presentia causa salutis.

Omnes autem nunc dicte cause in quattuor incidunt modos manifestissimos. Elementa enim syllabarum et materia vasorum es et ignis et huiusmodi corporum et partes totius. et suppositiones conclusionis. sicut ex quo cause sunt. Harum autem hec quidem sunt sicut subiectum et partes. Alie autem sunt sicut quod quid erat esse. et totum et compositio et species. Semen autem et medicus et consiliarius. et omnino faciens sunt. Unde principium mutationis vt status aut motus est. Alie autem sicut finis et bonum aliorum. que enim est cuius causa potissima est. et finis aliorum bonum voluit esse. Differt autem nihil eandem dicere bonam vel videri bonam. Cause igitur hec et sunt tota specie.

Hic philosophus recapitulando resumit dicentes. que omnes nunc dicte cause in quattuor coincidunt species manifestas. Dicit manifestas. quia licet multe sint diuersitates vni cuiusque eorum. tamen reducuntur omnes in modos quattuor in communi. sicut patet in diuersitatibus materie. Elementa enim syllabarum et materia vasorum es et ignis aqua terra et aer. materia corporum mixtorum. et partes organice totius compositi etrogenij. et suppositiones conclusiones. sunt omnia causa. sicut ex quo est res. et hoc est causam materialem esse in communi. Materia enim sola aliquando est causa. aliquando enim vult habere coniunctionem dissimilium. aliquando coniunctionem similitum. aliquando coniunctionem et compositionem et conuersionem coniuictorum. et sic fit diuersa coniunctio vel compositio. Elementa enim syllabarum. et dictiones orationum sunt materia per coniunctionem et compositionem discretorum dissimilium. et es est materia vasorum et es et ignis et alia elementa sunt materia mixtorum. partes vero sunt materia totius. et suppositiones hoc est premise sunt materia conclusionis per comparationem potentie ad actum. Ex omnibus enim his partibus. que non inueniuntur in ista diuersitate aliquid

que ad causam materialem aliquo modo non reducatur. Cum autem harum quedam sunt sicut subiectum. quedam vt partes se habent ad totum quocumque modo conueniunt siue per unionem solam. siue per unionem et compositionem siue per unionem compositionem et alterationem siue etiam alio modo a predictis partibus accipiunt vt ille partes que sunt tamen in potentia vt partes continui non diuisi neque distincti neque compositi ex diuersis. Et diuersitati compositionis correspondet diuersitas formarum. Ad omnem enim compositionem exiguntur tria scilicet qualitas ordo et positio qualitati quidem compositorum respondet species. ordini autem respondet totum. et positioni respondet compositio. Sed materie finis que est in potentia respondet forma siue quod quid erat esse. quia illa dat esse materie et quidditatem. Semen autem generationis causa est generatorum et medicus et consiliarius et omnino faciens habet se in ratione cause efficientis. vnde est principium mutationis status et motus. Semen quidem sicut id quod habet virtutem mouentem et formantem intra. Medicus autem sicut mouens extra. sicut est in alijs artificialibus et vniuersaliter faciens hoc modo semper mouet vel operatur vt aliquid fiat. nec ista diuersitas est greditur in communi rationem cause efficientis. De finali causa. vt sanitas est causa laboris et illa est causa cuius gratia aliquid fit. que est sicut finis et bonum aliorum. et illa est dignissima et potissima causarum. Et ideo finis diuersitatem boni et digni variatur. et hoc quidem in naturis semper est in veritate bonum. sed in voluntarijs aliquando est bonum simpliciter. aliquando autem videtur bonum simpliciter. sed forte est bonum vt nunc vel simile bono. et hoc nihil differt quo ad hoc. quin semper habeat rationem finis. et ita nec in ratione boni et digni inuenitur aliquid quod ad causas finalem non reducatur. igitur non sunt nisi quattuor cause essentielles in communi. vt patet ex exemplis datis in declarata ratione istius textus.

Circa textum expositum
mouetur questio. Utrum philosophus enumerat convenienter quattuor et non plura causarum genera.

Et videtur primo que non quia quiddam est efficiens produciens res non per motum. sed per simplicem emanationem vt est prima causa tale autem mouens est non produciens res per motum. igitur inconuenienter philosophus enumerat quattuor genera causarum. Secundo. subiectum est causa passionis. et non videtur in quo genere cause. igitur. Tercio. non sunt quattuor causarum genera. quoniam omnis causa dat esse suo effectui. materia autem non dat esse suo effectui. cum ipsa sit ens in potentia.

Quarto causa est ad cuius esse sequitur aliud. ad esse autem forme non sequitur aliud. quia effectus est eiusdem essentie cum forma. igitur forma non est causa.

Quinto omnis causa facit ad esse rei. efficiens autem non facit ad esse rei. igitur non est causa. Vnde patet que efficiente destructo productur res in esse. vt corrupto patre productur filius in esse sed illud quod destructum est non facit ad esse rei. et per consequens non est causa.

Sexto. omnis causa prior est suo effectui. finis autem non est suo effectui prior. igitur non est causa.

Secunda p[ro]p[os]itio

viij

Tercia p[ro]p[os]itio

M

De compositione

Physicorum

Aristotelis

In oppositum est pbs in textu. Et pro intellectu questio-
nis ordinatur duo discursus quoz maior pmi est ista.
In rebus naturalibus reperitur duplex cau-
sabile videlicet fieri et esse. Vnoq; fieri
causatur ab efficiente et fine. sicut a materia et
forma ipsum esse. Conclusio Igitur sunt
quattuor cause. quibus convenienter a phylo-
sopho tres proprietates sunt assignate

Vnoq; patet qm res naturales naturali ordine pro-
ducitur ita q in eis fieri temporaliter precedit esse. et quia
idem non precedit seipm. adeo necesse est ipm fieri et esse. ee
distincta causabilia. subordinatōnem tamen habentia cū
fieri ordinatur in esse sicut in suum finem. Et dicit notans
ter in rebus naturalibus. quia in supnaturalibus ista causa
bilia non sunt reperibilia. sed dumtaxat vnu scz esse qd p
creatōnem causatur est. Et licet in supnaturalibus hoc
est corporibus celestibus est bene potentia ad actum scdm
non tñ primū. Etiam in illis est bene motus ad vbi. non
autem ad formam. Sed dices in rebus naturalibus est
solum vnu causabile. quia vbi vnuq; propter aliud ibi tñ
vnum. fieri autem est propter esse. igitur est solum vnu cau-
sabile in rebus naturalibus. Ad hoc dicendū est q bene p-
bat q non differunt realiter cū dependant ab vna et eadē
forma differunt tñ sicut perfectū et imperfectum. fieri enī
est actus forme imperfecte et fluentis. esse vero est actus
eiusdem forme perfecte. et illi duplici causabili correspon-
det duplex causa scz intrinseca et extrinseca. et sicut causa
extrinseca subduiditur ita etiam fieri cum a causa efficien-
te et finali dependat. et sic est dicendū de causa intrinseca
et esse proportionabiliter. Ex quibus patet q est duplex cau-
sabile in genere. et quadruplex in specie. Vnoq; patz q
ad primā eius partem. quia fieri qm ad eius substans-
tiam est ab efficiente. et qm est ex parte ordinis quem
in se habet dependet a fine. cum efficiens causa non moue-
at nisi mouente causa finali. Secūda pars patet. quia est
duplex esse. scz esse essentie. et esse existentie. Esse enim es-
sentie est a forma. esse vero existentie est a materia. igitur esse
est ipius forme et materie. Sed dices omne esse est a for-
ma vt inquit dominus Albertus. igitur esse existentie non est
a materia. Ad hoc dicendū ē. licet esse existentie sit actus
forme non tamen est actus forme fm se accepte. sicut ē esse
essentie. sed actus forme in materia existentis et pro tanto
dicitur esse existentie a materia. Conclusio quo ad pri-
mam partem patet per psm in textu. Et rō est. qā oīs cau-
sa aliquid influunt in effectu constituendo ipm. influens il-
lud autem est intus aut extra. Si intus hoc fit dupliciter
aut fm actū siue potentiam. aut fm id qd substat. aut fm
id cui tanq; qualitati essentiali substat. aut fm ratōnem
perfectibilem. aut fm rōnem perficientis. si fm potentiam
est substans et perfectibile. est materialis causa. si fm ac-
tum et naturam que substat et pficiens. tunc est formalis
causa. Si autem influens est extra tñc aut est mouens. vel
est intentio mouentis pmo modo est efficiens. scdo modo
est causa finalis. Aut potest sic ratio sumi. quia omnis cau-
sa vel est principium in fieri vel in esse. Si in fieri hoc fit
dupliciter. vel quo ad substantiam et sic est causa efficiens.
vel quo ad originem et sic est causa finalis. Si quo ad esse
hoc fit dupliciter aut dat esse essentie. et sic est causa forma-
lis. aut esse existentie sic est causa materialis. Et sic patz q
licet res habent forma et materia in facto esse. ita se habent

efficiens et finis in fieri vel operari. Nam sicut forma perfici-
tur materiam et sunt vnum in facto esse ita efficiens et finis
sunt vnum in operari. Sed dices finis est causa causaz
igitur alie cause sunt effectus cause finalis. et per cōsequens
non erunt cause distincte ab inuicem. Ad hoc dicendū
est. licet finis sit causa quare alie causant. tamen non est
causa quare alie cause habent tales formales modos cau-
sandi. et ideo alie cause non sunt effectus cause finalis fm
q tales cause sunt. et ideo in suo ordine dicitur prime. vt
parebit infra. Secūda pars conclusionis patet. quia ex h
q aliquid est compositum ex materia et forma oportet q
habeat plures causas per se. Similiter propter causam ef-
ficientem et finalem oportet q mutuo sibi inuicem sint cau-
se. vt patet de sanitate et ambulatōne. igitur bene dicitur
est in textu. q vnius et eiusdem effectus sunt plures cau-
se. et q cause sunt sibi inuicem cause non tamen fm eundē
modum causandi siue eandem ratōnem sed fm aliū mo-
dum causandi siue fm aliā ratōnem. Sed dices idz
non potest esse causa et effectus. sanitas autem est effectus
ambulatiōnis. igitur nō potest esse causa finalis. Ad hoc
dicitur q est causa et effectus differenter. Est enim causa
finalis fm q apprehenditur per intentōnem agentis. sed
effectus inq; agens talem effectum complet et i actū
pōnt ad extra. Etā idē potest esse cā contrariōz vt patet
de nauta qui per suam presentiam est causa salutis nauis
et per suam absentiam est causa periclitatiōnis. Sed di-
ces dicit Aristo. 2o de generatōne idē inq; idem est
aptum natum facere idem. Ad hoc dicendū est q illa au-
toritas vera est per se. tamen bene potest plura facere idēz
sic scz q vnum sit per se et aliud per accidens. vt calidum
per se calefacit. et per accidens frigefacit scz per antiparis-
tiam. Aut intelligitur maior de causa naturali. et non li-
tera qualis est nauta. Vnoq; alterius discursus.

Ex qua aliquid fit cum insit dicitur materia. si-
cut species exemplum et ratio ipsius quod qd
erat dicitur forma. Vnoq; Efficiens est
quadruplex mobile a finali causa aliarum cau-
sarum potissima. Conclusio Igitur he
cause in rerum naturalium constitutione con-
currunt diuersimode.

Vnoq; quo ad primam eius partem patet per Aris-
totelem sic ipsam materiam siue causam materialem de-
scribentem. Et dicitur ex qua fit res. quia materia in om-
ni fieri subijctur siue sit fm substantiam siue fm accides.
quia ipsa in fieri substantiarum est subiectum primū. In
alteratōne autem et alijs motibus accidentiuz est ipsa sub-
iectum scdm. quia in illis quādo fiunt non subijctur sola
materia sed potius materia finita per formam substantia-
lem. Et cum dicitur ex qua fit res intelligitur materia p-
ma et materia que sequitur primam. quia materia prima
est que est in potentia ad formam primam. et hec ē in ge-
nere triplex. scz cōmixta. complexionata et organata quā
quidam compositā vocant. In mineralibus enī est com-
mixtio solum elementozum cum virtutibus celestibus in
eis operantibus. In plantis autem quedam est cōmix-
tio. id est complexio quasi humorum quozundam. et in a-
nimalibus vltra ista duo ē 2o organoz q sū mēbra offi-
cialia ad aliquem actum interiorē vel exteriorē perti-
t

De phisicis

2o p conclusionis

Sed dicitur

Sed dicitur

prima p maioris

hinc pposita materia
rosiq; vult pmd 2 q
hinc ad pmd qntd p
pma ad pmd. et qntd

margin notes on the left edge of the page, including 'p' and 'm' characters.

Quae dicitur in At 4 d
in definitioe materiae

110

mentia. Cum autē materia physicaliū motui subiecti nō de
scribitur materia. q̄ sit ex qua est res. vel que est in re sub
iecta vel substans forme. q̄a eo modo materia est in inge
nerabilibus ⁊ forte etiam in substantijs separatis. ⁊ de ta
li materia loquendum nō est in proposito. quoniā illa. aut
non est subiecta priuatōni. aut priuatio est in talibus per
aliū modū q̄ sit in rebus generatis ⁊ corruptis. Dicit
autē ex qua fit aliquid sc̄z compositū. quoniā materia nul
lam habet causalitatem respectu forme nisi per accidens.
sed compositum fit proprie ⁊ super ipsum stat actus effi
cientis ⁊ respectu illius materia est causa. ⁊ hoc modo q̄
ipsa est causa ⁊ principū cognoscendi ip̄m. q̄a physicalia
non cognoscunt nisi cognoscatur eoz materia eo q̄ ip̄a sūt
cum materia concepta. Nec tamen putare debet aliquis
q̄ materia sola sit cognitōnis principū. ita q̄ ex ipsa sola
cognoscatur compositum. sed potius sicut causa est ita eti
am est principium cognitōnis. Est autem causa subiecta
forme. ⁊ hoc modo cognoscitur esse per ip̄am. q̄a si aliquid
velit cognoscere illud vel hoc compositum non cognoscit
ip̄m nisi per causam huius vel illius determinatā. ⁊ com
positum in genere cognoscit per causam in genere. igitur
oportet q̄ sit causa que est principium cognitōnis hui⁹ vel
illius. ⁊ causa est principium cognoscendi compositū sit
causa compositi. Non est autem causa illius vel illius i ge
nere materia ip̄a nisi substans forme huic vel illi vel forme
simpliciter. igitur hoc modo ⁊ non aliter erit ip̄a principū
cognoscendi compositum hoc vel illud vel compositum
simpliciter sicut etiam ip̄a est prius composito. ⁊ q̄d prius
est alto ⁊ essentiale ip̄i est principium cognoscendi ip̄m hoc
modo quo est prius ⁊ principium essentiale. hec domin⁹
Albertus in cōmento physicoz. Et q̄d additur in mate
rie descriptōne ex qua fit aliquid cum insit. est propter ps
uatōnem que non manet in toto cōposito. cum ip̄a abhs
ctur. Etiam ad differentiam illoz que sunt ex seip̄is. si
cut ex puero fit vir. ⁊ ex mane fit merides. In talibus enim
hec prepositio ex non notat causalitatem siue materiale pn
cipium. sed ordinem. Et est notandum q̄ aliquando sola
materia sufficit vt cum forma constituat totum composi
tum. sicut ē in elementis. aliquando autē non sufficit ma
teria sola. sed oportet eam esse dispositam ⁊ illa dispositio
fit per materias diuersarum rerum coniunctas. ⁊ illi ma
terie aliquando sufficit coniunctio tm̄ sicut singularia hos
minū constituunt exercitū ⁊ coniunctio domoz constituit
ciuitatem aliquando autē oportet cum coniunctōne esse
compositōnem dissimilū speciez. sicut est in coniunctōne
et compositōne lapidum ⁊ lignoz ad constitutōne dom⁹
Aliquādo autē cum coniunctōne et compositōne adesse
conuersionem ⁊ alteratōnem coniunctoz ⁊ compositoz
sicut fit in artificiali compositōne in electuario ⁊ triaca ⁊
in naturali constitutōne animalū ex elementis. quia non
sufficit sola elementoz coniunctio. nec sola compositio in
modo contingendi se ad figuram hāc vel illam. vt ex hoc
sufficiens esse habeant generata. nisi alia agant in alia. et
alia patiantur ab alijs. donec ex his quiescentibus in actō
ne proueniat qualitas vna mixti ex eis que dicitur cōples
xio. Est enim complexio qualitas vna proueniens ex res
ciproca actione ⁊ passione qualitatū contrariarū in corpo
ribus mixtis. vndē in omnibus taliter mixtis oportet post
coniunctōnem ⁊ compositōnez esse moram tempozis. vt
ea que coniuncta sunt ⁊ composita reducantur in vnum
actum mixti. ⁊ ideo electuaria ⁊ triaca non statim cōueni
entia sunt quando sunt coniuncta ⁊ ex speciebus compo

Quae dicitur in definitioe ma
teriae ad in fit

110

sita. nisi prius sit tempus proportionatus in quo vna spe
cies egerit in aliam. ⁊ alterauerit ipsaz. ⁊ sic alterata ab ea
ad formam electuarij ⁊ triacae que est qualitas vna consti
mitis quodam modo omnibus virtutibus particularita
tis mixtorum in ip̄is. ⁊ sic etiaz fit operatio raliū ex par
ticipatōne omnū virtutū que sunt rerum mixtarū. q̄ mix
ta per formas essentiales manēt in mixtura. s̄z qualitates
miscibilium ⁊ accidentia per quoz reciprocā actionem
patiuntur conuersionem mutantur ⁊ conuertuntur cum
amittunt excellētiās suas quas habebāt simplicia. ⁊ trā
seant ad mediū quod competit mixture. ⁊ de hac materia
patebit latius in p̄o libro de generatōe ⁊ corruptōe in ca
pitulo de mixtione. Sciendū tamen est q̄ triplex est
materia. quoniā quedam est materia circa quam vt obiectū
alcius potentie. vt obiectū visus dicitur materia circa
quam respectu potentie talis. Alia est materia in qua si
cut humores sunt materia in qua sanitatis. ⁊ vnumquod
q̄ subiectum respectu suoz accidentium. ⁊ ad hanc mate
riam reducitur materia rerum artificialium. que non est
proprie materia ex qua sed in qua. ⁊ licet p̄hs de talibz
plurificet in littera. hoc tamen est solum inq̄rum talis mate
ria similitudinem habet cum materia ex qua Alia est ma
teria ex qua q̄ altera pars compositi rei substantialis. et
illa proprie habet ratōnem materie. ⁊ descriptio prius da
ta solum tali materie conuenit ⁊ non alijs. licet non cōue
niat vniuersaliter cuilibet materie ex qua. Nam ip̄a mate
ria ex qua est duplex. quia quedam est spiritualis siue in
corporalis que reperitur in substantijs spiritualibus vt i
intelligentijs quāq̄ non propria. Alia est corporalis. et il
la est duplex. quia quedam est que non precedit formā. ⁊
in ea non acquiritur forma per motū. sicut est materia cor
porum celestium. Alia est que precedit formā in compositi
ōne rei in qua forma acquiritur per motum. sicut est ma
teria generabilium ⁊ corruptibilium ⁊ de tali datur des
criptio prius posita. Sed dices omnis materia ex qua
est materia in qua. igitur si descriptio materie conueniat
materie ex qua. etiam debet conuenire materie in qua. q̄a
materia ex qua fit totum compositum etiā est materia in
qua respectu forme. Ad hoc dicendū est. quibus ista descrip
tio alicui conuenire possit q̄d est materia in qua cum ma
teria ex qua ⁊ in qua quāq̄ coincidūt. tamen ista descriptio
non conuenit materie in qua vt h̄mō. quia sic conueni
ret omni materie in qua quod est falsum. q̄m non conue
nit materie in qua que est subiectū accidentiū. sed cōuenit
materie ex qua vt h̄mō. Et sic patet declaratio descripti
ōnis siue definitōnis materie. inq̄rum se habet in ratōne
cause. sed in rōne principij transmūtātōnis data est in p̄
mo huius. Secūda pars materiae tangit diuersa nomina
ip̄ius forme. sc̄z q̄ dicitur species. exempluz. ⁊ ratō ip̄ius
q̄d q̄d erat esse dicit cū species inq̄rum terminat materiā
De istis nominibz habitū est in primo huius. vt eius q̄d
est diapason genus p̄inquam est p̄portio dupli que est
duoz ad vñ. ⁊ genus illius p̄portōnis q̄d p̄inet gen⁹ di
ctum est numerus sonorus. ⁊ illius est genus q̄d est nu
merus. ⁊ vltimū genus est forma p̄portio in genere il
lo. Forma enim proprie loquendo que cum habita fuerit
per motum in materia tunc constituit speciem p̄m esse i re
bus naturalibus. dicitur proprie essentia. quia eius act⁹
effectus ⁊ operatio propria in materia est esse actuale cōs
positi. quod fluit ab essentia que est forma rei. sicut lucere
fluit a luce. q̄ nō differit ab inuicē nisi p̄m rōez ⁊ cētia ve
nit in materiā q̄ motū. q̄ ip̄a nō est in materia actu autē

Triplex

in qua

Et q̄

Arguit

q̄

Secūda pars

motum. sed in potentia habituali tñ. Et ideo forma naturalis triplex habet esse. Unū habet esse in privatione qđ est forme confuse 2 imperfecte 2 indeterminata. hoc est incipitum est terminus a quo in ipa materia respectu factionis rei. Scđm esse habet in motu ipso in quo actus 2 potētia sunt sibi inuicem p̄mixta. hoc est habet esse in medio motus fm qđ accedit ad actū. 2 hoc est fieri. qđ oim successiuorum esse est fieri. sed ipa forma in motu qđto p̄p̄inquit: est p̄ncipio motus tanto plus habet de p̄uatiōne. 2 qđto fuerit p̄p̄inquit: finit motus. tanto minus habet de p̄uatiōne et plus de actu. Tertiuū autē esse habet quādo ipa est terminus motus qđ est esse quietis 2 perfectū. 2 illius esse est esse cōpositū qm illo modo dat esse. non autē alijs duobz modis. Et addit cū habitā fuerit p̄ motū qđ hęc fit mentio de formis naturalibz que non habēt semp nec habent quocūqz mō. sed habentur aliqñ 2 non nisi p̄ motū. qđ omis forma generabilis 2 corruptibilis cōiuncta sibi habet p̄uatiōem anteq̄ em̄ in se forma asini vel vacce in materia. tūc est p̄uatio in ea ad illam formā. Sed quādo est tunc. inest ei dēdem materie aptitudo suscipiendi etiam alteram formam. et hęc est p̄uatio ad illam que facit eam que modo inest aliquādo non inesse. 2 inesse aliam cui? p̄uatio in se p̄uatiōnis. Materia em̄ generabilis semper est p̄uatiōne alicui permixta. 2 ideo nullam formā contingit semper inesse. et ideo dictum est que cū habet per motū habet. Forme autē ingenerabilis 2 incorruptibilis in sunt 2 non aliquādo habent 2 aliquādo non habentur. sed semp habent. 2 ille sūt species incorruptibiles. sicut forme celestiuū corpōz. 2 for̄me intelligentiarum que ab antiquis p̄p̄rie forme dicebātur. eo qđ quasi for̄is manētes formabant inferiora fm aliquam p̄portionem suaz formaz. propter quod plato dicit. qđ forme inferiorz procedūt ex formis superiorz ex quozdam ethimago hoc est sigillo vt procedit forma in ceram et has ipse formas sepatas dicebat. Inferiores autē generabilium 2 corruptibilium vocat imagines. eo qđ ille imitabuntur fm modum possibilem eis. De his autem latius dicere non est p̄sentes negocij sed metaphysici. Sicut forme inferiores dicuntur multipliciter. qđ forma dicit species ipa. quia est causa 2 exemplū speciei in effectu. vñ detur etiam forma. quia in causa formali effectus est similis 2 exemplar? ex causa. quia formalis causa facit id qđ sit esse in effectu. Differunt tamen species 2 exemplum sicut differunt essentia absolute accepta. 2 esse quod est ex diffusione forme in materiam. sicut dicit exemplum lucis esse lumen quod diffusum est in aere aut in alio perspicuo et ideo species 2 exemplum non sunt sepata per subiectuz s; per intentiones 2 rationes eozum tantum. hęc autē for̄ma est etiam rei vera quiditas. quoniam res constitute in esse non habent hoc qđ sunt a materia. s; a forma cum materia est in potentia. res vero existens in potētia non ē hoc quod est. cum potentia sit ad opposita. 2 non habet se p̄ ad esse qđ ad non esse. 2 si plus materia habeat se ad esse qđ ad non esse. hoc non est ex materia. sed ex dispositōnibus que quidem non dant esse forme. sed ex forma substantia li habet hoc res qđ est. 2 ideo ipsa est propria rei quiditas. 2 cum definit res. ratio definitiua dicens quid est res sumitur penes formā. sive ipsa concepta sit cum materia sicut ē forma naturalis. sive non sit concepta cum ipa. sicut est forma mathematica 2 forma metaphysicis. et tō forma dicitur ratio eius quod quid erat esse Genera autē huius forme sunt forme cōmuniōres que continent for̄

mas proprias. quia cum datur ratio definitiua. oportet qđ ipsa incipiat a genere primo. cum quiditas propria constituitur a forma cōmuni que est genus. 2 a forma propria que est differentia constitutiua speciei. 2 sic oportet qđ sicut resolutio generis propinquit stat in genere cōmuniōri. et procedit resolutio vsqz ad genus generalissimū. quia eozdem modo incipit compositio quiditatis a generalissimo quia quod est vltimū in resolutōne essentiarum primū est in compositōne earum. hoc autem modo se habet diapason ad p̄portionem dupli. quoniam nota que est diapason sicut dicitur in musica componitur ex p̄portōne duoz tonozum ad vnum. Sonus autē continens hanc p̄portōnem est numerus sonorus. 2 quia armonica aliquo modo est sub arithmetica genus remotius illo est numerus. hoc autem modo quiditatis se habent partes definitiōnis in definitōne posite ad totum definitum. Et est notandum qđ si forma generaliter sumatur. tunc forma dicit omne illud quod informat ad esse aliqđ fm actum. Et sic diuiditur in formā substantialem 2 accidentalem. forma vero substantialis dicit illa que dat esse substantialem. 2 forma accidentalis dicit illa que dat esse accidentale. Et forma substantialis diuidit quia quedam est spiritualis que dat esse spirituale 2 incorporeū. 2 quedam est corporalis qđ dat esse corporeū. Et illa diuidit. quedam est que dicit substantiā 2 dicit quid. 2 quedam est que dicit accidens et dicit quid. substantialis autē que est substantia 2 dicens quid ē. sicut lapiditas in lapide 2 aia in corpe animato. sed substantialis que non est substantia. sed dicit quid est. sicut color ad albedinem 2 nigredinem. 2 quantitas ad bicubitum 2 tricubitū. Non em̄ sequitur si aliquid dicatur substantiale qđ ipm sit substantia. cum substantiale sit mediū inter substantiam 2 accidens. 2 accidentale sit. Videt em̄ substantiale quod habet modū substantie 2 rem accidentis et qđ habet rem substantie 2 modum accidentis. similiter accidentale dicit aliqñ qđ habet rem substantie 2 modum accidentis. sicut dicitur accidere hōi qđ est fortis. quia non cōuenit ei gratia hois sed p̄pter hoc qđ homo hz esse in subiecto in diuiduo qđ est fortis. Accidentalis autē forma est multiplex. quedam enim est forma que est cadens subiecto cum figura. differens tamē fm rōnem. vt forma idoli 2 figura eius. dicitur enim forma in compositōne ad formatū qđ est ad intra hoc est ad subiectū compare for̄mam. figura autē dicit fm qđ est terminatō quantitatis qđ ē compare eā ad extra. vbi in exterioribz subiecti conuenit lineatio quantitatis que in se claudit totū q̄trum 2 hęc forma inter accidentales ē magis p̄p̄ria. 2 illo modo dicit forma compositioni cōtingens simplici 2 inuariabili essentia cōsistens. quia accidens non contingit nisi composito. 2 p̄ se nō variatur. sed potius subiectum variatōnem per ipam recipit. Etiam capitur aliquando forma abusiue. 2 sic est ordinatio multozum ad vnum quod est sicut mouens sicut dux est forma exercitus. Etiam aliquando accipitur forma p̄out est idem qđ ordo viuendi. sicut dicit lex prescribere formā vite in p̄posito tamen mentio solum fit de forma naturali. Vñ mor p̄z. quo ad ei? p̄mā p̄tē. qđ ali quod est efficiens p̄ducens res non per motum. sed per simplicem emanationem vt est prima causa. 2 de tali considerat metaphysicus. Aliud est efficiēs p̄ducēs res per motū vt est agens naturale qđ introducit formā per motum in materia. 2 de illo datur definitio in textu. qđ efficiens ē qđ ē p̄ncipiū p̄mū vñ motus. vt p̄ p̄ncipiū filij

forma gualis accepta

Substantia

formam
substantia est

similis

forma accidentis est multa
p̄p̄ria

non est ad ois effectio
subiecti p̄m aliquos
vñ forme

et mor

unde omne compositum non solum presupponit principia ex quibus res componitur, sed cum hoc principium compositionis illorum principiorum quod est efficiens, ideo preter materiam et formam in factone rei naturalis necesse est esse unum efficiens, videlicet illa duo inter se. Et est notandum pro maiori intellectu tu habendo quod efficiens est quadruplex, scilicet efficiens perfectum ens preparans coadiuvans et consilians. Unde efficiens perfectum ens preparans dicitur illud quod dat esse completum et perfectum ipsi rei et hoc per generationem introducit formam in materia a qua fluit totum esse rei. Sed preparans dicitur illud quod non introducit formam, sed disponit et preparat materiam ad formam susceptivam ut motus spermatis in preparandis quibus preparat sanguis menstruum in preparandis suis ad formam suscipientem quam virtute mouentem et preparantem habet sperma ex spiritu qui est in ipso qui defert et vehiculum est virtutis formatiue. Coadiuuans est quod non habet finem proprium sed aliquam virtutem confert alteri efficienti in assecutione sui finis, ut adiutor ad hoc quod aliquid fiat. Sed consilians dicitur quod non confert virtutem alteri, sed dat alteri consilium consilians enim causa proprie non habet locum in rebus naturalibus vltimè si in agentibus secundum oppositum. Cuius ratio est quod in rebus naturalibus ab eodem est modus operandi et efficacia operis. In agentibus autem secundum oppositum siue voluntariis non est modus operandi et efficacia operis ab eodem, unde in agentibus secundum oppositum agens indifferens est ad opposita, et ideo necesse est quod agens determinet et persilium ad illud vel illum effectum specificum. Et dicit dominus Albertus quod non pertinet ad physicum verissime cognoscere istam diuersitatem efficientis, sed sufficit physico ut cognoscat quod efficiens est vna causa naturalium. Sed diceret non est aliqua causa efficiens disponens siue preparans vel etiam coadiuvans quia tales cause efficientes essent instrumentales cuius tales ad causas finalem reducantur. Ad hoc dicitur quod cause instrumentales reducuntur ad causam efficientem et finalem, sed differenter quoniam enim est ex ordine causandi reducuntur ad finem, quoniam vero est ex virtute agentis reducuntur ad causam efficientem. Secunda pars minoris patet, scilicet quod efficiens est mobile a fine hoc est efficiens mouet a fine. Nam efficiens non operatur nisi ab aliquo moueat, non quidem effectus, sed inclinatiue per modum boni, igitur sic mouens causam efficientem est finis, unde in omni motu siue operatione est duplex via, scilicet intentionis et executionis que sic se habent, quod via intentionis preceat viam executionis, quoniam via intentionis causa efficiens mouet a fine, moto autem efficiente a fine mouet materia ab efficiente in via executionis ad forme introductionem. Pro cuius intellectu est sciendum quod quatuor modis cause ordinari possunt. Vno modo secundum intentionem et ordinem causandi, et sic finis est prima, secunda efficiens, tertia materia, et postrema forma. Secundo modo possunt ordinari secundum iniquitatem ad effectum et sic materia est prima, quia in naturalibus res causant per motum cuius materia est subiectum, et quia forma intrinsece complet et perficit materiam, ideo forma est secunda, et causa efficiens est illud quod ducit materiam ad formam est tertia, et finis qui mouet efficientem est quarta causa. Tertio modo ordinantur quoniam ad esse reale quod habent et sic illa dicitur prior que primo habet esse extra animam, et sic prima est efficiens deinde materia, et tertia forma, et quarta materia. Quartus modo ordinantur secundum quod dant esse actuale effectui, et sic forma est prima, secunda efficiens, tertia finis, et vltima materia. Philosophus autem in textu obseruat tertium ordinem, tertia pars patet ex dictis quodam modo per tamen sic probatur, quia illa causa que preuenit omnes alias causas in causando et sine qua

alie cause non causant est causa causarum, de fine autem sic quod materia cum sit pura potentia non potest se reducere ad actum, igitur oportet quod reducat ab aliquo efficiente, sed efficiens non inchoat motum nisi fuerit motum a fine, igitur causalitas finis preuenit causalitatem materie et forme, et per consequens finis est causa causarum, et particula illa potest exponi duobus modis, vno modo per excellentiam quod gentium reflexus supra suum nomen importat excellentiam, secundo modo potest exponi in habitu dicitur cause agentis, et sic finis est causa omnium causarum scilicet efficientis forme et materie. Cetero sequitur ex premissis.

Ad obiecta in oppositum

Ad primum dicitur quod verum est quod tale sit deus tamen non considerat physicus ut dicitur est sed dicitur de illo saltem principaliter quod res per motum producit, et de tali philosopho loquitur in textu quod sit causa, quia quicquid influit ad factorem rei, et facit ad esse rei est causa, efficiens autem est huiusmodi, quia est principium motus, et dat formam ad quam consequitur esse, igitur est causa.

Ad secundum dicitur quod subiectum est causa passionis in triplici genere cause. Primum in genere cause materialis quia passio est in subiecto sicut forma in materia. Secundo in genere cause efficientis, et hoc gratia suorum principiorum. Tertio in genere cause finalis quia subiectum est perfectibile per suam passionem. Sed dicitur subiectum etiam est causa formalis passionis quia ponitur in eius definitione. Ad hoc dicitur quod duplex est definitio quedam est que datur per intrinsecam et essentialia et illius partes sunt formales. Alia est definitio data per additamentum alterius generis et illius partes non sunt formales, quia sunt extra essentialiam definiti. Ad tertium dicitur licet materia non dat esse per comparationem ad formam dat tamen esse per comparationem ad compositum in quantum suscipit formam a qua fluit formaliter totum esse rei. Ad quartum dicitur quod illa definitio cause non proprie datur de causa communi, sed magis in speciali datur de causa efficiente, cuius eius causalitas est transitiva, et ideo effectus eius est aliud a causa efficiente, causalitas enim forme est intransitiva, et ideo eius effectus non est aliud a forma, potest tamen ista definitio alijs causis appropriari secundum quod referuntur cause ad totale effectum, quia totus effectus producitur est aliud a qualibet causa.

Ad quintum dicitur quod pater mortuo filius producit in se per qualitates actiuas et passiuas, et per virtutem generatiuam participatam in semine ab ipso patre que se habet tanquam instrumenta respectu patris, et ideo patre corrupto secundum suum esse, adhuc manet in semine secundum virtutem causalitatis. Circa hoc est notandum quod semen ratione virtutis generatiue in ipso existentis est causa efficiens, et ratione illius quod substat tali virtuti est causa materialis. In ratione primi est extrinsecum, quia talis virtus eadem numero non manet in effectu, producto actualiter, sed in ratione secundi est intrinsecum et manet in effectu et sic in quantum efficiens est extrinsecum. Sed dicitur si efficiens esset causa, tunc esset causa in fieri, hoc autem dicitur non potest, igitur non est causa. Sed mori patet, quoniam nihil est causa illius quod nondum est, res autem in fieri nondum est, igitur efficiens non est causa rei in fieri. Ad hoc dicitur quod quibus res in quantum est in fieri nondum habeat esse in actu, est tamen in potentia et illud sufficit ad rationem effectus. Et est notandum quod est aliquid efficiens quod solum est causa quo ad fieri, ut edificator respectu domus, et aliquid est efficiens quod est causa quo ad esse et quo ad fieri, sicut sol respectu illuminationis aeris et causa prima respectu aliorum entium. Et quoniam materia et forma sufficient ad esse rei intrinsece, requiruntur tamen efficiens extrinsece. Ad sextum dicitur quod finis

Efficiens
Preparans
Coadiuuans
Consilians
Rephans
secunda pars minoris
causa pater pater
morte ordinat
causa pater pater
morte ordinat

Ad primum dicitur quod verum est quod tale sit deus tamen non considerat physicus ut dicitur est sed dicitur de illo saltem principaliter quod res per motum producit, et de tali philosopho loquitur in textu quod sit causa, quia quicquid influit ad factorem rei, et facit ad esse rei est causa, efficiens autem est huiusmodi, quia est principium motus, et dat formam ad quam consequitur esse, igitur est causa.

accipit duobus modis. Uno modo finis est in intentione agentis. et sic procedit ad alias causas. et sic habet rationem cause. Alio modo accipitur finis est in executione operis. et sic habet rationem effectus. et sic de ratione finis sunt duo. unus scilicet qui habet rationem boni simpliciter vel boni apparentis. quoniam propter rationem boni mouet intentionem et appetitum agentis et sic finis in intentione non habet esse absolutum. sed habet respectum ad esse ipsius in executione. Secundum est quod talis finis non dum sit acquisitus. quod habitio sine cessat morosus. et si acquisitus est non habet amplius virtutem causandi. Ex quo patet quod finis est causa finis esse quod habet in intentione ante sui productionem per respectum tamen ad suum esse reale. Et per hoc soluitur istud argumentum. intentio non mouet realiter. si ergo finis est intentio. igitur non mouet realiter. Aut soluitur sic. quod duplex est intentio. quoddam est intentio secunda. ut genus species divina etc. et talis non mouet realiter. quoniam fabricatur per intellectum. Alia est intentio prima. scilicet res primarie precepta. et talis est duplex. quoddam enim est speculatiua. que non ordinatur ad opus extrinsecum sive practicum. et illa etiam non mouet realiter. Alia est intentio practica que est de re factibili a nobis. et talis mouet realiter. et sic dicitur quod finis mouet in intentione. Exempli gratia. philosophus habet intentionem domus apud suum intellectum et etiam carpentarij. sed in philosopho dominus non est finis. quia non mouet cum ad operandum. sed domus precepta in anima carpentarij est finis. quia mouet cum ad edificandum.

Incidunt dubia quorundam

primi est. An ad naturalem philosophiam spectet determinare de causis. Et videtur quod non. quod determinare de eis spectat ad metaphysicum. etiam ad logicum. ut patet secundo posteriorum. Solutio. tribus modis possunt considerari cause. Uno modo vniuersaliter finis est ad ens rediuntur. et finis est sicut causa efficiens. et hoc modo determinare de eis spectat ad metaphysicum. Secundo modo consideratur finis rationem vniuersalem. ut sunt principia cognoscendi et demonstrandi suos effectus. et illo modo de ipsis determinatur in logica in passu pronominato. Tertio modo considerantur in quantum sunt principia transmutationis naturalium et principia efficiendi rerum physicalium. et hoc modo determinare de eis ad naturalem philosophiam spectat. quod illo modo reducitur ad corpus mobile.

Secundum dubium est.

An materia sit causa. Et videtur quod non. quia causa est ad cuius esse sequitur aliquid. materia autem non habet esse. igitur materia non est causa. Solutio quod sic. ut patet per Aristotleem in textu. Et ad obiectum in oppositum dicendum est. quod quibus materia non habet esse in actu. habet tamen esse in potentia. et hoc sufficit ad causalitatem cause se materialis. cuius ipsa in sua causalitate non agit. ideo non causat effectiue sed receptiue. illud autem quod est in potentia potest recipere alterius et causare receptiue. Aut dicitur potest. licet non habeat esse in actu. habet tamen esse per formam. quod sufficit ad suam causalitatem. Sed dicitur res quod non est actu non est causa. materia autem non est in actu. igitur non est causa. quia causare presupponit esse. Ad hoc dicitur est. quod in genere cause efficiens causare presupponit esse. sed non in genere cause materialis.

Tercium dubium est.

Utrum forma sit simplex. Et videtur primo quod non. quod id quod virtutem et operationem habet aliquo modo. hoc est in ipso per essentiam. sed prima forma habet in secunda virtutem et operationem. igitur est in ipso per essentiam. Hanc patet per rationem mixti in quo sunt per essentiam miscibilia. eo quod virtutem et operationem habent in ipso. Hinc probatur inductiue. quod viuus est virtute in sensibili. et esse in viuo et sic de alijs. Secundo. species forma est. sed ipsa ponitur ex genere et differentia. ut patet per definitioem. Et eodem modo probatur de genere. quia est forma generalis.

Solutio ipsa est simplex. quod compositum est ex materia et forma. et talis non est compositio forme. Etiam nisi forma esset simplex. oporteret quod compositio iret in infinitum. etiam differentia est simplex. igitur forma est simplex. Preterea si forma vel homo esset composita tunc omnis forma esset composita. sed hoc est inconueniens. quod tunc oporteret ante primam formam esse formam. Et possunt iste forme sic colligi. ita scilicet quod prima erit esse. secunda erit forma que est corporis quantitate determinata. et tertia erit corporis contrarij habentis. quarta erit corporis mineralis. quinta vitalis. sexta sensibilis. et septima rationalis.

Ad obiecta in oppositum. Ad primum est dicendum. quod id quod virtutem et operationem habet in aliquo essentialiter saluatur in ipso. verum est in his que sunt vni per modum mixtionis. et illorum virtutes non operantur actu simpliciter. sed potius operantur actu mixti. sed ita non est in forma secunda et tertia. quia actus forme prime melius est in secunda quam prima. Melius enim et nobilitius est rationale quam ens sensibile et melius ens sensibile quam vegetabile. et meliori vita viuunt rationale quam sensibile. quod in talibus potentius est formis ea que sunt precedentia sunt sequentium excellenter et eminenter. et ideo non habent se per modum compositorum huiusmodi forme. sed potius se habent per modum reduplicatorum. quia procedens non distinguitur ab essentia sequentis nec miscetur ei. sed potius quasi reduplicata constituit formam sequentem. et ideo sequens est essentia vna simplex et procedens. et ideo forma prima non includitur in secunda forme essentias sed solum forme virtutes. ut essentia vegetatiui non est in sensitiuo. sed solum virtutes ipsius. quod semper forma perfectior eminenter continet omnes virtutes forme imperfectioris non tamen oportet perfectiorem formam esse compositam in contenta. quoniam illud quod est simplicius in essentia semper est magis compositum in virtutibus et potentijs. quod quanto essentia est magis vnita et simplicior. tanto est secudior. Et ad secundum dicendum est. quod duplex est forma. quedam est forma partis que dat esse materie in esse partis ante aduentum forme totius. Alia est forma totius a qua fluunt esse totius compositi. unde forma partis semper designatur ut simplex quando accipitur in abstracto. sicut humanitas. aliquid ut composita. ut cum designatur in concreto. Et hoc tribus modis fit. quia quandoque designatur ut determinabilis. cum importatur per genus. aliquando ut determinans. ut cum importatur per differentiam. quandoque ut determinata cum importatur per speciem. Per hoc dicendum est. quod forma partis semper est simplex forme rem et forme modum. loquendo de simplicitate opposita compositi illius cuius est forma. etiam forma totius est simplex forme rem. licet aliquando accipiatur ut composita forme rationem.

Quartum dubium est.

forma est simplex

est duplex forma

In naturalibus reperitur aliqđ agens p̄ficiens
quod agens p̄ficiens

¶ In naturalibus reperitur aliqđ agens p̄ficiens. **¶** **O**videtur qđ nō. quia omne agens p̄ficiens dat esse p̄pletum rei. nullum autem agens naturale dat esse completum rei. qđ dicitur auctor libri causarum qđ secūda causa non agit nisi in virtute prime cause. nec tertia nisi in virtute secunde cause. igitur nullum agens naturale dat esse p̄pletum rei sed hoc solum p̄uenit p̄me cause. **¶** **S**ecūdo. omne calidū est a p̄mo calido. z omne frigidum a p̄mo. sic etiam omne esse est a p̄mo ente a quo participatur esse in omnibz alijs cū igitur agens naturale nō sit p̄mū ens. sequit̄ qđ nō dat esse. **¶** **T**ercio. omnia agentia sunt qualitates actiue z passiuę. ille non possunt dare esse substantiale z p̄fectum. cūz nihil agat vltra gradum sue p̄fectōis. igitur nullū agens dat esse completum. **¶** **Q**uarto. nullus effectus productus a diuersis agentibz est vnus. si igitur agens naturale daret esse p̄pletum rei naturali. z etiam p̄mū efficiens sequeret̄ qđ effectus naturalis nō esset vnus. cum suū esse p̄pletum non esset vnus

Quoniam p̄o

¶ **S**olutio qđ sic. quoniam doctrina Aristotelis z multoz peripateticorū habet. qđ agens naturale est agens p̄ficiens. qđ quicquid dat totum esse p̄pletum rei est agens p̄ficiens. agens vero naturale dat totum esse p̄pletum rei. quoniam quicquid p̄p̄iam formā effectui p̄municat dat sibi esse completum. cum a tali forma fluat totum esse. agens autē naturale suo effectui p̄p̄iam p̄municat formā. quia nisi sic. sequeretur qđ in naturalibus nulla esset generatio vni uoca. qđ est simpliciter falsum. Nam generatio vni uoca est illa in qua agens dat effectui talem formā in specie. vt alius dicit agens naturale vni uocuz. qđ p̄ducit formā aliam. **¶** **P**reterea habetur in libro de generatiōe diuersitas formāriū p̄uenit ex diuersitate agentium. si igitur forme naturales dicte essent vni a p̄mo agente siue efficiente non haberent in se diuersitatem. **¶** **H**ec dici potest qđ diuersificarentur p̄pter diuersitatem dispositionū materie. cum forma non capit a materia distinctionem. sed e contra materia capit distinctionem a forma. igitur in naturalibus agentibus est aliquid agens p̄ficiens. **¶** **P**reterea inter agens naturale z artificiale talis datur differentia. quia agens naturale post sufficientem preparatiōem educit formā de potentia materie. agens vero artificiale nō educit formā de potentia materie. sed eam inducit in ens naturale. sed ista differentia non haberet locū si in rebus naturalibus nō poneretur aliquid agens p̄ficiens. quia si in rei naturalis p̄ductione agens naturale solum ageret materiam preparando. z non educeret formā de materie potentia. tunc nulla esset differentia inter agens naturale z artificiale. nec inter formas naturales z artificiales. cum introducerentur in materiam. **¶** **E**tia3 dicit Aristoteles in principio huius. qđ aliqua sūt a natura non quidem solum preparatiue. sed p̄fectiue. igitur est ponendum agens p̄ficiens in omnibz rebus naturalibus. excepto tamen homine. cum homo generans hominem non est efficiens p̄ficiens respectu hominis geniti. sed solum efficiens preparans. qđ anima rationalis est forma adeo p̄fecta qđ non possit p̄ agens naturale p̄duci. nec eius forma educi possit de materie potentia. sed agente super naturali scz a deo apta ea esse infundi. **¶** **V**erū tamen est. qđ homo generans potest dici efficiens p̄ficiens respectu embryonis z dispositionū in embryone inductarum

¶ **A**d obiecta in oppositum. **A**d p̄mum dicendum est licet agens naturale non det totum esse virtute propria.

dat tamen esse virtute primi agentis. **¶** **E**t ex hoc monstratur p̄fectio z bonitas prime cause. quia nō solum dedit rebus vt essent. sed vt essent cause aliarum. **¶** **U**nde dicit dñs Albertus qđ eadem virtus in prima causa que datur secūdis causis diuersificatur in ipsis p̄mū esse ad diuersitatem recipientium **¶** **E**xempli gratia. lumen quod est in medio diaphano z in corpore terminato diuersificat s̄m esse a diuersitate recipientū. quia in aere dicitur lumen. in corpore terminato dicitur color. z s̄m diuersitatem corporoz terminatorum variatur. quia in aliquo est color albus. in alio niger. z sic de alijs. **¶** **E**t ista p̄positio. agens secūdarium non agit nisi moto ab agente p̄mario. duplicem habet sensum. **¶** **U**nus est qđ agens secūdarium naturale non habeat in se aliquam virtutem actiuam p̄ quā potest agere. sed dum taxat mouet ab agente p̄mario. sicut instrumenta non habent in se aliquam virtutem. sed agunt in quantum mouentur a p̄ncipali agente. z ille sensus est falsus. **¶** **A**lius est. qđ agens secūdarium non habet ex se virtutem actiuam. sed solum habet eam a p̄mo agente et nō potest agere nisi p̄mum coagat. z ille sensus est verus. z tamen non sequitur. qđ agens secūdarium non possit dici agens p̄ficiens. licet nō habeat aliquā p̄p̄iam p̄tū actiuā nisi a primo agente. nec potest agere nisi p̄mum agens coagat. z pro tanto dicitur agens secūdarium. ipsum tamē agens secūdarium potest agere p̄ huiusmodi virtutē tanquam sibi p̄p̄iam attingendo formā substantialem.

¶ **A**d secundum dicendum est. qđ omne esse sub ratione esse procedit a primo ente. cum esse sit p̄mū creatum p̄mū s̄m rationem. esse tamen determinatum vt aliquid equinum z sic de alijs. p̄ducitur ab agente determinatiōe z vni uoco. **¶** **A**d tertium dicendum est. qđ agentia naturalia agunt p̄ suas formas substantiales p̄ncipaliter qđ rum qualitates sunt instrumenta. z sic ad actiōem instrumentaliter p̄currunt. z non actiue p̄ncipaliter. **¶** **A**d quartum dicendum est. qđ effectus productus a diuersis agentibus non subordinatiue potest esse vnus. cum illa se habeant per modū vniūs. z sic agens naturale est subordinatum primo agenti. z sic vtrūqđ illorum dat totū esse rei in suo ordine. **¶** **H**ec oportet qđ vnus agens producat s̄m vnam partem. z aliud s̄m aliam partem. sed idem effectus p̄ducitur ab illis duobz. **¶** **S**unt tamen quidam oppositam opinionem tenentes. scz qđ in naturalibus nō inuenitur aliquid agens p̄ficiens. vt dicit Auicenna. z illaz opinionem p̄bat rationibz in oppositum adductis. doctus minus vero Albertus in cōmento dicit. qđ vtraz opinio num est vera s̄m aliquem modum. absqđ dubio em vna est forma omnium mouentium a primo vsqđ ad vltimū in vno genere motus. **¶** **S**ed hec forma dupliciter cōsideratur. scz s̄m essentia3. z s̄m esse. essentia em vna est in omnibus mouentibus. esse autem ipsius s̄m quodlibet mouentium est aliud z aliud. **¶** **E**t ad hoc ponit duo exempla vnum in natura. z alterum in arte. **¶** **P**rimuz patuit quod est de lumine. secūdum est in regula edificij. illa em essentialiter vna est. z tamen aliter recipitur rectitudo eius a ligno recto. z aliter a nodoso. z ideo aliud est esse eius in recto. z aliud in nodoso. tamen essentia vna regulat vtrūqđ. et propter esse diuersum efficitur diuersa. z quasi contraria edificatio nodosi ad edificationem recti. sic p̄p̄ortio nabiliter dicendum est. qđ vna est essentia qua mouet p̄mum mouens z omnia p̄sequenter mouentia. sed hec essentia diuersum habet esse s̄m qđ est participata a primo mouente z a consequenter mouentibus. z quanto plus dicitur

primus
secundus

no qđ
dicitur
agere
sicut

stat a primo mouente. tanto plus coniungitur materie. 2 facilius impeditur. Et ideo quantum ad essentiam qua mouet primum mouens. verum dicit Auicenna. sed quod ad esse verum dicunt ei contradicentes. 2 sic primum mouens 2 secundum non distinguuntur secundum essentiam qua mouent per se. cum illa sit vna in omnibus eis. sed distinguuntur secundum esse quod diuersum est in ipsis. Et etiam in veritate causa verus mouet per esse quod per essentiam. 2 ideo verius est quod causa naturalis perficiat quod non perficiat. vt patet de virtute formatiua in semine. magis mouet per esse quod per essentiam. 2 tamen diuersificatur magna diuersitate. licet procedat a vera essentia tota virtus motiua. sicut virtus regule variatur in his que secundum se melius 2 minus obediunt regule. 2 virtus lucis variat in terminato corpore 2 secundum diuersitatem superficialium corporis terminati.

Quintum dubium est.

Quare Aristoteles plus probat de fine quod sit causa quam de alijs. Solutio quod ideo. quia causalitas finis est magis occulta. eo quod non est causa nisi secundum esse quod habet in intentione. Nam secundum esse quod habet in re habet rationem vltimi. 2 per consequens finis est causa. Et quod sit causa patet. quia quicquid influit rationem causalitatis omnibus alijs est causa. finis autem influit causalitatem omnibus alijs causis. igitur 2c. Sinor. patet. quia finis mouet efficientem secundum quod est in intentione. 2 efficiens motum mouet materiam. qua mora introducit formam. 2 sic non solum est causa. sed causarum causa. cum dat alijs causis causalitatem. Et est distincta causa. quia habet distinctum modum causandi ab alijs. quia materia 2 forma sunt cause intrinsecas. sed clarum est illas habere distinctum modum causandi a causis extrinsecis. Et quod distinguatur a causa efficiente patet. Nam efficiens mouet realiter. finis vero intentionaliter. Et etiam finis bonum aliorum voluit esse. Nam bonus est gratia cuius aliquid fit. finis autem est huiusmodi. vt patet per eius definitionem. Et est notandum quod aliter finis est bonum aliorum in rebus naturalibus. et aliter in agentibus secundum propositum. Nam in agentibus secundum propositum finis est bonum apparens. sed in agentibus secundum naturam finis est bonum simpliciter.

Sextum dubium est

Quotuplex est finis in genere. Solutio duplex. scilicet vniuersalis 2 particularis. Finis vero vniuersalis est quem causa vniuersalis intendit in omnibus suis effectibus. sicut motus vniuersalitatatis per omnem motum intendit consequi finem. qui est finis. sicut ducis exercitus. hoc est sequi prime cause assimilationem quamcumque possibile est. Et si descendatur in causas vniuersalibus. tunc vniuersalis causa hominis in omni genere perpetuitate hominis intendit consequi. 2 sic est in alijs. Finis autem particularis est quem particularis natura intendit consequi in opere suo. vt esse sortis intenditur a particulari generante. Alia est distinctio finis. Nam quidam est finis generationis. 2 est forma rei generate. qui alio modo dicitur finis quo. 2 est finis intrinsecus. Alius est finis rei generate. 2 est esse specificum aut operatio rei producte. qui dicitur

citur finis gratia cuius. 2 est extrinsecus. Unde inter istos fines. finis gratia cuius habet simpliciter rationem finis. et finis quo participatiue. Nam de ratione finis est quod sit vltimum 2 optimum. 2 hoc simpliciter conuenit finis gratia cuius. qui est vltimus. 2 appetitur propter se. 2 hoc conuenit finis quo. qui est appetibilis propter alium vltimum rem finem.

Septimum dubium est

An cause intermedie reducuntur ad causam finalem Solutio quod sic quantum ad ordinem qui in eis est reducuntur ad finem. Nam finis importat ordinem his que sunt ad finem. cum omnia media debeant fini esse deest minara siue proportionata. quia sicut necessitas conclusio num 2 ordo necessarius est in speculabilibus ex principijs ita in agibilibus necessitas mediocum 2 ordo est ex fine. quantum tamen ad substantiam virtutis operatiue reducuntur ad causam efficientem. quoniam cause intermedie sunt instrumentales ipsius cause efficientis. 2 ille reducitur ad causam principalem. Et hoc est quod dicit dominus Albertus. dicuntur autem fines omnia que sunt circa finem 2 post mouens primum ad finem ordinata. licet sint efficientia respectu finis vltimi.

Octauum dubium est

Et quo conuenit plures esse causas vnius 2 eiusdem secundum diuersum modum causalitatis. posset aliquis interrogare. An contingat plures esse causas per se vnius 2 eiusdem effectus secundum vnum 2 eundem modum causalitatis. Et videtur quod sic. quoniam in multis rebus naturalibus hoc apparet. sicut in colore vnguis in manibus hominis. quem efficiunt duo. scilicet sanguis 2 albedo cornu. bonus color faciei resultat ex albedine pellis 2 rubore sanguinis sub pelle. 2 sic de multis alijs.

Solutio. quod colores dupliciter commiscentur. scilicet in materia. 2 in deferente. In materia. sicut quando rubra substantia cum alba miscentur tunc resultat color rubeus. Alio modo miscentur in perspicuo deferente spisso. tunc enim color immutans visum in tali perspicuo. 2 si perspicuum illud propter sui spissitudinem habeat colorem aliquem. tunc resultat color vnus quasi diffusus sub alto et in alio. sicut est in lumine per vitrum viride vel rubeum splendens. 2 talis est vnio efficientium colorem vnguis et faciei. de quibus dictum est.

Nonum dubium est

An vna causa sit alteri comparabilis. Solutio quod sic. efficiens enim comparatur ad finem. 2 dicitur efficiens esse ipse. vt deambulatio est causa sanitatis. non intelligitur efficiens esse causa cause finalis. neque secundum quod est causa. neque secundum quod est finis. sed tantum secundum esse quod habet in mobili. quod est subiectum. Si enim efficeret ipsum secundum quod est causa. tunc non oporteret quod finis esset causa causarum. sed potius causalitas eius esset effecta a causa efficiente 2 formali. sed hoc non est verum. Similiter si efficeret ipsum in quantum est finis. tunc finis non esset secundum rationem ante efficientem. 2 sic

non moueret ipsum quod etiam falsum est. Relinquitur igitur. q non efficiat ipsum nisi secundum esse quod habet in materia. Quando autem finis dicitur esse causa efficiens. tunc est causa e conuerso in quantum est efficiens. quia mouet ipsum ad hoc vt efficiat. et non est causa nisi habeat esse. quia nisi haberet esse non moueretur ad efficiendum a causa finali. et ideo licet efficiens sit causa finis et e conuerso. tamen opposito modo se habet causalitas ipsorum. Comparatio autem talis non est inter materiam et formam. quia materia non est causa forme per aliquem modum. sed potius est causa compositi. sed forma est causa materie secundum q est in actu. et non secundum ee materiae. nec secundum q est materia. quia q sit materia non habet a forma sed a seipsa. q autem materia sit in actu habet a forma. et non a seipsa. efficiens autem nihil omnino habet a forma secundum q est causa formalis et actus materie. sed secundum q ipsa forma est principium motus et operationis. sic habet efficiens a forma sua mouere materiam ad formam ad quam mouet. et materia habet ab ipso motum et passionem quo mouetur et patitur. sed efficiens nec q causa est. nec q est habet a materia. Similiter si comparantur materia et finis. finis nihil habet a materia. sed in materia accipit esse a causa efficiente. materia autem habet a fine appetitum quo mouetur ad ipsum secundum q finis idem est cum forma. quoniam in primo libro dicitur est. nisi aliquid forme esset in materia. non appeteret materia formam et finem

Modi autem causarum numero quidem sunt multi. Capitales autem et hi minores. dicuntur autem cause multipliciter. et ipsarum similium specierum prius et posterius altera alterius. vt sanitatis medicus. et artifex. et Diapason. Duplum autem et numerus et semper continentia ad vnū quodq.

¶ Istud est secundum capitulum in quo philosophus determinat de modis cauandū qui distinguuntur in eadez specie penes accidentales differentias. postq̄ posuit genera causarum que distinguuntur secundum essentialia rationes cauandū. Et dicit philosophus q modi accidentales causarum sunt valde multi. eo q multa accidūt cui libet cause. et de omnibus illis modis non est possibile dicere in singulari. quia diuersitas que est ex accidente qd ē accidens per accidēs non est reducibilis ad artem. cum sit indeterminata et infinita. Et ideo in cōmuni hic dicendū est de modis magis vilitatis. qui sunt duodecim numero. et illi sumuntur ex quatuor diuisionibus causarum. quarum prima et secunda et quarta subdiuiduntur per tertiam. Et est prima. Causarū. alia est prior. alia posterior. vt sanitatis causa prior est medicus. et posterior artifex. et hoc in causis efficiētibus in specie similibus. In causis vero formalibus causa prior diapason est proportio dupli. et causa posterior numerus. et vniuersaliter quecumq; causa sit alicuius ppria et prior. omnes continentes illam. sicut commune continet minus commune sunt cause posteriores eiusdem

¶ Amplius autem secundum accidens et horum genera sicut statue et aliter policletus et ali

ter statuam faciens. quoniam accidit statuam facienti policletus esse. Et continentes autem accidens: vt si homo causa statue est aut omnino animal. Sunt autem accidentium alie alijs longius et propius. vt si albus et musicus causa dicuntur statue.

¶ Sic philosophus ponit secundam diuisionem causarum. Causarum alia est causa per se. alia per accidens. Causa enim per se est ad quam natus semper est sequi effectus. vt statuarius dicitur per se causa statue. sed qz statuario accidit policletus vocari. ideo per accidēs dicitur policletus etiam causa statue. Etiam edificator dicitur esse causa per se ipsius domus. et album vel musicus dicitur causa per accidens. cum ad talem causam non semper sequitur effectus. Continēs autem policletus est homo et animal et substantia. ideo homo et animal et substantia causa statue per accidens dicitur. Et inter causas accidentales alique sunt propinque alique remote. sed quia cum causa per accidens accidat cause per se. aliqua potest sibi accidere propinquius ex ea parte qua causat per se est causa talis effectus. vt cum album et musicum accidunt edificatori. tunc musicum est causa propinqua. quia accidit secundum animam et ea parte qua habet artes edificandi. album autem accidit secundum corpus. ideo est causa magis remota. et sic dicuntur cause propinquo/res que sunt in eodem subiecto cum causa per se. Et dicuntur remotiores. quia non sunt in eodem subiecto cum causa per se.

¶ Preter autem omnes et proprie dictas causas et secundum accidēs. alie quidem sicut potentes dicitur. alie vero sicut operantes: vt edificandi domum edificator. aut edificans edificator. Similiter autem dicitur et in quibus cause sunt sicut in his que dicta sunt. vt huius statue vel statue: aut et omnino imaginis. aut eris. aut huius eris. aut omnino materiei et in accidentibus similiter est.

¶ Sic philosophus ostendit q preter omnes nūc modos dictos causarum que sunt per se vel per accidens essentialis et accidentalis ponit alios modos causarum in nūc tertiam diuisionem causarum. Causarū quedā est in potentia. vt que potentialiter agit. quedam in actu. que se operatur actu vt aliquid fiat aut causet in effectu sicut causa edificandi domum est causa potentialiter edificans et actualiter edificans. Sed potentialiter edificans tribus modis variatur. quia quedam est potentia remota. que est indisposita habens tantum habilitatem natusse. sicut puer potentialiter dicitur edificare. quedam est disposita habens inclinationem ad actum ex dispositione. vt iuuenis incipiens discrete edificationem edificat. et que dam est habens habitum potentialiter edificandi. vt edificator antequam edificat. sed secundum actionem edificat erit edificator in actu. Et subiungit philosophus q secundum sex modos causarum dictos et etiam dictos sunt etiam diuersimode ea quorum sunt cause. scz effectus

Quosdam sunt modi in
mundi que sunt in
et in se habentibus

¶ prima diuisio

Secunda
diuisio

Secunda
diuisio

Physicorum

Aristotelis.

Est enim in effecta propinquum et remotum secundum propinquitatem et comunitatem causari sumptum. sicut dicitur causa starve et imaginis. et secundum causam naturalem dicitur effectus esse et materia. Et in accidentibus effectuum similiter est sicut in accidentibus causari secundum propinquitatem et longinquitatem. et per se et per accidens et secundum potentiam et secundum actum.

Amplius autem complexe. et iste et ille dicitur ut non polidictus neque statuam faciens sed polidictus statuam faciens. Sed tamen omnes he sunt multitudinem quidem sex dicte autem dupliciter. aut tantum sicut singulare. aut sicut genus. aut sicut accidens. aut sicut genus accidentis. aut sicut complexe. De autem sicut simpliciter dicte omnes actu operantes aut secundum potentiam sunt

Hic philosophus ponit quartam divisionem causarum dicens. Causarum quedam est complexe. quedam est incomplexe. et solitarie. ut causa statue non dicitur polidictus tantum qui est causa per accidens. nec statuarius tantum qui est causa per se. sed dicitur causa statue polidictus statuarius complectendo causam per accidens cum causa per se. et in talibus non quecumque causarum facit complexum modum causarum. quia multa conveniunt ad mixtum que tamen non faciunt complexam causam mixti. sed oportet quod in una specie cause conveniant plura secundum diversum modum causarum respicientia. ita quod unum per se et alterum per accidens. vel unum propinque et alterum remote. sed tamen potentia et actus non videntur dici distincti ab alijs modis. sed potius sunt modi modorum omnium cause. Et secundum hanc considerationem causarum sunt sex modi in communi. scilicet longius et propinquius. per se et per accidens. complexa et incomplexe. et qualiter eorum dupliciter dicitur. scilicet secundum potentiam et secundum actum. Sed propinque sunt sicut singulares. et longinque sicut genus et species continens illud. et que sunt sicut accidens. habent etiam longinquas et propinquas secundum accidens singulare aut genus accidentis. Et complexe sunt ex duobus modis conuete. et que non sunt tales sunt sicut simpliciter dicte. sine pplexione diversorum numerorum. et omnes iste sunt dicte sicut operantes secundum actum. aut sicut in potentia existens actum operans aut secundum potentiam. Ex quibus patet quod sunt duodecim modi causandi. quia tribus prime secunde et quarte divisionum subdividuntur per actum et potentiam.

Differunt autem in tantum quod operantes quidem et singulares simul sunt et non sunt. et quorum sunt cause. sicut hic quidem medicus cum hoc qui sit sanus. et hic edificator cum hoc edificato. Que autem sunt secundum potentiam non semper corrumpuntur enim non simul domus et edificator

Hic philosophus ostendit quod sunt tria consequentia. hoc est comitantia ad causas siue correlaria. quorum primum est. quod cause in actu existentes ponunt suum effectum. cause autem in potentia non de necessitate ponunt effectum. Edificator

enim et curator actu existentes ponunt suos effectus. hoc est edificationem et curationem. sed edificator secundum potentiam non de necessitate ponit edificationem. Et est bene attendendum in proposito. quod sicut causa secundum actum ponit effectum. ita effectus secundum actum ponit causam. et ideo domus non est effectus immediatus edificatoris secundum actum. sed potius edificatio. Et si aliquando dicatur domus effectus edificatoris. hoc est intelligendum de domo secundum quod est in fieri. quia sic est sub actione edificatoris. et hoc modo posita causa ponitur effectus. et corrupta ipsa corrumpitur effectus et econverso

Oportet autem semper causam uniuscuiusque summam querere. sicut et in alijs. ut homo edificat quoniam edificator est. edificator autem secundum edificatiuam. Hec autem prima causa est. et sic in omnibus

Hic ponit plus secundum consequens siue correlarium dicens. quod in naturalibus oportet semper supremam causam inquirere et eam reddere que est prima in unoquoque genere. ut cum queritur. quare homo edificat. respondet quod ideo. quia est edificator. hoc enim est causa proxima. et sic deinceps queri potest. quare est edificator. respondetur quod est edificator secundum artem edificatiuam quam educit. et ibi est sistendum. quia nobis manifestus est quod ars edificatiua facit edificatorem. et ex illo scitur primum questum. quod edificat quia est edificator. Sed suprema est. hoc est prima que nullam habet ante se causam. quia se institutus est secundum edificatiuam artem. et eodem modo procedendum est in alijs

Amplius autem alie quedam genera sunt generum. alie autem singulares singularium. ut statue statuam quidem faciens. hic autem huiusmodi et dicimus quidem possibilitatem operantes autem ad operata. Quot quidem igitur cause et quomodo cause sunt. nobis determinatum est sufficienter

Hic plus ponit tertium consequens dicens. quod cause debent effectibus proportionari. ita scilicet quod cause generales sunt adaptande ad effectus generales. et cause particulares ad effectus particulares. Est enim artifex in genere causa statue in genere. et hic artifex est causa huius statue. Et ideo falsus dixit plato qui posuit causas generales esse causas effectuum particularium. cum ipse posuit ydeas separatas id est formas uniuersales esse causas essentielles particularium. Similiter cause dicte secundum potentiam reddende sunt ad effectus dictos secundum potentiam. et cause dicte secundum actum reddende sunt ad effectus dictos secundum actum. ita tamen semper in omnibus his resolutio fiat in primas causas. Deinde philosophus epilogando dicit. quot sunt cause et que sunt. et quomodo sunt cause quantum ad modos earum essentielles et accidentales. et qualiter resoluenda est questio in causam. iam patet ex dictis.

Incidunt dubia quorum

primum est. Quot modis possunt exponi membra prime divisionis in qua dicitur. causarum alia est prior. alia posterior. Et arguitur quod illa diuisio non valeat. quia causa debet precedere suum effectum. igitur non est aliqua

Sensu
reveland

Sensu
reveland

in se

in se

Causa posterior. **S**olutio q̄ duobus modis possunt exponi. Uno modo sic. causarum alia prior hoc est propinquior. alia posterior. hoc est remotior. Secundo modo sic. causarum alia est prior hoc est communior. alia posterior hoc est specialior. Verbi gratia medicus est causa sanitatis prior. hoc est propinquior. et artifex causa posterior. hoc est remotior. s̄m primam expositionem. et sic intelligitur textus. Sed s̄m aliam expositionem artifex est causa prior hoc est communior. et medicus causa posterior. hoc est specialior. **N**otandum ad obiectum in oppositum est dicendum q̄ argumentum bene probat. q̄ nulla causa est posterior suo effectu. vtiq̄ tamen vna causa est alia posterior. Pro cuius intellectu est sciendus q̄ causa prior et posterior duobus modis comparantur. Uno modo in ordine ad effectum. et sic neutra causarum est posterior effectu. Alio modo inter se comparantur. et sic vna causa est bene alia posterior. vt medicus et artifex sunt cause respectu sanitatis et si comparantur p̄ se ad sanitatem tunc sunt cause prior. sed si comparantur inter se. sic vna est prior alia

Secundum dubium est.

An cum diuisione prima concordet etiam ista diuisio causarum alia vniuersalis. alia particularis. **S**olutio q̄ sic. quoniaz iste tres diuisiones. causarum alia propinqua alia remota. Causarum alia prior alia posterior. Causarum alia vniuersalis alia particularis. sunt virtualiter vna diuisio. Nam causa prior est causa particularis et propinqua. causa vero posterior est causa remota et causa vniuersalis loquendo de ea vniuersali in predicando. vt artifex respectu medici.

Tercium dubium est.

An causa vniuersalis et particularis differant s̄m rem. aut dumtaxat s̄m rationem. **S**olutio duobus modis loquendum est de causa vniuersali et particulari. Uno modo in predicando. et sic causa vniuersalis et particularis non differunt s̄m rem. sed s̄m rationem. et talis differentia sufficit ad modos cauſandi. et illo modo loquitur philosophus hic in textu. Alio modo in cauſando. et hoc magis proprie. inquam dicimus q̄ deus. intelligentia. anima nobilis sunt cause vniuersales. et homo animus cause particulares. Et tunc dicitur causa vniuersalis que habet vniuersalem influxum existens causa multorum effectuum s̄m speciem. Et causa dicitur particularis que habet particularem effectum ad vnam sp̄m. et isto modo accipiendo causam vniuersalem et particularem realiter distinguuntur. Correspondent tamen aliquo modo causa vniuersalis in predicando et causa vniuersalis in influendo. quoniaz cause vniuersaliorum in influendo correspondet effectus vniuersaliorum in predicando. Exempli gratia. vt celum est causa vniuersaliorum sol. et ideo suus effectus est mouere et alterare ista inferiora. sed sol qui est causa vniuersalis sub celo habet effectum qui est calefacere. iam clarum est q̄ mouere est superius ad calefacere in predicando.

Quartum dubium est.

An inter causas per accidens quedam sit propinquior cause per se. et quedam remotior. **S**olutio q̄ sic. vt patet circa declarationem textus. Nam album est causa per accidens ipsius domus vel statue. et similiter musicus

tamen musicum esse causa propinquior cause per se. et consequens etiam effectui q̄ esse album. **M**o cuius intellectu est sciendum. q̄ causa per accidens habet se in duplici differentia. quedam enim est causa per accidens ex parte cause. quedam vero ex parte effectus. Ex parte cause dicitur causa per accidens quicquid accidit cause per se. vt quicquid est in domesticatore est causa per accidens respectu domus. et talis frequenter fit in naturis. quomodo dicitur q̄ contrarium sit causa contrarij. eo q̄ remouet illud quod operari debet et contrarij illius inducit. sicut dicitur calida nubes per calorem amplius infrigidari. et aqua calida citius congelari. quia calor disgregat materias. et sic vndiq̄ expirat calidum et vbiq̄ ingreditur frigus cōstruens. et hoc modo scamonea que calida est infrigidat corpus. q̄ educit coleram rubream que corpus calefaceret si remaneret. Ex parte effectus dicitur causa per accidens tribus modis. Primo modo dicitur efficiens per accidens sicut prohibens obstaculum. sicut deticiens colunam dicitur efficere casum illius quod colunam innitebatur. et talis dicitur non causa per se casus lapidis deorsum. quia per se nihil in fluxu in effectus. sed solum remouet. phibens. Secundo modo dicitur causa per accidens. q̄ in partibus producit effectus siue p̄ intentionem causat effectum. et sic casus et fortuna sunt cause per accidens. vt p̄iciens lapidē casu vulnerat. tñ vulnerare nō intendit sed accidit. vt ob iactus lapidis aial vulneret aut cū fodiens sepulcrū inuenit thesaurū cui nō intendat nisi fodere sepulcrū. Ad hunc modū reduci potest factum iactatoris. qui p̄ intentionem aliqui sequitur laudem hominū. et illam attribuit sibi tanq̄ ex intentione hoc fecerit. et tamen per accidens puenit ei. Et cum sequitur res vniuersalis dissimulando dicit se ex intentione talē operationem nō fecisse. Tercio modo dicitur causa per accidens quā nullum huius ordinem ad effectū illum. vt medicus dicit fabricare nō vt medicus esset. sed vt est fateri cui accidit esse medicū aut ambulatio dicitur esse causa per accidens motus celi aut eclipsis. quō etiam dicitur. q̄ somnū quicquid est causa futurorum euentuum. **C**onsequenter notandum est. q̄ multiplex adhuc est effectus. quōdā enim est efficiens propinquus. et est illud inter quod et factū nō est mediū. sicut lacertus cum virtute motiva que est in ipso est causa motus membri. quoddam est res motum. et est illud quod mouet per medium. sicut anima est causa motus membrorum corporis. Aliud est efficiens propinquus. et est illud a quo nō patitur nisi vniuersali singulari corpore. vt medicina quam sumit iohānes non transmutat nisi corpus iohannis tñ. Aliud est efficiens commune. et est illud a quo patitur multa corpora. quorum quodlibet sibi est immediatū. et iste est alius modus communis et propinquus est ille qui dicitur est supra. Aliud est singulare siue particulare efficiens. et est illud quod est causa vniuersalis operationis. vt hic statuarius huius statue. et est causa huius curationis. et hic homo est causa generatōis istius. Aliud est efficiens vniuersale. et est quādo causa est in plus in operando q̄ sit effectus. vt sol est causa vniuersalis generationis. q̄ generat omnia generabilia et alia plura opera facit. et illud agēs huius influentiā sup agens particulare. Aliud est efficiens simplex. quō operatur vna virtute ex qua puenit opus eius. vt ex vna virtute naturali prouenit expellere que dicitur expulsiva. et ab alia prouenit attrahere. que dicitur attractiva. Aliud est efficiens oppositū. et dicitur quod habet ad simplex modum oppositum. quā scilicet opus puenit a virtutibus pluribus p̄iectis. vt prouenit tractus nauis vel lapidis a virtute multorum hominum p̄uncta

ambra s̄m diuisio...

causa prior et posterior...

No

Alio

Et sic...

Et sic...

Et sic...

Et sic...

Iste autem virtutes aliquando sunt similes in specie. vt patet in exemplo predicto. Aliquando autem dissimiles sicut fit fames a duabus virtutibus. quarum vna est naturalis et pars vegetabilis que est attractiua. et altera sensibilis que est sensus manitonus in ore stomachi. Aliud est efficiens in actu. sicut ignis est causa accensiois illius quod accenditur in actu. Aliud est efficiens in potentia. sicut est ignis respectu combustibilis quod nondum est accensum

Quintum dubium est.

An isti modi causandi conueniant materie seorsum per se et accidentaliter. Solutio quod sic. per se quidem et essentialiter quod de se dicitur esse subiectum forme. vt combustibile est subiectum combustionis. Accidentaliter vero multis modis. Primo modo quando subiectum materia. cuius forma quam necesse est remoueri antequam suscipibilis sit forme. sicut dicitur materia acris aqua. et sperma dicitur materia hominis. Secundo modo dicitur materia per accidens. quando non significatur nomine dispositionis qua aptatur forme. sicut dicitur rubrum esse materia idoli vel fuisse materia idoli et huiusmodi. Tercio modo dicitur materia per accidens quod significatur nomine efficientis cause. vt quando dicitur causa curationis. quando medicus curat. non enim curatio subiectum vt medicus sed vt infirmus. Et sunt alij modi huiusmodi multi qui per se dinosci valent. Proxima autem materia est sicut membra corporis. et remota sicut humores et elementa eiusdem. Materia autem propria est sicut corpus hominis cum sua complexione quod subiectum forme hominis. Communis autem vt ligna lecto et cathedre. Particularis autem sicut materia adaptata forme vt materia solis vniuersalis autem sicut ligna cathedre. Simplex autem est sicut ile. Composita sicut humores. et species in triaca. Materia autem in actu est illa que in effectu est per formam. vt corpus hominis. Et materia in potentia est sicut sperma in materia hominis. Composita autem et simplices sunt secundum coniunctionem et separationem horum modorum. Isti etiam modi conueniunt forme. Est enim forma essentialis. sicut humanitas et huiusmodi. Accidentaliter autem multiplex forma quod in ea attendendum est. hoc est quod aliquando potest accidentaliter ad retinendum formam. aliquando ad vsum rei formate. aliquando nihil prodest ad neutrum. et tunc vel obest. aut indifferenter se habet. potest autem ad formam retinendam. sicut compactio cathedre ad hoc quod permaneat figura cathedre prodest autem ad vsum. sicut planities superficiei ad sedendum bene in cathedra. Obest autem sicut debilitas lignorum cathedre. sed indifferens est. sicut albedo cathedre. Proxima autem forma est sicut quadratura in tetragono. Et remota est sicut angulare in tetragono. Forma autem propria et particularis non differunt. et sunt sicut differunt et propria que sunt conuertibilia. Similiter communis non differt ab vniuersali et est sicut genus proximum vel remotum. Simplex autem forma sicut ignis et cetera forma que non sunt constitute ex multis formis numero. Composita autem est que constituitur ex multis numero. sicut est complexio. et etiam forma alios sicut forma hominis que est composita ex multis viribus et ex multis formis in homine conuenientibus. saltem ordine aliquo. Forma autem in actu est cognita. et est que per se materiam in actu. illa vero est in potentia que est adhuc priuationi permixta. Isti etiam modi conueniunt cause finali. Est enim finis essentialis ad quem propter se et non propter aliud tendit motus efficientis naturalis vel voluntarij. sicut medici est finis sanitas. et generatio nis finis est filius. Aliquod est accidentaliter et hoc multis modis. Est enim finis per accidens sicut quando aliquid non propter se. sicut contritio medicine dicitur fieri vt bibatur quod tamen non fit vt bibatur sed vt cito dissoluta. proficiat curationi. huiusmodi autem fines accidentales aliquando sunt viles in rei veritate. et aliquando putantur viles. Finis autem per accidens est etiam illud quod concomitatur finem. vt finis generatio nis hominis vt moriatur. vel finis comestitionis vt egerat eum tamen nec homo generet vt moriatur. nec etiam comestio fiat vt egerat eum. sed propter depulsionem famis et plerumque uarionem virum. Aliquando finis accidentaliter est quod eos accidit fini. sicut decor accidit exercitio. quia cum homo sanus est decorus efficitur. Dicitur etiam fines per accidens ea que eueniunt non intenta neque que sicut casualia et fortuita de quibus dicitur est infra. Finis autem proximus est. qui attingit operatione efficientis. vt sanitas est finis medicine. Remotus autem est qui consequitur per medium ad illud. vt fortitudo est finis medicine. Finis autem proximus est qui determinat intentus est. vt inuentio eius quod queritur aut adeptio eius quod desideratur. Communis autem finis est qui ex pluribus haberi potest sicut expulsio flegmatis ex pluribus medicinis potatis. Finis autem particularis est qui ex vno sequitur. vt quod aliquis caput debitori suorum propter quem capiendum diu profectus est. Vniuersalis autem est sicut vindicta de malefactore. Simplex autem est vt saturatio comestitionis. Compositus autem vt decor et calefactio propter que duo coniuncta emittit vestitus preciosa. Finis autem in actu et in potentia est sicut forma que est in actu et in potentia. Isti autem fines commiscens et simplices sunt. sicut in alijs modis causarum. et sic patet sufficienter de modis causarum tam subalibus quam accidentalibus.

neratio nis finis est filius. Aliquod est accidentaliter et hoc multis modis. Est enim finis per accidens sicut quando aliquid non propter se. sicut contritio medicine dicitur fieri vt bibatur quod tamen non fit vt bibatur sed vt cito dissoluta. proficiat curationi. huiusmodi autem fines accidentales aliquando sunt viles in rei veritate. et aliquando putantur viles. Finis autem per accidens est etiam illud quod concomitatur finem. vt finis generatio nis hominis vt moriatur. vel finis comestitionis vt egerat eum tamen nec homo generet vt moriatur. nec etiam comestio fiat vt egerat eum. sed propter depulsionem famis et plerumque uarionem virum. Aliquando finis accidentaliter est quod eos accidit fini. sicut decor accidit exercitio. quia cum homo sanus est decorus efficitur. Dicitur etiam fines per accidens ea que eueniunt non intenta neque que sicut casualia et fortuita de quibus dicitur est infra. Finis autem proximus est. qui attingit operatione efficientis. vt sanitas est finis medicine. Remotus autem est qui consequitur per medium ad illud. vt fortitudo est finis medicine. Finis autem proximus est qui determinat intentus est. vt inuentio eius quod queritur aut adeptio eius quod desideratur. Communis autem finis est qui ex pluribus haberi potest sicut expulsio flegmatis ex pluribus medicinis potatis. Finis autem particularis est qui ex vno sequitur. vt quod aliquis caput debitori suorum propter quem capiendum diu profectus est. Vniuersalis autem est sicut vindicta de malefactore. Simplex autem est vt saturatio comestitionis. Compositus autem vt decor et calefactio propter que duo coniuncta emittit vestitus preciosa. Finis autem in actu et in potentia est sicut forma que est in actu et in potentia. Isti autem fines commiscens et simplices sunt. sicut in alijs modis causarum. et sic patet sufficienter de modis causarum tam subalibus quam accidentalibus.

Sextum dubium est

An tertia diuisio sit sufficiens in qua dicitur causarum alia est in actu. alia in potentia. Et videtur quod non. quia cause est causare. et causa est ad cuius esse sequitur aliud. causa autem in potentia non causat. neque ad eius esse sequitur aliud. igitur etc. Solutio quod sic. vt patet per Aristotelem in textu. et ex dubio precedenti. Ad obiectum in oppositum patuit solutio supra in primo capitulo huius tractatus. Aut dicitur potest. quod causa et effectus proportionantur. et ergo sicut causa in potentia est causa cum addito. ita pariformiter effectus est effectus cum addito. Et quibus materia ad formam comparata semper sit causa in potentia. ipsa tamen materia vna comparata ad aliam. quandoque est in actu. quandoque in potentia. vt patet ex dubio precedenti.

Septimum dubium est

An ad causam complexam sufficiat quelibet causarum conuinctio. Solutio quod non. cum requiratur concursus causarum secundum diuersos modos causandi et precipue secundum modos duarum primarum diuisionum. Non enim elementa que materialiter ad mixtam constitutionem concurrunt dicuntur causa complexa. Neque causa in actu et causa in potentia quoniam in eodem sunt vna et idem. unde causa per se et per accidens causam complexam faciunt vt polidictus statuit. et sic proprie complexio causarum fit penes modos causandi se eunde diuisionis penes modos autem causandi prime diuisionis non proprie quoniam causa vtilis et particularis inter se habent ordinem

Octauum dubium est

finis per accidens

finis proximus

finis remotus

Tertia diuisio sit sufficiens

90

20

30

90

90

Utrum in causis sit aliqua subordinatio. ita scilicet quod particularis subordinetur vniuersali. Et videtur primo quod non. quoniam particularis sufficit ad producendum effectum. igitur non est necesse aliquam ponere causam vniuersalem. Secundo sic non est aliqua causa vniuersalis. quia omnis effectus debet esse similis cause. nullus autem effectus est similis cause vniuersali. igitur non est aliqua causa vniuersalis. et per istam causam particularis non est subordinata vniuersali. Solutio quod sic. tunc primo secundum diuersas causas genera. quia finis est prima causa in ratione causalitatis. efficiens vero in ratione executionis. forma secundum viam perfectionis. et materia secundum viam generationis. tunc vero in eodem genere cause. cum in omni genere cause inuenitur subordinatio. quoniam cause per se subordinantur et tunc dicitur cause per se subordinari in eodem genere cause. quoniam intentio prime cause non respicit vltimum effectum per medias causas. ut ars fabrilis respicit extensionem ferri per brachium manuum mallei. Et dicitur cause per accidens ordinata. quoniam intentio prime cause non respicit vltimum effectum per medias causas. sed per accidens ad hoc se habet sicut si multe candele accenderentur per multas medias. Inuenitur igitur subordinatio in genere cause formalis. quia esse quod est causa prior formalis quod communius et vehementius influit quam viuere et intelligere et iterum viuere et intelligere continent in se esse. Similiter est ordo in causa materiali. quoniam materia prima est causa substans elementis et elementa sunt causa substans mixtis etc. Similiter in genere cause finalis. ut patet ex dictis. Etiam in genere cause efficientis. cum primum efficiens sit causa aliorum secundarium efficientium. Illud tamen verum est. quod prima subordinatio et principalis inuenitur in genere cause efficientis. et deinceps deriuatur a causa efficiente ad alias causas. quia enim cause ad inuicem correspondent sic primum efficiens est causa prime materie. quoniam deus causat materiam primam per creationem. Item est causa prime forme. quia esse est a deo. non sibi correspondet primum finis. quia secundum ordinem agentium est ordo finium. sic primum efficiens et primum finis correspondent. Ad obiecta in oppositum. Ad primum dicitur est. quod duobus modis causa particularis accipitur. Uno modo secundum suam naturam absolutam. et sic causa particularis nullo modo sufficit ad producendum effectum etiam particularem. cum ipsa non potest agere in totam speciem. quia sic produceret seipsum. igitur oportet ponere causam vniuersalem virtute cuius causa particularis dirigatur ad producendum effectum. Alio modo accipitur causa particularis secundum quod in se habet virtutem cause vniuersalis. et sic tunc verum est. quod causa particularis sic accepta sufficit ad producendum et causandum suos effectus eis proportionatos. et ideo oportet etiam presupponere causam vniuersalem si particularis causa debeat aliquid agere. Ad secundum dicitur est. quod duplex est similitudo. quedam est similitudo nature secundum quam aliquid est simile alteri in natura. et talis similitudo est in causa particulari siue vniuersali et in suo effectu. Alia est similitudo proportionis que sumitur secundum ideam intelligibilem existentem in intellectu. et sic causa vniuersalis siue equiuoca etiam est similis suo effectu. et hoc patet exprimendo causas vniuersales. Sunt enim cause vniuersales deus. intelligentia. anima nobilis. In deo enim preexistunt rationes ideales omnium rerum factarum. sicut igitur edificator est similis domui propter ideam quam habet in mente. ita etiam deus est similis rebus creatis propter ideam quam habet in mente sua. Similiter dicitur est de intelligentiis et anima nobili in quibus sunt idee rerum factarum ab ipsis. Sed diceret celum non habet

similitudinem ad ista inferiora nec naturalem nec idealem. et tamen est causa istorum inferiorum. Ad hoc dicitur est quod duobus modis accipitur celum. Uno modo cum inclusione intelligentie vel anime nobilis. sicut dicit Aristotle. octavo huius. quod celum est corpus mouens seipsum. et sic celum habet in se similitudinem rerum naturalium que est in intelligentia. aut anima nobili celum moueri. Alio modo celum accipitur secundum se. et sic verum est. quod in celo nec est naturalis similitudo nec idealis ad ista inferiora que a celo producuntur. Et tunc dicitur est. quod celum illo modo acceptum non est causa vniuersalis principalis. sed instrumentalis. iam clarum est. quod non oportet esse similitudinem effectus in causa instrumentali. ut similitudo domi non est in securi sed in artifice

Nonum dubium est

Quomodo differunt ab inuicem modi causandi. et species siue genera causarum. Solutio sic. quia species siue genera causarum distinguuntur penes speciales rationes causalitatis essentialiter ab inuicem distinctas. modi vero causandi distinguuntur accidentaliter hoc est penes accidentales condiciones cause in ordine ad effectum.

Decimum dubium est

An in naturalibus necesse est summam inquirere causam. Et videtur quod non. quia summa causa idem est quod prima causa. inquirere autem primam causam spectat ad metaphysicum. igitur inconuenienter Aristotle. hic dicit quod oportet semper summam inquirere causam. Solutio alteri. cum demonstratio dupliciter facit fidei scilicet aut per prima vera. aut per ea que ex primis fidem sumpserunt. illa autem que per prima vera sumpserunt fidem non sunt per se cognita. sed potest ex alijs demonstrata. Quando igitur demonstratio fit talis que est per ea que ex primis et veris sumpserunt fidem post conclusionem habitam. restabit questio de principijs conclusionis donec veniatur ad ea que demonstrata sunt per prima et vera. et ab illis incipit scia. Prima autem vera sunt que habent in se causas primas ante quas nihil est in genere illo. ea autem que sunt ex primis et veris demonstrata habent in se causas proximas effectui que ante se habent alias causas. igitur oportet in talibus reducere questiones vsque ad primas causas a quibus per se veris sumpserunt fidem sunt in resolutione quesiti in causam. Modo demonstrationes fiunt sicut definitiones. sed definitiones oportet incipere in genere primo. si enim aliquis definiat hominem. et dicat quod sit animal rationale mortale. et querat quid sit animal. oportet dicere quod sit suba aiara sensibilis. et ibi stat. quoniam substantia non habet ante se per quod definitur. et per hunc modum oportet demonstrationem que est per causam incipere a causa prima. quia ab illa incipit scia. Ad obiectum in oppositum dicitur est. quod duobus modis aliquid dicitur prima causa siue suprema. Uno modo simpliciter. sic scilicet quod non habeat priorum causam. et sic eaz inquirere spectat ad metaphysicum. Alio modo dicitur suprema causa in aliquo genere. sicut dicit Aristotle. les in textu quod edificatiua est suprema causa edificij quod absolute non est verum. scilicet quod sit simpliciter prima causa. sed e verum in tali effectu. et sic phisicus habet considerare primam causam in suo genere id est primam et per se.

Scitur autem fortuna et casus causarum etenim multa esse et fieri propter fortunam et propter casum. Quo igitur modo

in causis et aliqua portio

patet de genere cause finali

patet in parte cause formalis

no

no

patet per similitudinem in 2o

no

patet duplex similitudo

patet per

ad 2o m 2o

quod dicitur aliquid

et terram, sed potius hoc cōringit a causa accidentalī 2 a casu. Dixit em̄ q̄ in mundi creatōe accidit sicut in cursu hominis. Cum em̄ currit aliquādo allidit pedem q̄n̄ habet obstaculum i via q̄d non p̄cuidet. 2 aliqui non allidit q̄n̄ nō obijcit et obstaculū. sicut etiā aer tunc. q̄n̄ mundus creabat q̄n̄ nō inuenit obstaculū ascendit sursum. Vultociens autē fit aliter in motu aeris. q̄n̄ inuenit obstaculū. 2 h̄ totū est per causas accidentales p̄ter intencōnem naturae. Et sicut est in partibz aialū. q̄ casu congregant aliquādo partes ex quibz fit caput 2 2 alie partes ex quibz fit corpus. 2 tunc fit generatio. ita etiā casualis est mundi generatio creatio in vno tpe 2 non in alio. sicut 2 aer aliqui cōgregatur sursum 2 mundat in ventū. 2 aliqui deorsum et mundat i terremotū q̄ casuz 2 fortunā. Et similiter dixit Democritus q̄ in infinito vacuo resperit atomi casu occurrunt sibi aliqui 2 generant mūdum. 2 aliqui ita disperguntur per casum q̄ mundus vel in toto dissoluit vel ex maiori parte.

Sunt autem quidam qui celi huius 2 mundanorum omnium causant esse casum. A casu em̄ fieri voluntatem 2 motum discernentem 2 stantentem in hunc ordinem omne.

Hic p̄s ponit secūda opinionē aliquoz antiquoz et est ista. q̄ om̄ mundanoz causa sit casus. hoc est q̄ casus 2 fortuna sint causa celi 2 omnium partium mundi. quos nā dicit q̄ motus celi. 2 cursus astroz qui discernunt inferiora. 2 totū vniuersum ponunt in ordinem istū que videmus 2 statuunt q̄d stabiliunt illū in illo ordine ille autem fit a casu 2 fortuna. igitur. 2c.

Et multum admiratione dignū est dicentes animalia quidē 2 plantas a fortuna nec esse nec fieri. sed aut naturam. aut intellectum esse aut huiusmodi alteram causam. Non enim quoniā am enenerit ex semine vnoquoqz sit aliquid. s̄ ex tali quidem oliua. ex tali autem homo. Et lum autem 2 diuinorum manifestoz a casu fieri. huius autem causam nullam qualē aialūz et plantarū. Et si igitur sic se habent. hoc ipm̄ dignū est insistere et bene licet aliquid dicere de hoc ipso. Quomodo em̄ eo q̄d aliter inconueniens est q̄d dicitur adhuc inconuenientius est dicere hoc videntes quidez in celo nihil casu fieri. In his autē que nō sunt a fortuna multa contingere a fortuna. 2 ergo erit merito eōtrario fieri.

Hic p̄s reprobat istā opinionē dices q̄ multū admiratione dignū est. 2 hoc p̄ter duas ratōnes Quaz p̄ma est si illud q̄d magis videt inesse nō inest. nec illud q̄d min⁹ videt inesse inest. sed casus 2 fortuna nō sunt i inferioribz corpibz. igit nec i corpibz superioribz. Vnoqz p̄. q̄ aialia 2 plāte nō sūt a casu 2 fortuna sed aut intellect⁹ ē cā in eis sicut in his que agunt a voluntate aut natura est causa in eis. sicut in illis que agunt a natura. Et hui⁹ signū est q̄m̄ illud q̄d fit ex semine nō fit ideo ex eo q̄ fit contingat contingenter p̄ casum. sed fit ex causa determinata essentia. 2 ideo ex semine oliue fit oliua. 2 ex semine hominis fit ho-

mo 2 non aliud. si autē fieret a casu sepius fieret ex seminis bus illis aliud 2 aliud. Celū autē 2 stellas que sunt diuina ora 2 nobiliora inter ea q̄ manifesta sūt nob̄ dicit fieri a casu 2 fortuna. 2 nullā cām determinatā naturale vel volūtarā dicit esse ipoz. sicut causas determinatas dixerūt esse oialium 2 plantaz. Secūda ratō patet p̄ experientā. q̄m̄ in inferioribus videmus multa fieri a casu 2 fortuna. nūq̄ autē in corpibz superioribz. cū vno mō 2 determinate fiant. et ideo modo cōtrario dicere debuerunt. s̄ in corpibz superioribz s̄ in celo 2 stellis nihil fieri a casu 2 fortuna. in inferioribus autē multa Erat autē cā erroris ipoz. q̄ scientia astroz eoz tpe nō erat inuenta. Et iō videntes retrograde ascendendo 2 descendendo moueri quāsdā stellas dixerunt casum 2 fortunam esse in eis.

Sunt autem quidam quibus videtur esse quidē casus 2 fortuna im̄ manifesta autem humana intellectui tanq̄ diuinum quoddam ens 2 felicius. Quare p̄siderandū est quid sit vtrūqz et si idem aut alteruz sit casus 2 fortuna. 2 quō indeterminatas causas incidunt.

Hic p̄s ponit tertia opinionē istā s̄. q̄ casus 2 fortuna sunt cause. tamē sunt im̄ manifeste intellectui humano et isti istā opinionē narrantes putauerūt felicitate 2 infelicitate hoīs esse in potestate fortune. quare dixerunt fortunam esse diuinū numen cui templū statuerunt 2 idolū q̄d erat in rota p̄pter varietatem. 2 ceci p̄pter imprudentiam fortunoz. 2 dimidiū erat nigrū 2 dimidiū albū. p̄ eufortunū 2 infortunū que sūt p̄tes fortune. putabāt em̄ q̄ ab eo q̄d est incognitū homini sibi nō posse cauere i malis aut occurrere in bonis ex vno intellectu. 2 iō orabant diuinū numē vt p̄cipiares in malis auerendis. 2 tenuolū et largū esset in bonis cōferendis. Istā tñ opinionē exp̄t se Aresto. nō reprobat. sicut alias. cum de diuino numine aut intellectu diuino determinare ē altioris scientie.

Prīmū quidem igitur quoniā videmus alia quidē dem semper similiter fieri. alia autem sicut frequenter. manifestum est q̄ neuter horum causa fortuna dicitur. neqz q̄d ex necessitate 2 semper. neqz eius q̄d est sicut frequenter. Sed quoniam quedaz fiunt 2 extra hec. 2 omnes dicūt hoc esse a fortuna. manifestum q̄ fortuna ali quid sit 2 casus. huiusmodi em̄ a fortuna fieri et que a fortuna huiusmodi esse dicimus. Eorum autem que fiunt alia quidem propter hoc fiunt. alia vero non.

Istud est scdm̄ capitulū hui⁹ tractatus in quo Aresto teles inuestigat definitōnes casus 2 fortune ex quattuor diuisionibz. qm̄ sicut docuit Aresto. scdo posterior q̄ definitio est inuestiganda p̄ diuisionē. Est autē prima diuisionē. Eozum que fiunt. quedā dicitur semp fieri. vt motus astroz. quedam autē frequēter. quedā autē extra hec hoc est extra semper 2 frequēter vt monstra 2 pdigia. Ea em̄ q̄ semp similiter fiunt sunt a causis necessariis eodē modo semp se mouentibus 2 habent substantiā incorruptibz lem motam. 2 ideo non possunt habere contrarium im̄ pediens in causalitate sua. Ea autem que fiunt sicut frequenter. sunt ea que habent causam ordinatam non neqz

mt tam opinionē
quoz

oportet opinionē p̄
aby romby

2 p̄ter
2c

Secūda

Secūda

Secūda

Sed casus est in alijs animalibus et inanimatis. ut equus casu inquit venit. quoniam saluatus quidem veniens. non salutis autem causa venit. et tripos a casu cecidit. Stat quidem enim causa sedendi. sed non causa sedendi cecidit. Quare manifestum est: quod in his que simpliciter propter aliquid fiunt. cum non accidētis causa fiunt quorum extra est causa. tunc a casu dicimus. a fortuna autem quocumque a casu fiunt propositorum in habentibus propositum.

Metaphysicus ostendit in quibus est casus dicens. quod casus non solum est in hominibus qui voluntarie agunt sed etiam in alijs animalibus ab homine et in rebus inanimatis. Exemplum in animatis. ut equus venit casu et saluatus est. quod perditus fuisset. si non venisset non tamen venit propter hoc ut saluaretur. sed ut pabulum reciperet. Exemplum aliud formari potest de quolibet animali bruto. Exemplum in non animatis. ut tripos cecidit eo quod remotum fuit id quod sustentabat eam. cadens autem cecidit sic ut esset aperta sedes sedenti super eam. et hoc fuit casus. quod non cecidit propter hoc. igitur manifestum est quod in his que simpliciter propter aliquid fiunt. quoniam non fiunt propter illud quod accidit ex fieri eorum. sed causa eorum est extra ipsa et intentiones eorum. tunc dicuntur fieri a casu. Fortuna autem dicuntur fieri quocumque de numero casualium sunt a proposito. in habentibus usum propositi quo ad intellectum deliberantem.

Signum autem est quod vanum est. quoniam dicitur casus non fiat. quod propter aliud illius causa. ut ambulare de positionis causa est. Si vero non fiat ambulatio. frustra dicimus ambulasse. et ambulatio vana est tanquam hoc sit frustra quod apertum natum est alterius causa. cum non includit illud cuius causa erat apertum natum. Quoniam si aliquis se balneatum dicat frustra. quia non deficit sol derisio utique erit. non enim erat hoc propter illud. Sic igitur quod athomatium secundum nomen est. cum ipsum frustra fiat. Cecidit enim non percutit di lapidis. ab eo igitur quod athomatium cecidit lapidis. quia cecidit utique a quodam. et percutit di causa.

Metaphysicus manifestat philosophus. quod casus accidit in his que fiunt propter aliquid hoc est propter aliquem finem. quod vanum et frustra fiunt propter finem. casus autem videtur esse idem cum vano et frustra. igitur etiam casus fit propter finem. Maior probatur per notificationem eius quod est frustra. frustra enim dicitur id esse quod fit propter aliquem finem quem non sortitur. ut deambulatio que fit propter de positionem ventris. frustra est. quoniam non sequitur depositio. Non quolibet operatio est frustra. si quis non consequatur finem per eam. quod dicitur est in tractatu procedenti. quod est duplex finis. scilicet operantis et operis. Finis enim operantis stultus est quocumque. quando scilicet est talis ad quem nullo modo ordinatur operatio. et quem impossibile est eum sequi

per operationem illam. et tunc non dicitur illa operatio vana vel stulta. si non consequitur finem quod stulte intendit. sicut si aliquis dicat se balneare ut sol eclipsetur. non enim propter hoc balneatio est frustra si sol non eclipsabitur. quia talis finis non est apertus natus acquiri per balneum. et ideo deridendus est ille qui hoc intendit. Alius est finis operis qui frequenter obtinetur opere illo. et si per tale opus non obtinetur finis ille tunc dicitur esse frustra. et sic in hoc loco diversi philosophi pro eodem accipiunt frustra vanum et otiosum. Tamen apud latinam linguam. talem habent differentiam quoniam frustra est quod fit intentione obtinendi finem ad quem de se est ordinatum et tamen illum non consequitur. Vanum autem proprie est quod de se non est apertum natum ut sit alicuius utilitatis aut nocimenti causa. ut motus dicitur prae intentionem et intentionem. Otiosum autem dicitur opus demonstrans vacuitatem operantis. et ideo sonat vicium quoddam in operante. leues enim otiosa faciunt et ideo vanum et otiosum subiecto conveniunt. sed ratione differunt. id autem quod est frustra proprie loquendo etiam secundum substantiam differt ab utroque ipsorum. Casus vero qui ex se propter intentionem accidit secundum suum nomen venit ab eo quod est frustra. quia cadit operatio in casu ad finem non intentum. sed in eo quod est frustra cadit a fine intentione. et ideo utriusque istorum videtur ex se accidere cum finis sit extra intentionem. et ideo quod dicitur apud nos casus greci vocant extra se accidere. Quis est exemplum ut cum cadit lapis sublata colina que sustentabat eum hic cadit non ut vulneret. sed cadit proprio pondere remoto prohibere. vulnerat autem quia habuit caput obiectum descensui eius. et ideo vulnerare est extra intentionem lapidis cadentis et colina deficientis. igitur a per se et a casu cecidit lapis si vulneret tunc. Aliquando tamen cadit ut vulneret aliquem. quando scilicet percutitur ad vulnerandum aliquem.

Maxime autem separatum est a forma in his que a natura fiunt. Cum enim fiat aliquid extra naturam tunc non a fortuna. sed magis ab eo quod per se frustra est factum esse dicimus. Est autem et hoc alterum huius quidem enim exterius est causa. illius vero interius. Quid igitur sit propter se frustra. et quid fortuna dictum est. et quomodo differunt ab invicem.

Metaphysicus philosophus ostendit in quibus maxime differunt casus et fortuna dicens. quod maxima differentia casus ad fortunam est in operibus nature. cum aliquid in operibus nature fiat extra nature intentionem. ut quando generatur sex digiti in una manu. aut duo capita in uno generantur ex ipso. aut si aliquis defectus aliquorum membrorum aut membrum tunc non dicitur fieri a fortuna. sed a casu et ab eo quod est per se et frustra secundum quod quidam vocant casum. Dicit tamen dominus albertus quod in ultimis exemplis non videtur esse casus nisi sumatur large. et ideo philosophus in libro de animalibus vocat talia occasionata et non casualiter nata. quia casus est causa per accidens. Occasio vero minus dicitur quod causa. et est quoniam propter aliquod accidens aliquid casualiter. ut in motibus dicitur aliquid dare occasionem. quando innuit vel negligit aliquid propter quod aliquid damnicatur. et ita est

quibus est casus

casus est frustra

vanum

otiosum

Em

maxime

Itaque

In talibus operibus nature que habundantia materie dedit occasionem producendi sextum digitum et diminutio fecit diminui in aliquo membrorum et debilitas caloris naturalis vel interperantis que sunt in semine alterius. occasionem corruptionis fecit. et aliquando diuisio secundum se citi iungi duo corpora et coagulari. et id secundum veritatem quam tradit ptholomeus in libro de nativitatibus. Naturales tales occasione sunt in causa particulariter agere siue mouere que est vis formativa feminis et preparatio. materie ad formam, sed cum sint inere a natura vniuersaliter mouente que est qualitas pueniens ex situ et respectu stellarum in hora qua semen cadit in matricem non dicuntur occasione. Et sic differentia stat in hoc. que casus est in his que sunt a natura fortuna aut in agentibus secundum propositum. Et quia sumitur etiam alia scilicet que casus est in illis agentibus quorum principium agendi est intra que natura est principium mouendi et quiescendi eius in quo est. sed fortuna est in his quorum principium agendi est extra quia agentia secundum voluntatem accipiunt spiritum et formam ab rebus ad extra. Alia differentia patuit supra.

Sed modorum quidem causarum in quibus est unde principium motus. virumque ipsorum est aut enim eorum que sunt natura causa aliqua est. aut eorum que sunt sub intellectu causa semper est. scilicet eorum multitudo indeterminata est.

Primum est capitulum quartum in quo philosophus docet reducere casum et fortunam ad causas per se. postquam determinatum est de fortuna et casu que sunt cause per accidens. Et ratio ordinis est. quod omne per accidens necessario habet reduci ad per se. fortuna autem et casus sunt cause per accidens igitur necessario ad aliquod genus per se reducunt. Et dicitur. que fortuna et casus reducuntur ad genus cause efficientis. quia casualia aut sunt de numero eorum que sunt a natura. ita que natura large sumatur. per omni eo quod mouet motu nature in hoc que non deliberat. aut sunt ab intellectu operante. ita tamen que ambo sunt incerta facienti. sed virumque istorum facientium scilicet natura et intellectus sunt de genere cause efficientis igitur fortuna et casus ad genus cause efficientis reducuntur.

Quoniam autem sunt fortuna et casus cause eorum quorum virumque aut intellectus fiat causa aut natura tamen secundum accidens cum accidens causa aliqua fiet horum ipsorum. Nihil autem secundum accidens prius est his que sunt per se. Manifestum est que neque per accidens causa prius est ea que est per se posterius virumque est fortuna et casus in intellectu et natura. Quare siquidem maxime celi causa est casus necesse est prius intellectus et naturam esse et aliorum multorum et huiusmodi omnis.

Hic philosophus excludit secundam opinionem antiquorum premissam de fortuna et casu dicens que inconueniens est dicere. que fortuna et casus sunt cause celi et omnium mundanorum. quia casus et fortuna sunt cause per accidens eorum que sunt quorum intellectus et natura sunt cause per se suorum effectuum. sed nihil eorum que sunt secundum accidens potest esse prius eo quod est per se. eo que omne acci-

dens reducitur ad aliquod per se. Nam manifestum est que cause per accidens habet ante se priorem causam aut priores causas per se. igitur casus et fortuna posteriores sunt intellectu causante per se. et natura per se aliquid causante. et ideo inconueniens est dicere fortunam et casum esse causas celi et omnium mundanorum. quoniam oportet autem fortunam et casum esse aliquam causam celi et motus per se que est natura vel intellectus. et sic ponitur natura causare ante casum et fortunam multitudinem generatorum.

Utrum definitiones fortune et casus et eorum differentie sint bene a philosopho assignate.

Primo videtur contra primam partem quesiti que definitiones fortune et casus non sunt bene assignate quia casus et fortuna sunt cause per accidens cum fiant extra semper et frequenter. scientia autem et definitio sunt illorum que sunt semper primo posteriorum. igitur definitiones casus et fortune non sunt bene assignate. Secundo firmatur que Aristotleem non definit casum. igitur secundo que causa per accidens est que accidit alicui cause per se. ut album nigrum accidit edificatori. sic autem non est de fortuna. igitur non est causa per accidens. Tertio ea que sunt secundum propositum et propter finem sunt semper et frequenter.

Quarto sic contra secundam partem quesiti et hoc sic. que cumque sunt eadem essentialiter secundum numerum illa non differunt inter se. sed casus et fortuna eadem sunt essentialiter numero. igitur non differunt inter se. Quinto patet in quodcumque est fortuna in eodem numero est casus. igitur. In oppositum est philosophus in textu. pro intellectu istius questionis ponitur duo discursus quorum maior prima est ista.

Circa mobilia conuenienter contingunt casus et fortuna. Quinto. In quibus sunt cause per accidens ad causas per se reducibiles. Conclusio. Igitur in physicali scientia est metiendi de casu et fortuna.

Pro intellectu maioris est sciendum. que duplicia sunt ut sufficit proposito entia. quedam enim sunt necessaria. illa scilicet que uniformiter et immobiliter se habent. sicut entia perpetua. scilicet celum et motus celi et huiusmodi. Alia sunt contingencia que non habent se eodem modo scilicet mobiliter et transmutabiliter. et hoc differenter secundum triplex genus contingentium ut patebit infra. Istis enim supposito. quoniam casus et fortuna sunt in his que eueniunt aliter quam nata sunt euenire et que intendebant ab agente. et talia solum sunt in mobilibus cum mobilia se eodem modo se habent et sunt necessaria. igitur casus et fortuna solum locum habent circa mobilia. hoc est contingencia et non circa quolibet genus contingentium sed circa genus contingentium raro. ut patet in quadam conclusione questionis secunde. Quinto patet per Aristotelem in textu. Nam reducuntur ad causam efficientem sed casu efficiens est causa per se. igitur. Conclusio patet. quia in physicali scientia de mobilibus consideratur. casus autem et fortuna habet fieri circa mobilia tanquam cause per accidens. igitur. Etiam in physicali scientia determinat de causis. sed fortuna et casus spectant ad causas igitur esse.

Sed dices sexto metaphisice dicit philosophus. que de ente per accidens non est scientia. casus autem et fortuna sunt huiusmodi. igitur. Ad hoc dicendum est. que dupliciter de ali-

Insuper sunt supra

Deperit

quo est scientia. vno modo sicut illud quod vere scitur. et sic solum est scientia de conclusione et sic de ente per accidens non est scientia. quia tale ens non est necessarium. Alio modo de aliquo dicitur scientia sicut de illo de quo aliquid scitur. et sic de ente per accidens potest esse scientia. quia de eo sciri potest quod est ens per accidens. et sic de casu et fortuna est scientia secundum communes rationes casus et fortune et in ordine ad ea que sibi conueniunt secundum rationes communes sic scilicet quod sunt cause per accidens. et quia fortuna est in agentibus similiter casus sicut de his de quibus aliqua sciuntur. quia de casu et fortuna formantur quedam propositiones habentes necessariam veritatem. Nam ista propositio est vera et necessaria fortuna est causa per accidens. Similiter de falso isto modo est scientia et etiam impossibili. sicut dicitur logicis quod de impossibile insolubili est scientia que tamen est falsa. tamen de casu et fortuna secundum quod sunt in re ad extra et secundum quod aliquid fit casualiter de eis non est scientia. quia ea que fiunt in re a casu et fortuna non habent causam determinatam necessariam et per se. que tamen ad scientiam requiritur. ut patet primo posteriorum.

¶ Et quo etiam patet. quod aliter est scientia de rebus generabilibus. et corruptibilibus. et de casu et fortuna. quia de rebus generabilibus et corruptibilibus non solum est scientia in communi. scilicet ut comunicant in aliquo communi scilicet quod sunt generabiles et corruptibiles. sed etiam de ipsis est scientia. secundum specificas rationes secundum quas differunt. ut de homine est scientia non solum inquantum mobilis est quod conuenit sibi secundum rationem communem siue genericam. quomodo solum est scientia de casu et fortuna. sed etiam de eo est scientia secundum quod risibilis est. quod conuenit sibi secundum rationem specificam. Maior alterius discursus

¶ Ad inuestigandum definitionem casus et fortune congruum fuit quatuor divisiones premittere. Vnorum fortuna est causa per accidens in his que secundum propositum agunt. non autem casus: quibus utreeque cause per accidens in hoc quod fiant extra semper et frequenter conueniant. Conclusio igitur ad definiendum casum necessarium est a definitione fortune aliquam differentiam tollere

Maior patet per primum in textu inuestigantem definitiones casus et fortune via diuisiua. ut scilicet ex membris illarum diuisionum simul adunatis surgat definitio fortune licet ordine prepostero. et definitio casus aliquo modo similiter. quia per ablationem vnius periculis. cum non semper insit agentibus secundum propositum. Et videtur quod prima diuisio Aristotelem non sit bona in qua dicitur. Quorum que fiunt quedam fiunt semper. quedam autem frequenter quedam autem extra semper et frequenter. quia non sunt aliqua que fiunt semper. quoniam impossibile est fieri quod impossibile est factum esse. igitur non sunt aliqua que fiunt semper. Ad hoc dicendum est. quod impossibile est fieri quod impossibile est factum esse. dummodo fieri sit in factum esse ordinatum. unde fieri quod est in factum esse ordinatum non est semper sed est temporale. sed fieri quod non est ordinatum in factum esse hoc potest esse semper. Et hic fit sermo de his que fiunt hoc est de effectibus per relationem ad causam agentem. contingens vero ad vtrumlibet non est de genere cause agentis. ideo non est necesse adiungere aliud membrum in diuisione quod est talis contingentis respectu

um. Alie diuisiones patent circa textum. Vnorum quo ad primam eius preter patet. scilicet quod fortuna sit in agentibus secundum propositum et non casus per differentiam inter fortuna et casum. Nam fortuna dicitur reperibilis est in illis in quibus bene contingit agere. et in habentibus dominium suarum actionum. quia fit in illis que regunt et agunt secundum intellectum practicum sed talia habent dominium suarum actionum. igitur fit in illis que agunt secundum propositum. sic autem non est de casu. cum in brutis et corporibus inanimatis non agentibus secundum propositum inueniatur. Ex quo patet. quod differunt etiam subiecto cum fortuna in hominibus inueniatur. et casus et in brutis et inanimatis. Est tamen aduertendum quod casus et fortuna quoniam differunt ratione tamen. ut quoniam vtrique reperitur in eodem. ut in agentibus secundum propositum. quoadque vero differunt ratione et subiecto. ut cum casus reperitur in alijs ab homine. quia tunc habet maximam differentiam et secundum quod illo modo sumuntur casus et fortuna de ipsis datur alia differentia quia illa que fiunt a casu pro ut casus est in alijs naturalibus ab homine illa fiunt a principio intrinseco quia fiunt a natura que est principium intrinsecum suorum effectuum per se illa vero que fiunt a fortuna fiunt a principio extrinseco scilicet ab intellectu practico qui est extrinsecus respectu suorum effectuum.

¶ Et est sciendum quod casus generaliter acceptus habet respectum cause per accidens fundatum in agente propter finem siue illud agens sit agens secundum naturam siue secundum propositum ad cuius actionem sequitur effectus non intentus et terminatur ad effectum non intentum. et isto modo casus duas habet species sub se. vna species casus est respectu eius qui est fundatus in agente secundum propositum. et terminatur ad effectum non intentum. et ista species habet nomen impositum et vocatur fortuna. Alia est species casus respectu eius qui est fundatus in agente secundum naturam et terminatur ad effectum non intentum. Ista autem species non habet speciale nomen impositum sed vocatur nomine generis iuxta quadam regulam thopicam. si sit aliqua dictio duo significata habens. si tunc vni illorum imponitur aliquod nomen speciale reliquum retinebit sibi nomen commune. Et quibus inferitur. quod casus et fortuna habent se sicut superius et inferius. Sed dices. tunc fortuna est casus et per consequens non differunt. Ad hoc est dicendum. quod si casus capiatur communiter sic illa est vera predicatio fortuna est casus quia non differunt specie sed sicut magis commune et minus commune. si autem accipitur specialiter tunc est falsa quoniam differunt specie iam vna species non potest predicari de alia. Secunda pars patet quoniam in hoc casus et fortuna conueniunt ut patet per definitionem eorundem. Fortuna enim est causa per accidens in agentibus secundum propositum eorum que propter hoc fiunt extra semper et frequenter. in qua quidem definitione ponitur causa tanquam genus. et per hoc potest excludi effectus. et ponitur secundum accidens ad differentiam cause per se. Deinde ponitur in his que sunt secundum propositum ad remouendum casus qui non solum fit in agentibus secundum propositum sed in alijs ut dictum est. et ponitur eorum que propter hoc fiunt. ad remouendum effectus qui accidit alijs non factis propter finem. et vltima pars ponitur ad differentiam necessarium et contingendum ut in pluribus. Et qua definitione sequitur. quod intellectus practicus et fortuna sunt circa idem quia omne propositum pertinet ad intellectum practicum. et fortuna est circa illa que fiunt a proposito. Unde idem respectu effectus per se dicitur intellectus practicus

et respectu effectus per accidens dicitur fortuna. Et definitio casus sumitur eodem modo. ablata tamen una particula scilicet in agentibus secundum propositum. Nam casus est causa per accidens eorum que sunt propter hoc extra seque et frequenter. Conclusio patet ex dictis.

Ad obiecta in oppositum

Ad primum est dicendum quod casus et fortuna duobus modis possunt accipi. uno modo in uniuersali et sic definiti possunt. quod sic in eis inuenitur inobscuro ratio secundum quam definitur. Alio modo in particulari et sic definiti non possunt.

Ad confirmationem dicendum est. quod sub definitione fortune etiam continetur definitio casus. sic tamen quod illa particula in agentibus secundum propositum omittatur. Ad secundum dicendum est. quod dupliciter dicitur causa per accidens uno modo quod accidit cause per se. ut musicus domesticator. vel quod causa per se sibi accidit. ut causa per se disgregandi visum accidit parietis. Alio modo dicitur causa per accidens alicuius effectus non quod accidat cause per se. sed quia talis effectus accidit effectui illius cause ut domesticator est causa per accidens discordie que oritur ex domo facta. et illo modo fortuna dicitur causa per accidens. non autem primo modo. Sur dicendum est quod duplex est causa per accidens. quodam est que aliquid facit ad euentum effectus non intenti. et talis dicitur fortuna. Alia est que nihil facit ad euentum effectus non intenti. et illa non dicitur fortuna. Et sic patet. quod non omnis causa per accidens dicitur fortuna vel casus. Sed dices fortuna est effectus fortuitus. igitur non est causa. Ans probatur. ut si fodiens in terra inueniat magnam thesaurum illa inuentio thesauri non est causa per accidens. sed effectus fortuitus. Ad hoc dicendum est. quod duobus modis accipitur fortuna. uno modo secundum vulgares et sic effectus fortuitus dicitur fortuna. quod ipsi solum accipiunt effectum fortuitum pro fortuna. et hoc ex eo. quia nomina imponuntur a notioribus nobis. cum igitur effectus sit notior nobis. igitur fortuna a vulgaribus imponitur ad secundum effectum.

Alio modo accipitur fortuna per significat causam talis effectus et sic per hoc accipitur fortunam ut ipse fodiens siue fossor inueniens thesaurum dicitur fortuna. Sed dices philosophus dicit in textu quod bona fortuna est quando euenit aliquod bonum. sed euentus boni non est causa. sed effectus fortuitus. igitur fortuna non est causa. Ad hoc dicendum est secundum aliquos. quod Aristoteles non eodem modo accipit fortunam quod definiendo fortunam accipit eam philosophice et posteriori definiendo eufortunium siue bonam fortunam accipit eam vulgariter. Sed aliter dicendum est. et melius. quod eodem modo accipitur fortuna. quia bona fortuna est quando euenit aliquod bonum philosophus non intendit ibi dicere quod euentus illius boni sit fortuna imo est effectus fortuitus. sed vult dicere quod bona fortuna est quando euenit aliquod bonum hoc est causa per accidens agens secundum propositum producat effectum bonum non intentum dicitur fortuna bona. et per accidens agens secundum propositum producat effectum malum dicitur mala fortuna. Ad tertium dicendum est. quod agens propter finem determinatum est causa per se respectu effectus. causa tamen per accidens est respectu effectus qui in sua operatio contingit propter intentionem eius. Et dupliciter dicitur aliquid agere propter finem uno modo aliquid dicitur agere propter finem secundum actum. hoc est intendit finem. propter que agit et sic causa per se agit propter finem ut fossor secundum actum agit propter foueam. Alio modo aliquid agit propter finem

secundum aptitudines quod scilicet est talis effectus. quod agens egisset si talem effectum prescisset fuisse futurum. et sic etiam fortuna est causa agens propter finem. quoniam nullus effectus dicitur fortuitus nisi habeat in se notabilem bonitatem vel malitiam ut propter talem effectum semper agens egisset si prescisset eum assecuturum. sicut fossor utique egisset propter inuentionem thesauri si prescisset inuentorem. Et ideo etiam fossor non dicitur fortunatus si inuenierit lapidez in fouea preter intentionem. quia non est alicuius notabilis bonitatis vel malicie. et sic ille effectus non est propter finem. quia quousque prescisset se inuenitur lapidem. tamen non egisset propter hoc. id est propter inuentionem lapidis. Ad quartum dicendum est licet casus et fortuna sint eadem essentialiter quando se reperuntur in uno et eodem. tamen differunt sicut superius et inferius. quia casus reperibilis est in quibusdam in quibus non est fortuna et tunc differunt a fortuna essentialiter etc.

Utrum possibile sit aliquid fieri a casu et fortuna et hoc duntaxat circa raro contingentia.

Et arguit contra primum quod nihil fieri posset a casu et fortuna. quod nihil fieri dicitur nisi a causa legitima. dicere platonem in thymeo nihil ortus est sub sole cuius legitima causa non precessit. sed illa est causa per se. igitur nihil fit a casu et fortuna. Secundo in illa actione non potest incidere casus et fortuna in qua est principale agens quod omnibus aliis influit vires agendi et actionem sed talis est actio nature et voluntatis. quod agens vel est motus celi vel deus. igitur etc. Tertio omnis causa per accidens ad causam per se est reducibilis. casus autem et fortuna sunt cause per accidens. igitur sunt reducibiles ad causas per se. et per consequens nihil dicitur fieri a casu et fortuna. Quarto contra secundum casus et fortuna sunt cause respectu contingenti um ut in paucioribus. sed contingentia raro reducuntur ad eandem causam cum contingenti ad vtrilibet. cum vtrumque se teneat ex pre materia. et per consequens casus et fortuna habet fieri circa contingentia ad vtrilibet. Quinto illa que sub sunt voluntati nostre que libera est sunt contingentia ad vtrilibet. ut loqui et non loqui. sed in istis aliquid accidit propter intentionem agentis. illud enim quod accidit propter intentionem agentis est casuale et fortuitum. igitur casus et fortuna reperuntur in contingenti ad vtrilibet. Sexto nisi sic Aristoteles in definitione fortune excludit ser contingens ad vtrilibet sed hoc non fecit. quia solum excludit illa que sunt semper et frequenter. igitur in oppositum quod ad ea que primo obiciuntur est doctrina Aristoteles. in textu.

Et in oppositum quod ad ea que secundo subiciuntur est auersus dicitur dicitur Albertus et multi alij. scilicet Alexander porphyrius themistius. Et potest sic ostendi aristotelem. de fortuna et casu exemplificat de contingenti raro et non de contingenti ad vtrilibet. igitur casus et fortuna non habet fieri in contingenti ad vtrilibet. Pro intellectu tamen istius questionis ponitur duo discursus. quorum maior primum est ista. Impossibile est quod omnia de necessitate sint euentia. Minor In rebus humanis et nature. contingit aliter euenire. Conclusio. Igitur in illis multa sunt euentia a casu et fortuna.

Ista maior patet per Aresto. primo per hermetias. Nam quecumq; causantur ab actionibus nostris & a consilijs nostris illa non eueniunt ex necessitate. sed talia sunt multa. igitur Minor patet. quia sunt voluntaria. igitur possunt preconisiliari aut non preconisiliari. vt patet clare primo per hermetias. Et dicitur per hunc in textu. qd triplex sit entium habitudo. qm eorum que fiunt. quedam fiunt necessario siue semper. vt ortus solis. quedam fiunt frequenter. vt in pluribus vt qd homo nascitur duobus oculis. quedam fiunt extra semper et frequenter. vt casus et fortune effectus. sed diuisio stare non posset. si omnia de necessitate eueniret. Est autem talium effectuum in vniuerso subordinatione. Nam sub his que fiunt necessario & semper. sunt ea que fiunt frequenter tanq; proxime ab eis deficientia. et ea que fiunt raro deficientia ab eis q; fiunt frequenter tanq; proxime ab eis deficientia. vnde qnto fuerit maior recessus ab immobili principio & necessario. tanto inuenitur maior mobilitas et contingencia In illis igitur que vltimo deficientia ab immobilitate necessitatis sicut in raro contingentijs fortuna et casus precipue locum habent. Sed dices ortus solis non fit semper. Ad hoc dicendum est. qd ortus solis non fit semper per comparationem ad tempus. quia aliquo tempore est occasus. fit tamen semper per comparationem ad causam. quia ex motu celi supra nostrum emisperium causat semper ortus solis. Illa igitur causa posita ponitur effectus. Et non est proprie aliquis effectus ad vtrilibet. qd effectus ad vtrilibet dicitur ille qui fit a causa ad vtrilibet. causa autem ad vtrilibet non est causa alicuius effectus. qm qd diu causa non est determinata ad aliquem effectum producendum. tunc non est causa. quia nihil operatur igitur oportet ante operationem causam determinari ad vnu. vt si aliquis vellet ire ad sanctum petrum et etiam ad sanctum albanum tunc non ibit anteq; se determinet per appetitum ad vnu locum determinatum. Minor patet. quia tam res nature q; humane sunt contingentes & mobiles. igitur in illis contingit aliquid euenire preter intentionem. In rebus humanis propter incertitudinem prudentie nostre. & in naturalibus propter contingenciam materie. & occursum contrarietatum agentium. Conclusio patet ex premissis. vt patet in actibus humanis. Nam res generabiles & corruptibiles que fiunt preter intentionem et deliberationem agentis sicut propositum fuit a fortuna et que fiunt preter communem cursum fatalem in rebus generabilibus et corruptibilibus fiunt a casu Sed dices dicit Aresto. primo metauroz. qd necesse est hunc mundum esse contiguum rationibus superioribus vt tota eius virtus inde gubernetur. igitur nihil fit a casu et fortuna Ad hoc dicendum est. qd licet omnia gubernentur a superioribus. vtiq; tamen possunt esse casuales & fortuiti effectus propter defectum causarum proximarum non potentium influentias omnes causarum vniuersalium recipere. et sic quando fit deuentio ad regionem actiuorum & passiuorum tunc causantur casuales & fortuiti effectus. Et quis omnes effectus dependeat a prima causa quantum ad substantias effectus. tamen quantum ad modum & conditiones dependet a causis proximis Maior alterius discursus.

Reductio casus et fortune est ad genus efficientis cause. Minor In contingenti raro et non ad vtrilibet reperiuntur casus & for-

tuna Conclusio. Igitur fatum et diuina prouidentia non sunt a rebus casum et fortuna remouentia.

Maior patet. quia fortuna reducitur ad intellectum practicum. et casus ad naturam vel ad intellectum. intellectus autem et natura sunt cause efficientes. igitur casus et fortuna reducuntur ad genus efficientis cause. Maior patet. quia idem dicitur intellectus practicus respectu effectus per se. et fortuna respectu effectus per accidens Et similiter de natura & de casu Ex quo sequitur qd in intellectu & natura precedit casum. quia omnis causa per se precedit causam per accidens que reducitur ad ipsam sed intellectus et natura sunt cause per se ad quos reducitur casus & fortuna Sed dices. natura diuiditur in formam materiam & priuatiuam. vt patet in principio huius. sed nullum eorum est causa agens. igitur natura non est causa agens. Minor patet. qd causa agens aut efficiens est distincta a materia & forma. Ad hoc dicendum est qd forma est causa agens Et ad probationem dicendum est. qd forma potest comparari ad duo. Vno modo ad totum compositum quod constituit & respectu illius est causa formalis. et non agens. qd forma intenditur ab agente et etiam finis. effectus autem fortuitus non est preteritus actualiter. et sic casus et fortuna non possunt reduci ad genus cause formalis vel finalis Alio modo potest comparari ad motus et actiones totum compositum. consequentes et respectu illorum est causa agens. Nec inconueniens est qd vnu et idem sit causa agens et formalis respectu diuersorum et sic est de fortuna Nec debet reduci ad genus cause materialis. qd effectus fortuiti et casuales acquiruntur per actionem. Materia vero preterit actioni et sic non potest ad genus cause materialis reduci Minor patet. qd nullum contingens ad vtrilibet habet causam efficientem. cum se tenet ex parte materie. casus autem & fortuna tenet se ex parte cause agentis igitur. Preterea nullum est agens ad vtrilibet. fortuna autem et casus sunt cause agentis. igitur. Maior patet. qd contingens ad vtrilibet indifferenter respicit vtraq; preter contradictionis. si igitur esset aliquid agens ad vtrilibet simul produceret vtrumq; oppositorum aut non ageret. quorum vtrumq; est impossibile Sed dices ex illo sequeretur qd definitio Aresto. de casu et fortuna non esset conueniens. qd non est additum in definitionibus eorum. qd fieri habeant circa contingencia raro. Ad hoc est dicendum. qd licet illa pericula non manifeste ponant. tamen ipsa inuis in illa pericula in eorum definitionibus posita scilicet casus et fortuna sunt cause per accidens. Notandum tamen est. qd hic est diuersitas opinionum. vt dicit dominus Albertus in commento Nam sicut Avicenna et suos sequaces casus et fortuna sunt cause per accidens locum habentes in duobus contingentijs scilicet in contingente ad vtrilibet & in contingente in partibus. Sed hec opinio non placuit theophrasto alexandro et alijs dicentibus casum et fortunam dicitur fieri in contingente. vt in partibus. sed non in contingente. vt in partibus. vt probatum est. Nec etiam omnia que raro fiunt. fiunt a casu et fortuna. sed solum illa in qua est singularitas eorum tunc vel diffortunij. Et est considerandum. qd duobus modis aliquis effectus dicit euenire raro. Vno modo quantum ad rebus. et illo modo non semper effectus raro contingens etiam si fuerit singularis bonitatis aut malicie dicitur casualis vel fortuitus vt eclipsis solis aut lune Alio modo dicit

diuine prouidentie spiritibus exercetur seu anima. seu natura seu celestibus sideru motibus. seu angelica virtute seu demonu varia. solercia seu aliquibus eorum seu omnibus fatalis series contexit. Illud em̄ manifestum est immobilem simplicem q̄ generandarū rerum formam esse prouidentiam. Fatum vero eorum que diuina simplicitas gerenda disposuit mobilem nexū atq̄ ordinem temperalem. Ex quibus patet. quid sit fatum fm̄ veritatem. et q̄ ipsum sit ponendū in rebus Insuper est notandū. q̄ plura subduntur prouidentie diuine q̄ fati. Nam corpora celestia in quibus reperitur fatu subiectiue nō subduntur fati. que tamen subduntur diuine prouidentie. sed solum generabilia et corruptibilia existētia sub p̄cauo orbis lune subduntur et reguntur fati. Etiam diuina prouidentia disponēs cūcta nō solū dedit rebus vt essent. sed aliquibus dedit virtutem causandi in suo ordine respectu aliarū rez. ita sc̄z q̄ dedit aliq̄b rebus q̄ necessario producerent suos effectus. et aliquibus contingenter suos producerent effectus. q̄m vnūq̄q̄ q̄ producit effectus suos fm̄ ordinem et dispositionem prime cause. Ex quo patet q̄ diuina prouidentia nō imponit rebus necessitates. q̄z quicquid disponit aliqua euenire de necessario et aliqua contingenter non imponit omnibus rebus necessitatem. sic autē est de diuina prouidentia. igitur. Ex quo sequit̄. q̄ fatum nō imponit necessitatem rebus. quia fatum nihil disponit in rebus nisi fm̄ exigentiam diuine prouidentie. cum igit̄ diuina prouidentia nō imponit necessitatem rebus. igit̄ nec fatum. Preterea quia virtus causalitatis reperta in dispositione causarum recipit ad modum recipientium et nō habet causare nisi fm̄ exigentiam illorū in quibus reperitur. euz igit̄ aliqua illorū sunt mobilia et variabilia etiam illa virtus que dicitur fatū erit mobilis et variabilis ad modum illarū rerū. Ex quo sequitur ulterius. q̄ virtus causalitatis corporū celestium nō imponit necessitatem istis inferioribus. quia illa virtus fm̄ q̄ in inferioribus recipitur. aliquādo recipit materiam dispositam ad effectus contrarios. et ideo illa virtus impeditur propter materie indispositionem. et licet talis dispositio materie reducat in causam celestē. hoc tamen non est fm̄ eundem aspectū et eandem virtutem causalitatis. igit̄ fatū et diuina prouidentia non sunt a rebus casum et fortunā remouētia.

Ad obiecta i oppositū

Ad primū dicendū est q̄ nihil ortum est sub sole cuius legitima causa nō precessit vera est illa propositio. sc̄z effectus casualis vel fortuitus est accidentalis et ille nō habet causam legitimam per se. sed per accidens cum sit in ter cām et effectū proportio. et sic effectus p̄ accidens habet causam legitimam per accidēs et effectus per se causam legitimam per se. Sed diceret̄. omne qd̄ vere est et nō est causa. est causatū. sed omne quod factum est. a natura vel volūtare quocumq̄ modo vere est. igitur est vere causatum. sed vere causatum habet causam veram et de terminatam. et nihil talū est casuale aut fortuitū. igitur nihil sit a casu et fortuna. Ad hoc dicendū est. q̄ ista propositio omne qd̄ vere est effectus habere veram causam. potest duobus modis intelligi et hoc propter equiuocationē veri. vno modo in q̄tū verū dicit veritatem cause. et tunc non est vera. q̄m sic verū opponitur nō ad falsū sc̄z fm̄ quid. et conuertit̄ verū cū simpliciter. vt idē est vera

causa et simpliciter causa. Alio modo in q̄tū verū dicit veram causam proportionis fm̄ modū debitū sibi. et ex hoc inferri nō potest. q̄ id qd̄ habet verā causā h̄z cām per se. impediēte equiuocatione. Ad secundū dicendū est. q̄ illa que dicunt̄ fieri a casu et fortuna accipiūt denominationē a causis particularibus in quibus contingēt̄ producunt̄. et nō a causa vniuersali. q̄ prima cā in vno momento eremiratis simul et semel videt omnia p̄terita et futura tanq̄ sibi presentia et ideo nihil producit in rebus p̄ter cognitionem prime cause quare etiā respectu ipsius nihil p̄ducit a casu et fortuna. Et licet res p̄ducant̄ a prime cause virtute hoc tamen non est immedie sc̄z fm̄ q̄ talis virtus recipit in causa particulari in qua accipit contingentiā respectu effectus et ab illa sumit denominationem. Non tamen est intelligendū primāz cām producere aliquid mediate cā particulari sic q̄ causa particularis sibi conferat aliquā virtutem producendi.

Ad tertū dicendū est. licet casus et fortuna tanq̄ cause per accidēs bene reducantur ad cām p̄ se. sicut ad causam priorem nihilominus multi sūt effectus fortuiti et casuales in ordine ad cām proximam. Ad quartū dicendū est. licet contingens raro causam habeat materiam. sicut contingens ad vtrūlibet. vltra tamen illam habet causam efficientem. licet non sit per se determinata ad esse sc̄z solum determinatur per accidēs vt dicitur est. Ad quintū dicendū est q̄ in his que sub sunt volūtati. q̄d̄ se habent ad vtrūlibet nihil accidit p̄ter intentionem agentis. quia volūtas non mouet ad p̄sequendū vel fugiendū q̄d̄ est indereterminata et se habet ad vtrūq̄. sed in istis post determinationem voluntatis ad vnum potest aliquid fieri p̄ter intentionem voluntatis. et illud quod sic accidit se habet vt raro contingens. et plus se habet ad non esse respectu cause efficientis que de se est magis determinata ad producendū q̄ non producendū. Et loqui et non loqui. ambulare aut non ambulare et huiusmodi sunt contingētia ad vtrūlibet fm̄ q̄ habet se ad esse et non esse. in his in quibus sunt materialiter hoc est in membris mobilibus ad hec opera. illa autē nihil agūt ad finem aliq̄ sc̄z aliq̄ agitur in ipis a voluntate mouente ea. et ideo nihil fit in eis a casu et fortuna. Si autē cōsent̄ ad voluntatem tūc sunt frequenter vel semper. et sic iterum in eis non est aliquid a casu vel fortuna. et sic patet. q̄ in talibus nunq̄ fit aliq̄ quid a casu et fortuna. Materia em̄ si sola in sua potentia consideretur ad vtrūlibet se habet. vt si dicatur pluerē et non pluerē est contingēs ad vtrūlibet. q̄m materia eius nō est plus ad esse q̄ ad non esse. sc̄z si dicat pluerē in hieme in pluribus erit propter formam et efficientē. Et si dicatur pluerē in estate in diebus canicularibus erit in paucioribus propter efficientē et formam. Ex quibus patet q̄ triplex est contingens sc̄z contingens vt in pluribus. et vt in paucioribus. et ad vtrūlibet. Ad sextū dicendū est. q̄ cū Aristotele. loquatur de causis contingētibus nō oportuit ipsum excipere contingēs ad vtrūlibet. quia per se patet. q̄ casus et fortuna sunt de causis agentibus. et ideo nihil esset dictū q̄ diceretur esse extra contingens ad vtrūlibet. Sed cum tres sint modi cause agentis in natura et voluntate. sc̄z semper et frequenter et in paucioribus. et ipse dixit. q̄ casus et fortuna non sunt in eo q̄ est semper. nec in eo quod est frequenter. relinquuntur per se ipsum q̄ erunt in his que raro hoc est in paucioribus contingunt. Sūt tamē q̄dam

Nota

diuina prouidentia ad p̄cau et rebus necessitatem

fatū nō dponit rebus necessitate

diuina prouidentia ad p̄cau et rebus necessitate

Replem̄

*Telema rorpa esse a causa & fortuna
7 2 inferiora 2 opinio d' h' r' d'*

Physicorum

Aristotelis

dicentes quia contraria aliquo modo concordari potest. Nam quidam ut Avicenna et sui sequaces dicunt quod in contingenti ad vtrumlibet potest fieri casus et fortuna. et alij ex opposito ut dictum est per distinctionem contingit ad vtrumlibet. Nam quoddam est quod radicatur in materia. et in quantum se indifferenter habet ad esse vel non esse alicuius effectus. et in tali non reperitur casus vel fortuna. Aliud est contingens ad vtrumlibet quo ad voluntatem que equaliter ad vtrumque oppositum se habet. et circa tale contingens ad vtrumlibet huius fieri casus et fortuna

Primum dubium quod

rum primum est quid mouebat antiquos qui dicebant celestia corpora esse a casu et fortuna. et non ista inferiora. Solutio quod ideo. quod causas manifestas istorum inferiorum viderit. et causas celestium non viderunt. Et causa erroris ipsorum fuit ignorantia astronomie que tempore eorum nondum erat inuenta. sed manifestum est hanc opinionem in falso fundamento esse fundatam. quoniam licet videatur diversitas in motu celestium corporum tamen est regularissima et certissima a determinatissimis causis originem habens.

Secundum dubium est.

An fortuna sit quoddam diuinum ens felicius humano intellectu sicut antiqui dixerunt. Solutio quod isti antiqui in prece verum dixerunt et in prece falsum. verum quid dixerunt in hoc. quod posuerunt fortunam esse causam humano intellectui manifestam cum casus et fortuna sint cause per accidens humano intellectui indeterminatae. Et falsum dicebant ponentes fortunam esse quoddam ens diuinum et causam felicitatis. Et ideo antiqui in templo eorum depinxerunt imaginem cece mulieris rotam voluentis. in hoc designantes fortune instabilitatem. Dicebant enim quosdam per illam rotam ascendere per eufortunium. et quosdam descendere per infortunium. sed falsum est. quod fortuna est ens diuinum cum sit fallibile propositum nature humane. Etiam falsum est. quod effectus fortuiti sint ea in quibus consistit felicitas. Et licet Aristoteles opinionem hanc non reprobabat. tamen plane hoc facit primo ethicorum dicens. quod effectus fortuiti nihil ad felicitatem faciunt. cum ipsa sit in operatione excellentissime potestatis secundum optimam virtutem et circa summum bonum imo bona fortuna sepe felicitatis est impeditiva. quod plures propter diuitias perierunt et hoc per abusum earundem. Est tamen considerandum quod est duplex felicitas scilicet actiua et contemplatiua. Actiua stat in tranquillitate et in domino passionum hominis secundum eius esse inferius et est perfectio eiusdem. Alia vero est contemplatiua que stat in operatione intellectuali secundum optimam virtutem scilicet sapientie et est perfectio hominis secundum eius esse superius prima felicitas scilicet actiua ordinatur in secundam sicut in finem suum. Et ad primam conferunt bona fortuna bene utenti quo dici solet quod melius sit pauperes ditari quam philosophari. et hoc dicit Aristoteles primo ethicorum bona fortune esse organa et instrumenta felicitatis. Et quod sunt felicitatis instrumenta non tamen sunt necessaria quoniam sine eis potest felicitas esse et etiam permanere quia multi infortunatissimi in temporalibus dicuntur fuisse et esse felices cum felices secundum felicitatem nullis aduersitatibus perturbantur licet bene turbantur sed manent sicut tetrago-

nus hoc est quadratum sine vituperio siue extollantur per eufortunium siue deprimantur per infortunium sed semper manent constantes in medio virtutis quod sicut te tragonus semper stat siue proiciatur ad lutum siue non sic etiam felices siue sustineant prospera siue aduersa.

Tertium dubium est.

An illud poeticum dictum sit verum. quo dicitur Fortunam esse deam immortalem administrantem temporalia velatam linteo voluentem rotam. Solutio illud poeticum dictum duobus modis potest intelligi. Uno modo secundum veritatem sic quod veraciter sit talis dea immortalis temporalia administrans. et sic est simpliciter falsum. Nam prima causa scilicet deus sicut administrat spiritalia. ita et temporalia. ut dicitur sapientie octauo. sapientia diuina attingit a fine usque ad finem et disponit omnia suauiter. Alio modo potest intelligi secundum apparentiam nostram. et sic potest saluari. quia secundum nostram apparentiam apparet quod ista temporalia cum eodem modo hominibus administrantur. quia bonis quandoque dantur in paucitate et malis in abundantia. et ideo dicitur. Ita esse ceca siue velata linteo quasi non cognoscens quibus distribuat temporalia. Et dicitur voluere rotam propter mutabilitatem rerum temporalium. quia sicut in rota que voluitur sit magna mutatio secundum situm rote. et sic reditus partium rote secundum eundem situm in quo prius fuerant. sic etiam est multiplex mutatio in istis temporalibus cum multi deueniunt de paupertate ad diuitias et econtra. sed secundum veritatem ista non sunt a fortuna. sed a deo puidete et ordinare.

Quartum dubium est.

An ne sint aliquae conditiones que requiruntur ad hoc ut aliquid fiat a fortuna. Solutio quod sic. quarum prima est quod talis effectus non sit per se intentus sed per accidens sic quod accidat effectui per se. ut si quis vadat ad forum et cadat. ille secundus effectus accidit effectui per se. Secunda quod ille effectus accidat in paucioribus. et ideo cum aliquis aperiendo fenestram illuminet domum. talis illuminatio non est fortuita. quia fit in pluribus. Tertia quod ille effectus eueniat preter intentionem agentis. ideo si quis inuenit ad forum proponat cadere in aquam non sibi euenit a fortuna. Quarta quando ille effectus accidit effectui non producto propter finem. ut si in fricatione barbe cadat pilus ille casus pilae non est fortuna.

Quintum dubium est.

An ubi sit minor intellectus sit maior fortuna. Solutio quod sic. Nam ubi est maximus intellectus ibi omnia prouide ordinantur. igitur ibi est minor fortuna. Sed ubi intellectus est minor pauca prouide ordinantur. igitur ibi contingunt multa a fortuna. quoniam multa preter eius intentionem accidunt diuino modo tamen sit tantus intellectus quod sit propositum aliquid agendi. et illud dicitur propter infantes usum rationis non habentes. Sed diceret in fantes habere rationem igitur in eis potest accidere fortuna. Ad hoc est dicendum. quod licet rationem habeat secundum essentiam non tamen habet rationis usum. quod operatio elicitur a potentia sibi aliquo fine prestituente rationem bonum gratia cuius agit

*uno
fortuna est deo p' p'
intelligi. Impletur
alio*

*Quatuor sunt rationes
ut aliquis fiat a fortuna*

*ubi est minor intellectus
ibi est maior fortuna*

propolerat

et per consequens non inuenitur fortuna in inanimatis et bestijs cum in eis non est actio fm. ppositum nisi forte metaphorica.

Sextum dubium est.

An vnus homo possit esse melius alio fortunatus Et videtur qd no. qz fortuna est intellectus practicus in homine. intellectus aut practicus cum sit potentia anime rationalis non est magis in vno qm in alio. igit fortuna non est magis in vno qm in alio. Solutio duobus modis accipitur fortuna. Vno modo ex parte cause fm qz fortuna scaturit ex intellectu practico aut ipso agente p intellectu. et sic in vno non est magis fortuna qm in alio qm substantia et qualitates de secunda specie non suscipiunt magis neq minus. Alio modo accipitur fortuna ex parte effectus fortuiti. et sic est magis in vno qm in alio. quia vni accidunt plures effectus fortuiti qm alteri. Et hoc ex duobus pringere potest. vno modo ex parte agentis ex quo em effectus fortuitus accidit ei preter intentionem. sic illi agenti accidunt multa a fortuna preter eius intentionem. Alio modo pringit ex parte illorum que concurrunt ad actionem hominis. et sic sunt tria scz corpus. intellectus. et voluntas. Ex parte corporis potest aliquid accidere vni qz ipsum inclinet ad aliquid agendum. et ex illa actione euenit aliquid fortuitum preter intentionem. vt si aliquis ex influentia corporis celestium minuatur sanguine minutio sanguinis e fortuita. qz homo per se mouetur ad calorem per talem influentiam. et ex tali calore euenit qz minuitur sanguis. Ex parte intellectus quia boni angeli possunt mouere nostrum intellectum mouent igit qm intellectum ad aliquid operandum cui coniungitur aliquid preter intentionem operantis et hoc fit a fortuna. et cum hoc non omnibus equaliter accidit. igit nec fortuna. Ex parte voluntatis que mouetur efficaciter a deo qui potest mouere voluntatem ad aliqd opus cui accidit aliquid bonum preter intentionem voluntatis et pot contingere vni et no alteri vt a deo aliquado voluntas paupis mouet ad possessionem in aliquo loco ita qz preter intentionem fororis inueniat thesaurus. Et p hoc patet ad obiectum in oppositum.

Septimum dubium est.

An fortuna bene diuidatur in bonam et malam. cum tamen bonum et malum sunt differentie finis. Solutio q sic. vt patet per Aresto. in textu. Nam sicut materia specificatur per formam. ita causa efficiens p finem. Et sicut causa efficiens duplex est. scz p se et per accidens. ita etiam specificatio cause efficientis per finem duplex est. fortuna autem est causa efficiens p accidens ad causam efficientem per se reducibilis. ideo specificatur ex fine qui habet se in ratione boni aut mali et fm hoc fortuna dicitur bona vt mala. Et licet malum in eo qz malum non habeat rationem finis vt qz tamen in ratione boni. Etiam casus potest sic proportionabiliter diuidi.

Octauum dubium est.

An modica differentia apud rationem reputetur nulla Et videtur q non. quia ratio est subtilissima vis discernendi. igitur modica differentia apud eam reputatur. Solutio est duplex ratio scz speculatiua et practica. speculatiua

nam quidem ratio cognoscit verum absolute. practica autem cognoscit bonum finem qz a nobis est operabile. Per hoc dicendum est. qz ratio speculatiua quod modicum est vti qz reputat. cum ipa vniquodqz discernit finem eius naturam. sed ratio practica quod modicum est non reputat hoc est non apprehendit sub ratione finis qui possit mouere appetitum et intentionem agentis. et sic verificatur dictum philosophi de ratione practica. non autem speculatiua

Nonum dubium est.

An fatum et diuina prouidentia imponant omnibus rebus necessitatem. Et videtur primo q sic. qz dicit gregorius abscissa fidelium mentibus vt fatum esse credatur. igitur non est. Secundo si fatum esset ponendum. vel esset vnum vel multa. mobile vel immobile. Non vnum tamen dicere poeta tetra facta trahunt. Neqz plura. quia fatum idem est cum prouidentia diuina immobili. Nec etiam mobile. fatum est dispositio inherens rebus mobilibus et per consequens est mobile. Tertio si aliquid esset fatum videtur esse in rebus creatis. scz hoc non. vt dicit Augustinus. dei voluntas seu preter fatum appellatur. sed illa non est in rebus creatis igitur nec fatum. Quarto quod premissum est a deo necessario euenit. scz quod euenit in rebus a deo prouisum est. igitur omnia que eueniunt et necessitate eueniunt. Solum qd non vt patuit circa vltimam conclusionem secundi discursus. ad obiecta. Ad primum dicitur est. qz fatum esse ponendum duobus modis intelligi potest. vno modo qz sit dispositio inherens rebus mobilibus et illo modo est ponendum. Alio modo in quantum est dispositio necessario obligans ista inferiora ad imobiles euentus quos posuerunt ipsi stoici quos non insequimur. et illo modo fatum non est ponendum. Ad secundum dicitur est qz tribus modis consideratur fatum. vno modo consideratur in ordine ad primam causam a qua contrahit originem. et sic fatum dicitur quodam lex vel regula p quam est vniuersitas entium. et sic ipsum est vnum et immobile. Alio modo consideratur p respectum ad illa in quibus primo recipitur vt sunt orbis celestes. et sic ipsum est vis quedam ex punctione causarum inferiorum et superiorum procedens. et illa vis causalitatis habet necessitatem. quia vt recepta est in corporibus celestibus non dicitur suscipit aliquam contingentiam. Tertio modo consideratur fm qz recipitur in causis inferioribus. et illo modo qz recipitur ad modum recipientium que sunt mobilia et variabilia. recipit variabilitatem mobilitatem et contingentiam in illis que reguntur fato. et sic potest dici mobile et etiam plura. Et de his nitio qua dat Seneca scz qz fatum est dispositio causarum et actionum qua nulla vis corrumpere possit intelligitur de facto considerato fm se vel p respectum ad primam causam. et sic habet necessitatem de se. non tamen sequitur qz necessitatem imponit in effectibus mobilibus in quibus recipitur ad modum recipientium. Ad tertium dicitur est. qz ordinatio secundarum causarum non habet rationem fati nisi fm qz a deo dependet ideo voluntas et preter dei potest casualiter dici fatum tamen fatum est series dispositio secundarum causarum. Ad quartum dicitur est qz quicquid premissum est a deo de necessitate euenit. eo modo quo premissum est euenire. Et ad minus dicitur dicendum est. qz aliqua sunt prouisa necessario. et aliqua contingenter. ideo non oportet contingentia simpliciter necessario euenire. sed bene conceditur. qz contingentia necessario habent inclinationem vt eueniant contingenter. habere autem necessitatem siue contingentia non est

Fortuna non melius est fortunatus alio

Fortuna rapit bonum mobile

Ex parte corporis

Ex parte intellectus

Ex parte voluntatis

Fortuna diuiditur in bonam et malam p finem

Ex parte speculatiua et practica

habere necessitatem simpliciter. Et dicitur Avicenna. qd illi qui sustinent illam opinionem qd omnia de necessitate eueniunt. debeant puniri pena sensus. hoc est debent poni aut mitti ad ignem. et si tales clamauerint pro libertate dicendum est ad eos. necesse est omnia de necessitate euenire. ita qd ipsi ex pena negent. quod ex pertinacia defendunt.

Decimum dubium est.

Quo differunt fatum et diuina prouidentia. Solutio qd sic. quia diuina prouidentia est in prima causa in qua sunt res unice. sed fatum est in causis secundis in quibus res quodam modo pluraliter existunt. secundo differunt quia prouidentia est scientia immobilis et stabilis. fatum vero in rebus mobilibus quod a modo mobile. Tertio diuina prouidentia est causa fati. et fatum eius effectus ideo dicitur Boetius qd ordo fatalis ex simplicitate diuine prouidentie procedit. Quarto quia tam necessaria qd contingetia diuine prouidentie subduntur. et sic omnia que sunt sub fato sub sunt diuine prouidentie. sed non e contra

Ne autem sunt cause et quot sunt numero. quot diximus manifestum est totum enim secundum numerum propter quid comprehendit. Ad enim quod quid est reducitur propter quid ultimum in immobilibus ut in mathematicis. In definitione recti aut commenturati aut alterius cuiusdam reducitur ultimum aut in mouentem primum. ut propter quid certauerunt. quoniam furati sunt. aut alicuius gratia ut dominant aut in his que fiunt materia. Quod qui dem igitur cause hec et tot sunt manifestum est

iste est tractatus quintus in quo philosophus ostendit qd physicus habet per quatuor causas demonstrare premitens intentionem suam dicens. que autem et quot sunt cause numero. hoc ex predictis est manifestum. et quod tot sunt phis probat. quoniam tot sunt cause que propter quid comprehendit. hoc est quot modis contingit respondere ad interrogatores facta propter quid scilicet propter quod non comprehendit plura genera que quatuor. igitur sunt quatuor prout nominat. scilicet materialis efficiens formalis et finalis. Maior patet. quia propter quid querit de causa. Minor patet. quia siue inquiratur causa in immobilibus que sunt diuina et mathematica siue queratur propter quid de mobilibus que sunt physica non queritur nisi aliqua quatuor causarum. In mathematicis enim inquiritur causa formalis. ut quid sit rectum. quid mensurabile aut inquiritur definitio cuiuscumque alterius formalis. et sic reducitur questio ad ultimum propter quid quod est causa formalis in qua stat resolutio. sed in illis non inquiritur materia. quia abstracta sunt mathematica. Nec inquiritur ibi mouens cum a motu sunt abstracta. Nec finis inquiritur ibi. quia finis in ratione nobilis et dignus non est nisi in mobilibus. Sed querendo de mobilibus physicis propter quid reducitur in mouentem causam que est efficiens. ut queratur propter quid certauerunt vel quid eos mouerit ad certamen. dicitur quod furati sunt. volentes quod furtum sit causa mouens ad certamen. vel propter quid certauerunt querentes finem. dicitur ut dominantur. Aut in quibus

ratur causa in his que fiunt reducitur illa causa aliquando in materia. ut propter quid ista sunt generabilia et corruptibilia responderetur quod in materia continentur. igitur manifestum est. quod cause sunt hec que dicte sunt. et tot numero. que dicte sunt.

Quoniam autem cause quatuor sunt de omnibus erit phisici cognoscere. et in omnes inducens propter quid demonstrabit physice materia speciem et mouentes et quod est cuius causa. Veniunt autem tres cause in una multotiens. Quod quidem enim quid est. et quod cuius causa est. una est que vero unde motus principium specie est eadem his. homo enim generat hominem

Hic phis ostendit propositum suum. scilicet quod naturalis philosophus ex omnibus causis demonstrat dicens. quod cum quatuor sint cause ad naturalem phis prinet omnes causas cognoscere. et per omnes demonstrare reducendo questionem propter quid in quamlibet dictam quatuor causarum. In phisicis autem tres cause multotiens coincidunt in una rem secundum rationem licet non coincidunt in unum modum causalitatis quod modus causalitatis eorum oppositus est licet res causarum non sint semper opposite. In phisicis enim quidditas qua aliquid est quod est. que est forma et causa finalis cuius causa fit hoc quod fit una res est numero semper. licet differat secundum rationem causalitatis. quia idem quod est forma faciens actu esse materia. et quod est quidditas rei causans sibi rationem et secundum est finis secundum quod est terminans motum efficientis que intendit ipsum secundum esse quod habet in materia. et sic patet quod una res numero et substantia est et finis et forma licet diuersificetur in esse et ratione. Efficiens autem in naturis non est idem numero cum forma et fine. sed semper est idem specie. si sit efficiens uniuocum. ut homo generat hominem. Cum enim homo generat hominem forma hominis mouens est in generatione. et est intentio a generante sicut finis et est eadem que actu facit esse materiam. generat autem hominem sol et alia corpora celestia. ut supra dictum est

Et tenetur phisicus hec considerare omnino quecunque mota mouent. quecunque autem non Non autem amplius physice sunt. non enim in se ipsis habentia motum neque principia motus mouent. sed immobilia sunt. Unde tria negotia sunt. Hec quidem circa immobile. alia vero circa mobile quidem incorruptibile quedam autem circa mobilia corruptibilia

Hic phis ostendit quod phisicus directe et per se habet considerare omnia mouentia mota. quia talia cadunt sub compositione mobili. sed mouentia omnino immobilia non habent phisicus considerare nisi in quantum ad motum referunt. quia talia non habent in seipsis principium physicum motus quod est natura mouens. sed potius mouent per intellectum cum sint mouentia immobilia. Et ideo tria negotia sunt essentialium phisice. quedam enim pars est circa immobile secundum esse et rationem sicut est negotium diuinum. hoc est metaphisica. Alia est que secundum esse est circa id quod est mobile et secundum rationem immobile et incorruptibile sicut mathematica. tertia autem est circa species mobiles et corruptibiles secundum esse et secundum rationem sicut physica.

Naturalis phis de motu eorum per causas

phisicus respicit ad mouentia mota

Quare propter quid in materiam reducitur redditur et in eo quod quid est. et in primū mouēs De generatōne em̄ maxime hoc modo causas cōsiderat quid post aliquid fiat. et quid primū fecit. aut quid sustinuit et sic semper quod cōsequitur Duplicia autem sunt principia mouentia quorum alterum non physicum est. Non em̄ motus principium habet in se ipso. Quis modi autem est si aliquid mouet quod nō mouetur. sicut est quod penitus est immobile omnium primū.

Naturalis p̄p̄t̄ cōsiderat
causā materialē

Hic p̄p̄t̄ ostendit. quod ad physicū pertinet cōsiderare omnes causas. et hoc ostendit primo de tribus. scilicet materia et forma et efficiente. scilicet de fine. Dicit igitur quod p̄p̄t̄ naturalis habet determinare de generabilibus et corruptibilibus. igitur etiam habet determinare de his que cōcurrunt ad generationem. scilicet tres cause ad generationes cōcurrunt. quoniam oportet in generatōne esse aliquid quod fiat post aliud. id est oportet esse formam que acquirit in materia. et oportet esse aliquid quod facit generationem id est efficiens. Et nō oportet aliquid esse quod sustinet formas scilicet materiam que est subiectum. et ex his tribus causis consequitur generari. Non tamē omne mouens considerat a physico. sed mouēs motum. Nam aliqd est mouens omnino immobile quod est principium omnium.

Et quod quid est et forma finis em̄ et cuius grā/ Quare quoniam natura propter aliquid est et hanc cognoscere oportet

Naturalis p̄p̄t̄ cōsiderat
causā finalem

Hic p̄p̄t̄ ostendit. quod ad naturalem p̄p̄t̄ spectat cōsiderare de fine. quoniam forma et finis coincidunt ut dictū est prius. igitur ad eū spectat de fine considerare. Sed diceret igitur p̄p̄t̄ non habet considerare finem in ratione finis. sed in ratione forme. Sed ad hoc dicit Aristoteles. quod naturalis p̄p̄t̄ habet considerare naturā naturā autem agit propter finem. igitur habet considerare finem in ratione finis. Et quibus p̄p̄t̄ physici hanc considerare oēs causas.

Et penitus reddendū propter quid. ut quia ex hoc necesse est hoc esse. Hoc autem ex hoc aut simpliciter est aut sicut frequenter Et si hoc debet fieri. sicut ex propositionibus cōclusio Et quoniam hoc erat. quod quid erat esse et quia dignus est sic nō simpliciter sed ad uniuscuiusque substantiam.

Hic p̄p̄t̄ ostendit. quōd physicus habet demonstrare per omnes causas. quia propter quid est in naturalibus penitus reddendum Subiungens tamen differentiā quōd scilicet differenter per causas proceditur. et vult quod si procedat ex causis prioribus in generatione scilicet ex materia et efficiente tunc quādoque sequitur aliquid simpliciter id est necessario. scilicet quoniam causa habet necessariū ordinem ad effectum. Exemplum de causa efficiente. ut sol oritur ergo dies est. De causa materiali. illud est ex contrariis compositum igitur est corruptibile. Quādoque vero sequitur frequenter. scilicet quoniam causa non habet necessariū ordinem ad effectum ut semel est. igitur fructus erit. Potest em̄ fructus multi

placiter impediri. igitur nō sequitur necessario. Et dicitur notāter de causis prioribus via generationis. quod finis et forma sunt priores absolute. Etiam quoniam demonstrat per causam formalem. tunc sequitur effectus ex tali causa sicut conclusio demonstrationis ex propositionibus necessariis. Alia autem sequitur ex necessitate. igitur talis effectus sequitur necessario. Similiter de causa finali. quod ex illo quod dignus est id est ex causa finali etiam sequitur effectus sic ad est per necessitatem. Dignitas em̄ finis est in physicis eo quod natura nihil agit ociose vel frustra quod dignitas finis non attenditur in alijs. Cause tamen iste non sunt simpliciter reddende. scilicet potius forma quod portio nō substantie uniuscuiusque rei naturalis. Si em̄ aliquando querat de causa efficiente. cum efficiens causa forma se non sit propinqua causa. quare forma est in materia vel finis. oportet reddere efficiētem put est sub intentione finis mouētis. Non em̄ eēt oportet responsio ad interrogatōnem factā. quare est domus. quod dicitur. quod habet artificem. scilicet oportet quod dicat. quod artifex intentione defensionis a pluuia et t̄nēdi diuitias fecit eam. Si autem aliquādo sufficiat respondere per solam causam efficientē. tunc in se habet ordinem ad finem. Pur̄ q̄stio ē de causa finali. sicut querit quare sanatus est iste. et est supponens finem ista q̄stio. et q̄nt de causa efficiente. et t̄o p̄grua ē respectio dices simpliciter causam efficientem. quia bibit medicinam. Medicina em̄ forma se est effectiua sanitatis. et hoc modo oportet considerare in oib̄ causis quod respondeat ad questionem physicam. put habet portione ad uniuscuiusque rei substantias. Sunt tamen quidā qui dicunt quod hoc non sit intelligendū nisi de fine. quod aristoteles dixit. quod non simpliciter assignāda est causa scilicet ad substantiā uniuscuiusque

Se. comp. formal.

Se. comp. formal.

Se. comp. formal.

Incidunt dubia quorū

primū est. An physicus habet quatuor causas cōsiderare ac per ipsas demonstrare. Et videtur primo quod non. Nam multe sunt cause efficientes que non sunt physice considerationis. igitur physicus nō habet considerare quatuor causas. P̄p̄t̄ p̄p̄t̄. quod ipse solum cōsiderat variabilia et mutabilia. multe autem sunt cause efficientes inuariabiles et immutabiles. igitur. Sed o. in omni demonstratōe propter quid principia debet esse notiora principiato hoc est effectus. scilicet materia non est notior quod eius effectus. quia effectus formam includit rōne cuius ipse est simplicior notior ipsa materia. igitur physicus nō habet demonstrare per materiam. Tertio demonstratio debet esse per principia intrinseca respectu ipsius effectus causa autem efficiens et finalis sunt principia extrinseca. et nō intrinseca. igitur per ipsa nō habet physicus demonstrare.

Solutio quod sic. habet em̄ considerare oēs causas. quod considerans motum habet considerare causam efficientem sed efficiens forma et finis coincidunt. igitur ad physicū spectat considerare finem et formam. et quod forma non potest cognosci nisi p̄gnita p̄p̄t̄ materia eius. igitur ad physicū cum etiā pertinet considerare de materia. Et quod demonstrat per eas patet. quia habet demonstrare per illa que p̄nt reduci ad questionem propter quid de aliqua re naturali omnes autem cause reddi possunt in naturalibus ad questionem propter quid. igitur t̄. ut per causam formalem. propter quid homo est risibilis. quia est animal rationale. per causam materiale. An homo sit corruptibilis. quia est ex contrariis. per eam efficientem dies est. quod sol est super em̄perium nostrum. et per causam finalem propter quid

Physicū p̄p̄t̄
Deat a. r. r.

Physicū p̄p̄t̄
Deat a. r. r.

Physicorum

Aristotelis

dentes anteriores sunt acutiores posterioribus. quia melius est sic fieri quam aliter.

¶ Ad obiecta in oppositu. Ad primum dicitur quod physice non habet omnes causas considerare secundum numerum aut in particulari. sed solum considerat eas secundum genus rerum naturalium. Sed diceret. physica est scientia specialis. sicut est mathematica. mathematica autem unam solum causam scilicet formalem considerat per quam definit et demonstrat. ergo etiam physica unam solum considerabit. et persequens physica est certior mathematica. nam illa scientia est certior quam habet per quatuor causas. quia illa que per unam tantum. physica vero considerat quatuor causas. ut dicitur Aristotele. in textu. mathematica unam. **¶ Ad hoc dicitur quod certitudo scientie non provenit ex multitudine causarum. sed ex perfectiori habitudine ipsarum. et notior ad suum effectum. et etiam ex certitudine sui fabricabilis. et ideo licet mathematica sit certior physice. non tamen oportet eam precedere per plures causas quam physica procedat. sed ibi certitudo magis provenit ex certitudine se habili que proportionata sunt intellectui nostro. Hoc tamen verum est quod quid de eadem re habet scientia formaliter illa que habet per plures causas certior est. scilicet quod habet scientia de diversis rebus aut de eadem materiali et diversa formaliter. illa non est semper certior que est ex pluribus causis. sed illa que certior modo procedit. aut que est de simpliciori subiecto. **¶ Ad secundum dicitur quod licet materia sola sit ignotior suo effectui tamen materia in analogia forme est notior ipso effectui. quia passionem naturalem fluunt ab ipsa forma secundum quod est in materia. Etiam licet effectus totalis sit notior quam aliqua causa particularis. tamen quilibet causa particularis est notior suo alteri effectui. **¶ Ad tertium dicitur quod licet efficiens et finis sint cause extrinsece quo ad esse rei. sunt tamen quodammodo intrinsece quo ad fieri ipsius. Nam finis movet efficientem. et efficiens per virtutem intrinsece agit in ipsum effectum. quia tangit materiam non solum extrinsece secundum superficiem. sed intrinsece per virtutes in materia receptas. Etiam dicitur Aristotele. sic intelligitur. demonstratio non debet dari per extrinsecam hoc est per ea que sunt alterius generis. aut per ea que cadunt sub consideratione alterius scientie. quia subiungit ibi causam. scilicet quod non contingit demonstratores descendere de genere in genus. et non debet intelligi quod non possit fieri demonstratio per causam efficientem vel finalem.******

Secundum dubium est.

An propter quod comprehendat quatuor causas. ita quod per quamlibet causam potest rudi ad questionem. propter quod. **¶ Et videtur quod non.** Nam propter quod provenit fini. ut patet per illud metrum. Per dat formam. sed propter dat tibi finem. **¶ Solo quod sic. ut patet ex dictis.** Et ad obiectum in oppositu dicitur quod principaliter et precipue propter quod querit de fine. sed quod causa finalis est precipue in aliis causis. ita quod alie cause non sunt cause nisi ex fine ideo interrogatorum ipsius finis per aliquo modo ex quadam accōmodatōe et participatōe esse etiam interrogatorum aliarum causarum. et tanto amplius quanto alie cause sunt plus de fine participantes. et sic propter generaliter acceptum comprehendit quatuor causas. scilicet specialiter attribuit finem. **¶ Aut dicitur quod propter quod duobus modis accipitur. Uno modo ut tantum valet sicut propter finem. et sic capit in metro allegato. Alio modo valet tantum sicut propter quam causam. et sic propter quod quid nedum rudiatur causa finalis sed omnes quatuor cause. et sic capit in textu.**

Tertium dubium est

Quare materia non coincidit cum alijs causis. **¶ Solo quod**

ideo quod non est idem actuum et passivum finem idem. causa autem materialis est passiva. alie autem active. igitur materia non coincidit cum alijs causis. loquendo de materia ex qua. et non de materia in qua. cum substantia sit causa accētis in triplici genere cause

Quartum dubium est

An finis et forma coincidat. **¶ Et videtur quod non.** quoniam causa formalis et finalis differunt sicut extrinsecum et intrinsecum. idem autem non potest esse extrinsecum et intrinsecum. igitur non coincidit. **¶ Solo est triplex finis. scilicet generantis. generati. et rei generate.** Finis generantis est appetere equale esse in ipso generato. sicut est in generante. quod unumquodque generans appetit generare sibi simile. cum unumquodque ens appetit assimilari ipsi primo et tamen permanere in esse. et quod generans particulare non potest permanere in esse individuali. ideo appetit sibi simile ut permaneat in esse specifico. Sed finis generati est forma rei generate acquirita in fine motus. Sed finis rei generate. est operatio eius. quod unumquodque ens fit propter operationem alicuius. ut finis hominis est felicitas. finis domus est conservare nos a frigoribus et pluvijs. Per hoc dicitur quod ad questionem quod finis generationis coincidit cum forma in eodem finem numerum. non autem alij fines cum ea coincidit. **¶ Et ad obiectum in oppositu dicitur quod finis et forma secundum causandi modum non coincidit. quia sic manent omnes cause genere ab invicem distincte materialiter tamen in idem numero coincidit finis quo et forma. Finis enim quo quod ad entitatem est perfectior quam finis gratia cuius. quod est subalis forma. Finis autem gratia cuius que est operatio. est de genere accētis. quantum tamen ad modum causandi finis gratia cuius est perfectior. cum finis quo non est finis nisi ex participatione finis gratia cuius. sicut enim instrumentalis causa effectiva reducitur ad causam effectivam principalem. ita finis quo reducitur ad finem gratia cuius.**

Quintum dubium est.

An efficiens et forma coincidat in idem specie. **¶ Solo quod sic** loquendo de forma informante. que est forma in materia. non autem loquendo de forma formante. Nam illa potest coincidere in idem numero cum causa agente

Sextum dubium est

An efficiens in eadem specie coincidat semper cum suo effectui. **¶ Et videtur quod non.** quoniam sol et homo generant hominem. et tamen sol non coincidit cum homine generato in specie. **¶ Solo quod efficiens uniuocum coincidit in specie cum forma sui effectus. non autem efficiens equuocum.** Uniuocum enim agens est quod communicat suo effectui eandem formam in specie. ut homo generans hominem. Equuocum vero dicitur quod non communicat effectui eandem formam in specie quam habet. ut sol.

Septimum dubium est

An agens vult potest esse agens uniuocum. **¶ Et videtur quod sic.** quia quicquid potest communicare eandem formam in specie quam habet suus effectus. potest esse agens uniuocum. sic autem est de agente vult. **¶ Dimo. patet. quia est perfectius. et quanto est perfectius tanto magis potest suam materiam disponere ad sue forme receptionem.** **¶ Solo quod non.** quia omne agens uniuocum communicat eandem formam in specie suo effectui sicut habet ipsum agens. agens autem vult non potest talem formam producere sicut habet in effectu. igitur non potest esse agens uniuocum. Et ideo quicquid agens producit rati

forma et finis coincidit
generans
duplex est finis generans
rei generati

est duplex efficiens uniuocum et equuocum

lem formā sicut h3 in effectu. oportet q materia sufficiēter sit ad talis forme receptionē disposita. nulla vero materia istoz inferiorz p̄t sufficiēter disponi ad hoc q suscipiat agētis vltis formā. ideo agens vlt nō p̄t suo effectui p̄muni/ care eandem formā in specie. Defectus tñ ille nō puenit ex impotentia agentis vlt. sed ppter defectū suscipientis. ¶ Ad obiectū in oppositū dōm est. licet agens vlt sit p̄fēctius q̄ p̄tulare. tñ ex parte suscipientis. puenit defectus q nō p̄t pducere sibi sile. hoc tñ nō arguit in eo imp̄fectio nem. sed magis p̄fectōnem. qz materia q̄ est imp̄fecta non p̄t sufficiēter disponi ad talem formam

Tercidū quidem igit̄ p̄mū. qm̄ natura eoz que sunt ppter hoc causaz est. po/ stea de necārio q̄no se habeat in p̄ysi/ cis. In hāc em̄ cām inducūt oēs. qm̄ calidum h̄mōi aptū natū est z frigidū. vñū qd̄q̄ em̄ tali/ um hec ex necessitate sunt z fiūt z nata sunt Et nāq̄ et si aliaz cām dicūt quācūq̄ tangentes se gaudere sinūt: hic quidem p̄cordiā z discordiā ille vero intellectum

Iste est sextus tractatus huius scđi. in quo p̄hs postq̄ determinauit q̄no p̄hysicus demōstrat per quatuor cās determinat q̄no natura agit ppter finē. z vñ sumit in rebz naturalibz necitas. et s̄m hoc p̄hs tractatus in duo diuidi tur capla. In quoz p̄mo facit p̄mū. In secūdo secūdam. ibi. Qd̄ aut̄ ex necitate. P̄mū quidē caplm̄ in tres pres diuidit. In quarū p̄ma recitat antiquoz opinionē p̄tra riū dicentū. In secūda pte p̄bat suū p̄positū aliquot rōni bus. ibi. Sed impossibile. In tertia pte remouet tria im pedimenta p̄positōis antiquoz. ibi. Peccatum aut̄ sit. Quātum igit̄ ad p̄mā partē dicit. q̄ oēs antiqui p̄hysici cundūcūt se in cām istā. que est necessaria sumpta ex parte materie cām finales negates. dicētes q̄ natura nihil agit ppter finem determinatuz. sed cogūt hec vel illa facere ex necessitate materie. z dicunt q̄ hec vel illa ex necessitate s̄t et fiunt z fieri apta nata sunt homies vel asini. vel longa vel breuia. ppter materiales dispōnes que cogūt inclinā/ do ad hūc effectū plus q̄ ad aliū. sicut q̄ calor talis est vlt frigus h̄mōi est materia. Si em̄ aliquā aliā causaz q̄ ma teriale dicūt necitate esse rerū naturalū. quācūq̄ illā tñ tangūt z sinūt se gaudere. in hoc nō p̄quirentes veritatez de ipsa. volentes sic euadere aliquas difficultates. z de lō ge inspicūt eam sicut fulgur micans qd̄ subito cadit ex tra visum inuentū. tangūt cām efficiētes obscure. ita q̄ aliquis eoz d̄t eam esse p̄cordiā z discordiā. sicut empes docles. aliq̄s aut̄ d̄t eā esse intellectū agentē. sicut anaxa.

Habet aut̄ oppōnem q̄ p̄hibeat naturā nō ppter hoc facere. neq̄ qz melius. sed sicut plu/ uis iupiter. nō vt frumentū augmentet. sed ex ne cessitate. Surfuz em̄ ductā aquā p̄gelari opoz tet: z p̄gelatā aquā liquefactā deorsum venire Augeri aut̄ cū hoc fiat accidit frumentū. Siliter si p̄dit frumentū in area non huius cā pluit vt p̄datur. sed hoc accidit. quare quidē p̄hibet sic et pres se habere in natura. vt dentes ex ne cessitate anteriores quidē acutos aptos ad di

uidendū. maxillares aut̄ latos z vtilēs ad p̄te/ rendū cibum. qm̄ nō ppter hoc fieri. sed simul euenire. Siliter aut̄ est z de alijs partibz in q̄ bus videtur esse qd̄ ppter hoc.

Hic p̄hs ponit eoz motiū quare dicebāt naturam nō agere ppter finē. z est istud. Si natura ageret ppter finem. tūc semp ageret illud qd̄ melius est. natura aut̄ non semp agit id qd̄ melius est. igit̄ nō semp agit ppter finē. Hanc p̄s. qz bonū z finis coincidunt. Simoz p̄bat p̄hs exemplariter. qz si iupiter qui s̄m vulgus deus fuit re gens omne qd̄ est. pluit sepe nō ppter salutē bladoz. cum blada sepe p̄ pluuiā destruant. igit̄ appareret q̄ nō pluit. p̄ ppter finē. Et nō pluit in vere vt frumentū auget. s̄ potius necessitate materie pluit. qz cū p̄ euaporationes aqua ducta fuerit sursum ad locū frigidū. opozt eam ibi insp̄sari ex frigore z p̄gelari. z postq̄ insp̄sata est aut̄ p̄gelata. tūc accipit formā liquidā aque grauis. z ideo descendit ex necessitate. z ideo si casu inuenit segetes augmentat eas Si em̄ iupiter ageret sicut intellectū h̄ns. tūc nō destrueret aliquā blada p̄ pluuiam. z tñ hoc videmus accidere q̄ aliqui p̄ pluuiā p̄terescit z p̄ditur frumentū in area. vt qn̄ plus solito pluit in messe. Et in hac sententia videt̄ fuisse seneca qui in libro de naturalibz questionibz sic dicit de ioue. Qis nature totius p̄ceptuz z p̄missio est nec aliter ista dicitur facere. nisi qz ex necessitate fiunt nature quā influ it iupiter. cū ipse sit omnino toti mūdo p̄uidens. Partē etiam exemplū aliud in p̄ribz animalū. nō est talis aut̄ talis ordo ex determinato fine. s̄ ex necessitate materie. vt dentes posteriores sunt grossiores anterioribz. non ppter aliū quem finem. sed ex necessitate materie. s̄ qz posteriores magis habent de materia. z anteriores. qz sunt acuti minus. ¶ Restoteles infra exp̄se nō soluit istud motiū siue argumentū. ideo dici potest ad illud. q̄ natura semp agit qd̄ melius est in vlt z p̄ se. licet non in particulari z p̄ acci dens opozt ergo causas effectibz p̄portionari. cū igit̄ actio nature nō ordinat̄ ad vnum effectuz tñ. igit̄ sufficit q̄ natura in vlt agat qd̄ melius. z ideo q̄uis in hoc acutus frumentū destruat. tñ alta terre nascencia p̄ hoc generā tur z p̄seruantur. z sic natura nō agit semp id qd̄ melius est in particulari effectu. tñ vtiq̄ in vlt Et quīs effectus accidant in rebz ex dispōne materie. tñ op̄ter p̄ter materiā altam inuenire cām quare materia sic est disposita. Exēpli gratia dentes anteriores sunt acuti. qz partū habent de materia. sed cā illius dispōnis materie vltierus resoluūt ad finē. z ergo sunt acuti p̄iores dentes vt diuidant cibum. z posteriores vt p̄terant cibū. Unde sequit̄ q̄ materia in dispōne tene p̄currit. sed nō est cā talis dispōnis

Ubiq̄q̄ em̄ oīa accidūt. sicut si ppter hoc fiant. Nec quidez saluata sunt ab eo qd̄ ppter se vanū p̄stantia apte. Quēcūq̄ vero nō sic p̄ dita sunt z p̄duntur quēadmodū empedocles dixit bougenas z viriperias. Ratio quidē igit̄ tur quare vtiq̄ deficiet aliquis hec est. z si aliq̄ alia huiusmodi est.

Hic p̄hs excludit quādam obiectionem que potest obijci p̄tra antiquos. et est ista. Videmus in rebz natu/ ralibz q̄ frequēter res fiunt vt melius. z multe vtilitates pueniūt ex actione rerū naturalū. igit̄ videt̄ natura agere

tractatus septus

Opinio antiqua

ibat opinio antiqua

ponit qz

Seneca

Seneca

Solutio op

no

Ex lib. de

alio operant aranee z formice z hmōi: paula /
tim aut sic pcedenti. z in plantis apparet epe /
dientia quedā facta ppter finem. vt folia ppter
fructus cooperimentū. Quare si natura facit.
et ppter hoc h yrūdo nidū z aranea telā z plan
te folia gratia fructuū z radices nō sursum. sed
deorsum gratia vegetādi. Manifestū q̄ causa
hmōi est in his que natura fiunt et sunt

Nec plus ponit quartā rōnem que sumit a signo. qz
aialia intellectu carētia que diuersificant ab homie in hoc
q̄ nec querentia cām nec deliberantia faciūt opa sua ppor
tionata determinato fini. quare qdā dubitauerūt an ope
rarent ab intellectu aliquo qui esset in ipsis aut quodā alio
pncipio fines pncipiente. que tū dubitatio p hoc detersi
minat q̄ si operarent ab intellectu aut pncipio pncipie
te diuersificarent opa eoz. sed nō diuersificant. qz imagi
nata ab vno nō sunt imaginata z pcepta ab alio. sicut
videmus hominū opera diuersificata. Oportz igitur q̄
oia que sunt vntus nature aialia instinctu nature siltter
operent que operant sicut in pncipio huius scdi dictuz est
ergo instinctus nature eoz est ppter aliquē finē determi
natū. z psequēs natura opat ppter finē. Tolia aut aia
lia sunt aranee formice z hmōi aialia minuta in quibz cō
stat. q̄ nō est pceptio nisi parua z tū ad fines operant. Si
aut pcedat p̄siderando vegetabilū opa que plus instinc
tum nature sequūtur de facili p̄cipi possēt in illis q̄ agūt
ppter aliqd ea que agūt. sicut q̄ pducunt folia vt cooperis
menta sint fructuū. igit quecūqz naturaliter faciunt ppter
aliquē determinatū finē faciūt. Scilicet em q̄ h yrūdo ppter
finē determinatū facit nidū. z aranea telā. z plante folia.
et ppter aliqd d habent radices deorsum z nō sursum. quia
nutrimentū est in terra qd sugūt p radices. z sic vegetant
igit manifestū est q̄ causa huius que finalis est in his est q̄
fiunt fm naturam

Et qm̄ natura duplr. alia quidē sicut mate
ria. alia s̄o sicut forma. finis autē hec est ppter
quē alia sunt hec. vtiqz erit cā cuius gratia

Nec plus ponit qntrā rōnem. Natura duplr d̄ de ma
teria z forma. z intendit in opatiōe sua formā ab agere. s̄
forma ē finis materie. s̄ natura in opatiōe sua agit ppter
finē. Minor pbat. qz materia disponit p introductōe for
me. ideo finis materie sumit a forma.

Peccatus aut fit z in his que sunt fm artem
scripsit em̄ nō recte grāmaticus. z potauit me
dicus nō recta portione. Quare manifestū est q̄
siltter ptingit in his q̄ fm naturā sunt. Si igit
sunt quedā fm artes in quibz qd recte fit ppter
aliquid fit. in quibz aut peccat alicuius gratia
agūtur. sed fallit siltter vtiqz z in phisicis. Et
monstra sunt peccata illius qd ppter aliqd est
In substātijs ergo que sunt ex pncipio boui
genasi nō ad aliquē terminū z finem possibilia
erant venire corrupto pncipio aliquo facta
sunt sicut nūc in semine.

Ista est tertia p̄ huius capituli in qua plus remouet

impedimenta siue mortua positōis antiquoz. quibz mos
uebātur dicere naturā nō agere ppter finē. Quoz p̄mū
est. natura sepe deficit a fine ita q̄ nō psequit finē. qz p̄mū
est peccata mōstra siue defectus. igit natura nō agit ppter
finē. Istud mortuū plus destruit quatuor rōnibz. Quaz
p̄ma est. ars manifeste agit ppter finē. qz intendit aliquē
finē. sicut domificator domū. sed manifestū est q̄ in arte fi
ant peccata. qz aliqui arifex intendit aliqd pducere qd tū
nō pducit. aut ex defectu materie aut instrumentoz. qre
ipse culpaf. si igit ars ex hoc nō ipediat qn agar ppter finē
nē. qz deficit a fine. s̄ siltter erit in natura. z istud mortuū
includit portus oppositū q̄ oppositū. qz bene seq̄tur. si natu
ra deficiat a fine pducēdo mōstra. igitur agit ppter finem
qz ibi nō potuit esse habitus vbi nō p̄t ee puatio. igit per
oppositū ibi est puatio vbi natus est ee habitus. si q̄ deficit
a fine. s̄ agit ppter finē. Ex quibz p̄. q̄ peccata fiunt tam
in his q̄ fm arte sunt q̄ in his que fm naturā sunt. z hoc
apparet tā in arte q̄ imitat naturā in ope non naturali. q̄
in illa q̄ pficit opus nature z iuuat naturā in ope naturali.
Exemplū p̄mi est. qz aliqui non recte scribit grāmaticus
et tūc ppter omissionē alicuius pncipioz potauit euacuatiuz
ad finē orthographie. qz grāmatica q̄rū ad orthographiā sci
entia est recte scribendi. Exēplū secūdi est q̄ medicus alij
q̄ ppter omissionē alicuius pncipioz potauit euacuatiuz
nō recta portione. cū igit ars imitet vel pplet naturā. acci
dit etiā peccare in natura. qn scz natura operās ppter cor
ruptōem alicuius pncipij naturalis nō puenit ad finem
intentū a natura. z ideo in phisicis quecūqz ibi recte fit nō
h̄z rectitudinē nisi ex p̄pōrōe ad finē debitū que attingit.
et cū peccat peccatū suū ppendit ex hoc q̄ finē illū nō at
tingit ppter corruptōem alicuius pncipij naturalis

Amplius necesse est semen fieri p̄mū. sed nō
statim aialia. z molle vero p̄mū qd semen erat
Amplius z in plantis inest qd ppter hoc mi
nus aut dearticulatū est. Utrū igit in arboribz
fiant sicut bouigene z viriperie sicut vitigine et
olūipere aut nō incōueniens em̄ est. sed tamē
oportuit sicut in aialibz est. Adhuc aut oportet
bat z in seminibz fieri vt ptingit

Nec psequēter ponit secūda. tertia z quartā rāttiones
Secūda est. vbi cūqz sunt determinata pncipia z determi
natus ordo pducendi ibi intendit determinatus finis. s̄
in naturalibz z p̄cipue in generatōibz naturalū sunt deter
minata pncipia z determinatus ordo. pducēdi. igit inten
ditur determinatus finis. Maior p̄. qz nisi incenderetur
determinatus finis tūc poterāt capi quecūqz indetermi
nata media. qz alia media inducūt alij finem. vt qui vult
parare domū h̄z alia media q̄ volēs parare phialā. D̄
noz pbat. qz natura facit p̄mo semē molle vt sit aptū rece
ptiom figurari. sed hoc nō faceret natura tali ordine nisi
esset semen ppter aialis generatōem. igit nō est casu. sed p
pter determinatū finē. Procedit em̄ generatio natur alij
a spermate determinato qd p̄mo est molle. deinde p̄uertit
tur format z maturat. Tercia rō. si natura non ageret
ppter finē. ex eo qz aliqui deficit a fine. igit in illis in quibz
minus videt agere ppter fines esset maior defectus. sicut
in plantis. hoc aut falsum est. Nā fm Empedocle nō in
ueniūtur mōstra in plantis sicut in aialibz. ita q̄ aliqui ges
neret plāta cuius vna pars sit vitis z alia oliua. sicut v̄

Quarta rō quā pbat p̄mū
naturā agere ppter finē

Secūda rō quā pbat p̄mū
naturā agere ppter finē

Et hoc ponit p̄mū motū
h̄z d̄ q̄ d̄m̄ naturā nō
p̄ ppter finē

Stridit

Physicorum

Aristotelis

detur in aialibz qz aliquid aial repitur cuius superior pars est sillis homini z inferior ps est sillis tauro. z sic de alijs vt parebit infra. Itz equaliter opteret fieri hoc in plantis sicut in aialibz. **L**ausam aut quare potius fuit monstra in aialibz qz plantis est. quia empedocle ignorauit. qz molli⁹ est semen aialis z plura exigitur ad generatōem aialiu⁹ qz plantaru. cu aialia sint difficilioris generatōis qz plan re. ideo facilius fit vt corrupat aliqd pncipiū generatōnis animaliu qz plantaz. ¶ **Q**uarta. si natura nō ageret ppter finē determinatū sed a casu z fortuna vt dicit **Empe**. tūc nō fieret generatio vnus spēs ex femine determinato qz sic ex femine hoīs ita cito fieret bos sicut hō. ex femine vitis ita cito oliua sicut vitis. sed oppositum pars ad sensum igitur zc.

¶ **O**mnino aut destruit sic dicens. **Q**ue natura qdem sunt vel fm naturā. Natura em qdez sunt quecuqz a quodā in seipsis pncipio motu p̄tinue accedūt ad aliquem finē. Ab vnoquoqz aut nō idē vniciūqz neqz p̄tingens. semp tū in eūdē finē aptum natuz est venire. nisi aliqd impediāt. **Q**uod aut est cuius cā z qd ppter hoc fiet vtqz a fortuna. sicut dicimus a fortuna venit extraneus et balneatus abcessit. cum tanqz ppter hoc veniens egerit. nō ppter hoc tū venit. sed hoc solum fm accidēs accidit. **F**ortuna aut est casualiū que sunt fm accidēs. que ad modū z casu diximus. sed cū hoc semp aut si cut frequēter fiat nō fm accidēs neqz a fortuna est. **I**n phisicis aut sp sic est nisi aliqd impediāt.

¶ **N**ic phis excludit secūdu motiū antiquoz. quo eis videbat naturā nō agere ppter finē. qm dicebant q illa q sunt in natura pueniūt a casu. Sed hoc motiū est falsuz qz natura dicēs nō agere ppter finē destruit id qd est a natura z naturā. qz naturalia sunt quecuqz a pncipio qd intra se habent p̄tinue in finē aliqū certū z determinatuz veniūt. vt dictū est in pncipio huius secūdi. ea autē q sunt a casu nō hnt intra se pncipiū p se mouēs ad finē casualem cū casualis finis incidat z nō sit ab agente ad illū finem. **C**riā finis naturalis nō idē est vniciūqz rei naturali. nec p̄tingens z accidentalis. qz ille indeterminat⁹ est z infinitus. Si tū res naturalis sit q hz finē determinatū z certū semp puenit in eūdē. nisi sit aliqd impediens qd corrupit aliqd naturalū pncipioz. **F**inis aut ille qui est cuius grā fit totū qd fit. fiet aut absqz dubio a casu z fortuna si sic fiet incerte z indeterminate. sicut si dicat q venit ad nos aliqd extraneus cū balneū nostrū paratuz fuit tanqz balneaturus apud nos in nostro balneo. cū sibi accidit veni re tanqz ppter hoc operat⁹ sit z aduenit. cū tū non aduenit ppter hoc. qz nescit aliqd de balneo nostro sz accidit ei z nō ordinauit aduentū suū ad hoc vt balnearē. **F**ortuna aut est de numero illaz cāz que sunt fm accidēs. vt pz ex dictis. sed cū aliquid semp aut frequēter fiat tūc non fit fm accidēs neqz a fortuna. sed potius fit ab ordināte z ordinato ad certū finem. **I**n phisicis autē semp sic est. nisi aliquid impediāt.

¶ **I**ncōueniēs autē est nō opinari ppter aliqd fieri. nisi videat mouens deliberatiū z nō ars

quidē nō deliberat. **E**t nāqz si esset in ligno nauis factiua. sicut vtqz natura fecisset. **Q**uare si in arte inest ppter aliquid z in natura inest. **M**anifestū est aut maxime cū aliqd medicat⁹ fuerit ipse seipsum huic quidem assilat natura. **Q**uidē igit natura sit cā z sit sicut ppter ali quid manifestum est ex dictis.

¶ **N**ic phis excludit terciū motiū antiquoz. quo videbatur naturā nō agere ppter finem. z fuit istud. qz nihil agit ppter finē nisi illud qd p̄concepit finē z deliberat de fine. z postea cogitādo z rōcinādo dirigit opus in finē illū natura aut nō p̄concepit finē nec hz deliberatōnem z ordīnem p̄ rōcinatōem. igit natura nō agit ppter finē. **A**d qd motiū rūder **A**resto. qz hoc est maximū incoūueniēs. z in stantia huius est in arte mechanica. **P**ostqz em aliqd ad hūc artē p̄fecte nō deliberat nec p̄ordinat qualis fm artē pncipia opes. sicut est opario sua cū ad discit artē. nā tūc opatio eius est tarda. sicut apparet in his qui addiscit citharizare. illi em p̄mo deliberāt z p̄cogitāt de p̄ortōne chordaz q pus sit tangēda z q̄re z quō. z sic opat cum timore. sed postqz p̄fecti fuerint nō p̄cogitant. imo si p̄cogitauerint in artē ope impediēt z titubant. sed mouēt tūc ex arte sicut ex natura quadā. z hoc mō est de opem nature qd absqz dubio certissimū est. Itz nō p̄cōcipiat. qz hz in se incorporatā artē p̄mi motoris mouentē in eo. z h est ac si diceret q ars nauigādi q est in aia naute incorporata esset lignis nauis. tūc ars eius incorporata dirigeret nauē sicut mō facit ars naute. sed tanto cert⁹ oparet q̄ro tunc esset forma nauis magis essentialis z intrinseca. **E**t istud maxime manifestū est in medico qui curat seipm fm artē medicine que est in ipso. ille em nō curat inq̄rū medic⁹ est sed inq̄rū eger in finē sanitatis. **H**uic aut p̄parat optime opus nature qd hz in se formā agentis p̄mi q est in ipso in corporata z intranea. z deducit ipm ad finē certū z determinatū. **E**x qbz pz q natura sit cā rerū naturalū. z sit sic cā q agat ppter aliqū finē certū z determinatū.

¶ **Q**uod aut ex necessitate est vtrū ex suppone existit aut sim plr: nūc quidē em opinant⁹ qd est ex necessitate esse in generatōe. quēadmodum vtqz si aliqd murū ex necessitate esse existimet qm graua quidē deorsum ferri apta nata sunt leuia aut supeminēt. **U**n lapides quidē deorsum in fundamentū. terra aut sursum ppter leuitatem supeminēt aut maxime ligna. leuissimi enim sunt.

¶ **I**stud est secūdu capm in quo phs determinat vū suū nēccitas in rebz naturalibz. z p̄mo mouet q̄stionē istaz scz. **U**trū necessitas in rebz naturalibz sit ex suppone. aut sit simplr. **V**erbi gratia. vt simplr necariū est graue deledere z leue ascendere. qz ad illud nō optz aliqd p̄supponi ad hoc q sit. **S**ed necessariū ex p̄ditōe est ad cuius necessitatē optz aliqd p̄supponi. z sic necariū est te sedere si alis quis videat te sedentē. **E**st autē necariū simplr in sola aptitudine materie. sed necariū p̄ supponem est in ordine hypothetis alicuius. sicut necesse est te dormire si quiescere debeant in te p̄tutes sensibiles. **E**t circa istā opinionēz

D. iiij.

No 8

8. 2. 2.

8. 2. 2.

8. 2. 2.

Excludit p̄ hō p̄m motu aut q̄m q̄ dicitur naturā nō agere ppter finē

Ex natura nō agere aut sed dirigit a quō

Agere dicitur vnde p̄mū necessitas in re

In bartholomaeo

Opinio
shypro

fuit antiquorum opinio dicentium omnia casu fieri in natura ex absoluta necessitate que est ex materie obligatione. sicut si aliquis dicat non propter suppositionem finis. sed propter materie obligationem et aptitudinem fieri domum. quia cogitat parietem esse factum et erectum. non quia sustineat rectum. sed ideo quod componitur partes ex diversis quorum quedam sunt graviora. et ideo necessario descendit in fundamentum deorsum. eo quod sic moueri apta natura sunt. quedam autem sunt medio modo leuia. et ideo illa cohererent grauius in inferioribus et extenduntur altiora contingendo. et ita fit expansio parietis. lapides enim deorsum feruntur et fiunt fundamentum. et ligna medio modo leuia altius ascendunt. et leuissima sunt in summo. et ita dicuntur quod est motus mixtorum in mixto. et ideo ex necessitate materie adueniunt eis figure et forme competentes motibus eorum. et sic forma sequitur necessitate materie. et non propter formam requiritur materia.

¶ Sed tamen non est sine his quod factum est. Non tamen propter hoc nisi sicut propter materiam sed causa abscondendi ipsa et saluandi. Similiter autem et in alijs omnibus in quibus propter aliquid est. non sine quidem habentibus necessariam naturam sunt. non tamen propter hoc. sed aliter sicut propter materiam. sed propter aliquid est ut propter quod terra huiusmodi quatenus hoc sit et propter hoc. sed tamen id quod est cuius causa impossibile est fieri nisi ferrea sit. Necessario igitur ferreas esse si terra erit et opus ipsius. Ex suppositione igitur necessarium est sed non ut finis in materia. namque necessarium est quod autem est cuius causa in ratione est

¶ Nec philosophus improbat opinionem antiquorum dicentium quod non fiat forma sine materia necessario non tamen propter necessitatem materie sic forma. quod sic non quereretur materia propter formam sed posset materia habere formam quecumque sequeretur necessitate motus materie. et sic forma naturalis supponeret casum sui. cum non intendere a natura. et prosequens forma non est propter hoc nisi uocet illa causa necessitatis que est disponens eius subiectum quod est materia. sed potius sicut in operibus artium omnia prima fiunt propter posteriora. eo quod posteriora facta sunt fines. et priora sunt ordinata ad finem. et tamen posteriora non sunt sine prioribus. ita etiam per omnia est in rebus naturalibus. quod finis in eis est forma que totius operationis est principium propter quod fiunt vniuersa et sunt. Et hoc quidem manifestum est in domo. quod id quod est principium omnium eorum quod fiunt in domo est quod sibi proponit efficiens qui facit domum. et hoc est operimentum a pluuibus in tempestate. et potentium esse diuitiarum. et saluatiuum esse prentorium. Et propter illum finem querit materia domus. parat. et coniungit. et omne quod fit circa domum fit propter illud. Et ideo finis est primum in intentione et ultimo in operatione siue executione. et sic est causa causa. nam propter ipsum causant omnes alie cause. et sicut dictum est de domo. ita est dicendum de omnibus alijs que fiunt propter aliquid quod est certus finis eorum. Nullus enim talium fit sine materia necessaria et disposita ad suscipiendum ipsum sed tamen nunquam finis fit propter materiam aut necessitatem eius. sed e contrario materia et eius necessitas propter finem nisi fiat equiuocatio in propositione causam denotare. ita quod uocet causa sine qua non et necessitas materie que est causa disponens in subiecto

in quo finis habet esse. Aliud enim ad hoc potest dari exemplum. ut si queratur propter quid est terra huiusmodi. hoc est ex ferro. Dominum est quod forma ferre que est dentatio requirit talem materiam. et propter formam illam oportuit querere talem materiam. Et si queratur quare habet huiusmodi dentes illa materia ferrea. Respondetur pro causa. ut timus finis qui est opus ferre quod est diuidere ligna. quod opus licet non fiat nisi dentes ferrei sunt. opus tamen quod est ultimus finis cuius causa omnia fiunt non est propter ferrum et dentes. sed e contra illa fiunt propter illud. si ergo necesse est ferram ferream esse et dentatam si debeat complere opus suum. hoc tamen non dicit necessitate finis propter que sunt omnia que sunt circa ferram. sed dicit necessitatem que est in materia et eius dispositionibus. Finis enim non est in materia habens necessitatem. sed potius in ratione quia est mouens artificem. et efficitur principium totius operationis. et ideo sic ab ipsa fluit et motus quo mouet efficiens et necessitas materie qua preparatur ad finem consequendum. Ex quibus patet conclusio quod necessitas in rebus naturalibus sumitur ex omnibus causis. quia una deficiente non erit res naturalis. ratio tamen necessitatis sumitur ex fine. nam omnes cause necessitate habent ex causa finali

¶ Est autem et in doctrinis necessarium et in his que sunt naturalia sunt quodammodo similiter. quoniam enim rectus hoc est necesse est triangulum duobus rectis tres angulos habere equales. sed non si hoc est illud. sed non si hoc non est neque ille rectus est. In his autem que fiunt propter hoc e contrario est. Si finis enim erit. aut est illud quod est ante finem. aut erit aut est. si vero non. non sicut ibi. cum non sit conclusio principium non erit sic. et hoc finis et quod cuius causa. principium enim et hoc non actus. sed rationationis. ibi autem rationationis actus. actus enim non sunt. Quare si erit domus hoc necesse fieri. aut existere. aut esse aut omnino materiam que propter hec. ut lateres et lapides esse si domus est. non tamen propter hoc est finis sed aut sicut materia. utique erit propter hoc dominum tamen si non sint non erit neque domus neque terra. Nec quidem nisi sint lapides. illa vero nisi ferrus sit. neque enim ibi principia sunt nisi triangulum duobus rectis. Manifestum igitur est quod est necessarium in physicis quod sicut materia dicitur et motus qui ipsius et utraque physico dicende sunt cause. magis autem quod cuius causa. Causa enim hec materie est. sed non hec finis

¶ Nec philosophus propter necessitatem in rebus naturalibus necessitati que est in scientiis demonstratiuis quantum ad ordinem necessitatis. quod scilicet necessitas fuit antiquis causa erroris. cum in illis sit necessitas simpliciter propter suppositionem finis. licet enim scia conclusionis finis sit in demonstratione stratiuis. tamen promissa non sunt necesse propter conclusionem. sed in se habent necessitatem. et propter necessitatem earum conclusio est necessaria. et cum ipsa habeat necessitatem rei non attendit in ipsis necessitas consequentem tamen. sed potius necessitas rei que consequitur. que uocatur a quibusdam necessitas premissis. Est igitur in ipsis processibus a premissis ad conclusionem et conclusio

Et non propter
antiquorum

Et non propter

sum descēdit ppter necessitatē materie ipsius. q̄ si hoc fieret ppter finē hoc maxime fieret vt frumentū z terrenascentia augmentarent. sed hoc nō. cū aliq̄ p hoc frumentum z terrenascentia corrumpant. igit̄ zc. Cōtra questum sic arguit. Natura semper facit q̄d melius est. meli⁹ autē est pducere pfectū individū q̄ monstrū. igit̄ natura nunq̄ pducit monstrū. Confirmat quicqd̄ dirigit ab agente infallibili nūq̄ frustratur in sua operatōne. sed natura dirigit ab agere infallibili. igit̄ nata nunq̄ fallit i sua operatōne. z p̄ plequēs nunq̄ pducit monstrū. Contra scdm̄ questuz arguit. quia omne illud intenditur a natura quo ipsa potest suum consequi finem. sed per monstrum potest natura consequi suū finem. quī est conservatio esse speciei. quia in homine monstruoso cōservatur esse speciei igitur intenditur a natura. Confirmat quicqd̄ facit i naturalibus ad decorē z perfectōnem vniuersi intenditur a natura. monstrum autē est h̄mōi. quia propter monstrū perfecta opera videntur perfectiora. igitur ipsum intenditur a natura. Pro veritate primi questū est phus in textu. Et pro veritate secūdi questū arguit sic. quicquid intenditur a natura euēnit semper vel frequenter. sed monstrū euēnit extra semper z frequenter. igitur non intenditur a natura. Pro intellectu tamen huius questionis ponitur duo discursus. quoz maior primi est ista.

Actio nature est ordinata que fit a determinatis principijs ac per media debita. Vnoz

Causa finalis causarum potissima his que sunt ad finem est ordinis impositiua. Conclusio Igitur natura agit propter p̄ntentiū finem a quo sumitur necessitas circa naturalium rerum generationem.

Prima ps maioris patet auctoritate phi octauo hui⁹ dī cēnē. q̄ natura est cā ordinatōnis. Rōne sic. actio nature ē p̄ncipaliter ipsius intelligētē naturā dirigētis z mouētis in suū finē. cū opus nature sit intelligētē nō errantis. igit̄ actio nature est ordinata. Sz tū dicitur in subcelestibus z celestibus. Nam in celestibus est actio nature ordinata sine errore. Sed in subcelestibus hoc est inferioribus cū errore. Sed diceres actio ē suppositi. natura autē nō ē supposituz. igit̄ actio nature nō ē ordinata. Ad h̄ dōm̄ ē. q̄ natura accipit dupliciter. Vno⁹ p̄ materia forma z p̄uatōe. z sic natura nō est suppositū. Alio⁹ accipit p̄ agere naturali hoc ē p̄ h̄ntē materiā z formā. z sic ē suppositū. z sic actio nature hoc ē actio agentis naturalis ē ordinata. In cui⁹ signum videm⁹ q̄ eodē mō euēnit effect⁹ nature sp̄ vel frequenter nisi p̄ actūs fuerit impedimētū ex pte ipsi⁹ materie. Secda ps maioris pz. qz nō s̄gitim a p̄ncipio ē aial neqz semē a p̄ncipio ē indurati. neqz ex semē oliue fit aial aut econtra ppter ordinē p̄fixū a natura. igit̄ actio nature fit a determinatis p̄ncipijs ac p̄ media ordinata Vnoz q̄tū ad p̄mā p̄tē pz. qm̄ ois cālitās ē in cā finali p̄ essentiaz. in alijs p̄o p̄ p̄ncipatōem finis. z hoc in vno ordine cāz vt patuit latius supra vbi imēto fuit de q̄tuor causis. Secda ps minoris pz. qz finis ē p̄mū in intentōne agētis. z vltimuz in executōne opis. igit̄ optet oia media fieri fm̄ exigentiam opis. Conclusio q̄tū ad p̄mā p̄tē pz p̄ phm̄ i textu. Et iam in causis subordnatis si abstractat p̄mā cā necesse est ois scdas abstracti. finis em̄ est p̄mā cā. igit̄ subtracto sine in rebz naturalibus nō erit aliq̄ cālitās i eis z sic auferet ois mutatio qd̄ est p̄tra sensuz. A fine em̄ mouet efficiens et efficiens mouet materiā ad educendū formā. Secda

ps conclusionis pz. qm̄ sicut qlibet cā inq̄stū cā ē p̄ncipiū necessitatis. ita z illa q̄ p̄ncipalior ē maxime ē necessitatis p̄ncipiū. igit̄ cū finis ē cā causaz p̄ncipue erit necessitatis p̄ncipiū. In fm̄ q̄druplex gen⁹ cause est quadruplex necessitatas. Vna est necessitas coactōnis q̄ dicitur necessitas ipsi⁹ cāe efficientis. sicut dicitur q̄ fur necessario vadit ad patibulum. z sic necariū est triste. q̄ sic ē violentū. violentia autē ē cū quadam tristitia. Alia est necessitas obligatōnis. z sic dicitur necessitas materie. quō dicitur q̄ materia ppter p̄uatōem sibi annexam obligat rem naturalez ad corruptiōem. Tercia ē necessitas forme z dicitur necessitas inevitabilitatis. vt posito solenecario ponit lumē. posita aia in corpe necario ponitur vita. q̄a vita est formalis effectus aie. Quarta est necessitatas finis q̄ dicitur necessitas p̄ditionata vt si q̄s velit transfratere necario ē eū habere nauim. Vator alteri⁹ discursus. Quattuor de causis accidunt monstra in rerū natura non tamen sunt quo ad deformitatem ab ea intenta. Vnoz Monstra sunt in diuidua p̄ter solitū cursū nature speciei illius individui cum aliqua deformitate producta. Conclusio Igitur q̄uis propter finē intentum agat natura. non tamen est quo ad deformitatem monstrorum productiua.

Prima pars maioris patet per dñm Albertū. Et est prima rō p̄tē materie diminutōez. z hoc tribz modis. Vno⁹ monstrū fuit fm̄ q̄titate magnitudinis mēbroz tm̄ z nō fm̄ nūez. Alio⁹ fm̄ q̄titate magnitudinis z fm̄ nūez. Tercio⁹ fm̄ nūez z nō fm̄ magnitudinē. Ea autē q̄tū fm̄ q̄titate magnitudinis dupliciter cā fuit. Fuit em̄ ex diminutōne materie aut debilitate virtutis motiue q̄ nō pōt formare nisi parū recipiat de materia z reijciat aliam. Ea autē q̄ fuit fm̄ diminutōez z numero sit absqz dubio fit vnt ppter vitiosas cās. scz q̄a diminuta ē materia. z q̄a debilis ē p̄tus formās. si em̄ fortis ēēt virtus formaret mēbra in materia data. z attraheret aliā materiā i augmētuz. Sz illa q̄ fuit fm̄ diminutōez numeri ex vitiaz cā sigillari fieri p̄t. s. ex defectu materie. vt qz p̄t sibi data materiā p̄paratā p̄uere nō p̄t nec mutare. Et h̄mōi signū ē q̄ p̄cipue sitū h̄nt p̄tutes mēbra formātes. sicut deficiūt manū vel pedes aut aliqd̄ extrinsecoz mēbroz i capite. Que aut deficiūt i mēbris aut i toto deficiūt q̄si sint ab eis. aut deficiūt ab actu. eo q̄ sint curua z mollia q̄ actu sustinere nō p̄t. Secda cā ē p̄tē materie supfluitatē. z h̄ fit tribz modis i ḡne. Primo⁹ qz magnitudine sola excedūt. 2o⁹ numero. 3o⁹ magnitudinē z numero sit. In magnitudinē sola sic qm̄ nascūt aliq̄ totū corp⁹ aut aliqd̄ mēbrū h̄ntes enorme. Et h̄ p̄tingit duobz mōis. Vno⁹ p̄tingit p̄tē fortitudinē p̄tuz z abūdantiā materie sit. Alio⁹ p̄tingit solū p̄tē materie abūdantiā p̄tē h̄ q̄ p̄t sit vltra modū mēsa. Sig⁹ at p̄mī ē qm̄ totū corp⁹ enorme ē. sz tm̄ h̄z hoc oia mēbra r̄ndētia sibi z p̄porcionata ad muticē. Sig⁹ at scdū ē qm̄ corp⁹ nō h̄z mēbra sibi p̄porcionata. sz vni mēbrū ē enorme aliqd̄ vno nō. qz qm̄ p̄t ē p̄porcionata z nō materia tūc p̄t nō pōt oia formare equit. z sō habile materiā meli⁹ format q̄ in habile. Est at materia exterior i q̄bz min⁹ p̄t formās p̄tus q̄ in interioribus. p̄trea qz pl⁹ distāta mēbris i q̄bz sita ē p̄t⁹ formatiua. In nūero solo excedūt. z h̄ p̄tingit p̄tē spermatis abūdantiā z fortitudinē p̄tuz. z h̄ tribz mōis. Primo mō quia aliquādo mēbrū non est abundans ta li diuiduo. cū fm̄ speciem detratuz. z tamen dicit ab un⁹

ma ps maior pz

Natura 2
suplat

ma ps maior pz

Minor

ma ps maior pz

Gen 2

Gen 2

Gen 2

Gen 2

Gen 2

Gen 2

Est tamen differentia. quia motus sagitte est violentus cum passio non conferat vim. hoc est sagitta non habet inclinatioem ad talem motum. sed naturalia dirigunt naturaliter ab intelligentia. quia quicquid aliqd mobile est naturaliter subordinatum mouenti. tunc quicquid in mobili acquirat a mouente est naturale. sed naturalia sunt subordinata intelligentie non errant. sic aut sagitta non est subordinata sagittanti sed ipsa a sagittante facta est violenter. Et est notandum quod natura non eodem modo agit in singulis quam aliqd dicitur a gere. propter finem in quibus determinat ad finem. tribus autem modis aliqua determinant ad finem. scilicet tribus modis agitur propter finem. Maior pars quod agere propter finem est se ad talem finem determinare. Vnde notandum quod natura determinat ad finem pure actiuis quibus se agens seipsum determinat ad aliqd agendum per liberam electionem. et cuius electio est actus voluntatis et intellectus. ideo oportet quod talis modus solus fiat in habentibus intellectum. Determinat enim se ad finem cognoscere ordinatioem finis ad media. hoc autem solus est in habentibus actum intellectus cuius est ordinare. Secundus modus partim actiuis et partim passiuus. quia fit per occursum determinati obiecti ad cuius presentiam mouet aliquid naturaliter instinctum ad prosecutionem aut fugam illius. Et iste modus est in animalibus brutis quod modus dicitur actiuis ex parte ipsius obiecti quod mouet sensum ipsius animalis. et dicitur passiuus quia ad executionem in quibus sum se per obiecto ad executionem mouet animal absque eo quod ordinat media ad finem. sicut fit in homine. et ideo quibus brutum cognoscat quicquid naturaliter finem ad quem mouet. tamen non cognoscat finem sub ratione finis. quia non cognoscat finem sub relatione ad media. quod est proprie cognoscere finem. Tertius modus est pure passiuus qui puenit ex motione agentis a quo talis forma imprimitur materie ad quam formam sequitur operatio que est finis illius nature. et iste modus agendi propter finem est sine omni cognitione illius quod mouet propter finem. preterponens tamen cognitionem in mouente quod est causa talis rei naturalis. Differunt tamen isti modi determinationis ad finem. quia primus fit per intellectum. secundus per sensum. et tertius per formam naturalem. Ex quibus presentibus elici tria correlata. Quorum primum est quod in motibus brutorum animalium et naturalium non est error licet in operibus humanis. quia opera in animalibus brutis et naturalibus fiunt ab intelligentia a qua ad suos fines diriguntur. opera autem humana fiunt ab intellectu humano quare in illis operationibus magis reperitur diuersitas. Secundum correlatum est quod natura occulte operatur in rebus quia ipsa dirigunt ab intelligentia cuius virtus est nobis occulta. et sic opera facta virtute intelligentie sunt occulta. Tertium est animalia bruta suas operationes operantur determinate. quia aguntur ab aliquo agere infallibiliter et determinate. et hoc est quod communiter dicitur quod opus nature est opus intelligentie non errantis. Sed diceretur ex illo sequitur quod natura ageret et non ageret. Ad hoc est dicendum quod duobus modis aliqua res agit. Uno modo principaliter effectiue et sic potius pure naturalia aguntur quod agant. Alio modo secundario effectiue hoc est subeffectiue et sic etiam videtur cum agere quod habet intra se aliquam formam ab agere receptam per quam occurrit ad actum propter finem. exempli gratia graue in se habet formam grauitatis per quam puenit ad motum grauis in locum deorsum quem finis. Ad 2um dicitur est habet generatioem et corruptiones fiant in infinitum secundum numerum. eo quod generatio vniuersus est corruptio alterius et e contra. tamen quilibet generatio particularis et quilibet actio nature habet finem determinatum. et non durat in infinitum. vnde prout finita cuiusmodi est natura. non potest sit mouere in infinitum secundum duratorem. Aut dicitur est quod duplex est finis. quod quod est finis ipsius sive duratorem et sic generatioem

et corruptiones non habent finem. et illo modo non accipiunt finem in positivo. Alius est finis gratia cuius aliquid fit. et sic generatioem et corruptiones habent finem gratia cuius fuit vniuersus propter conservationem speciei tanquam propter finem. et sic capis finis. Ad tertium dicitur est. quod talis pluuia non eleuat sursum neque descendit necessitate materie sed propter augmentatioem terrenascensium. et propter adequationem elementorum intra se. et habet aliquam nocentiam aliis quibus terrenascensibus. non tamen vltiter hoc facit sed casu hoc contingit propter operationem cause vltis ad effectum particularem. Ad argumentum quod fuit contra primum preter quod dicitur dicitur est. licet natura non impedita se facit quod melius est ipsa tamen impedita propter alicuius principiorum naturalium corruptionem aut disproporcionem potest aliquid producere quod non est melius simpliciter. Et ad confirmationem dicitur est. quod quicquid dirigunt ab agente infallibiliter et infallibiliter in sua operatione nunquam fallit. modo habet natura ab agente infallibiliter dirigunt. hoc tamen non est infallibiliter ex preteritius nature. quoniam tale agens deformat quicquid quod natura a sua operatione impeditur. Ad primum quod fuit contra secundam partem quod dicitur dicitur est quibus in monstro preterit uari esse specificum ratione subiecti talis deformatur. et illo modo a natura intendit non tamen tale esse seruatur in eo ratione deformatur nec ut sic a natura intendit. Aut dicitur est quod duplex est natura scilicet vltis et particularis. natura autem particularis non intendit motum. quia intendit bonum effectum particularis. monstrum autem est defectus effectus particularis. igitur non intendit a natura particulari. intendit autem a natura vltis non absolute quia sic intendit aliquid malum nature. sed secundum quod tale monstrum facit ad decorum vniuersi et habet duobus modis primum scilicet directe et indirecte. Directe quod de cor vniuersi consistit in ordine rerum. sed ex hoc quod aliquid deficit a perfectione aliorum in diuersis speciebus aut in vna sit ordo in rebus. In directe quod opposita iuxta se posita magis elucescit sic imperfecta posita circa perfecta faciunt perfecta perfectiora. Ad 2um dicitur est. quod habet monstrum per accidens faciat ad decorum vniuersi vnde presentibus fuit non tamen per se. quoniam solus species et corpora simplicia sunt de essentiali perfectione vniuersi. Unde procedit quod a natura vltis in quibus dirigunt ab intelligentia habet potest attendi monstrum. quia illa intendit esse illud quod per se vel per accidens presentibus facere ad decorum vniuersi. Natura vero particularis quod dicitur attendit presentibus perfectionem indiuidui nullo modo monstrum intendit. Sed dicitur est natura particularis nutrit monstrum et ipsum in esse conservat. igitur natura particularis intendit monstrum. Ad hoc dicitur est per interemptionem presentibus. quia natura particularis non est agens liberum secundum se in oppositum. vnde si natura particularis esset agens liberum secundum voluntatem tunc bene valeret presentibus in argumento formato sed ita non est. quia natura particularis est agens necessarium agens ex necessitate nature. igitur non presentibus producere monstrum et non nutrit ipsum. imo necessario presentibus nutrit. vnde virtus derelicta in semine est agens necessarium agens ex nature necessitate et presentibus necario nutrit et presentibus monstrum. Et est notandum quod duplex est natura particularis scilicet quod vltis habet generatioem respectu hominis generati. Alia est natura particularis quod vltis derelicta in semine quod semine est id quod mediate homo generatioem generat. Et autoritas philosophi in 2o de anima vniuersus quod intendit presentibus producere sibi simile intelligunt secundum speciem in essentialibus et non in accidentalibus.

Incidunt dubia quod
 suum primum est. An illa quod fiat a casu fiat propter finem. Et videtur quod sic. quoniam illa que fiunt propter hoc. illa fiunt propter finem. sed illa que fiunt a casu fiunt propter hoc. ut patet per definitionem casus igitur fiunt propter finem. Sed quod duobus modis aliquid fiunt propter finem. Uno propter finem actualiter intentionem et sic casualia non

libet modis alij agunt inter finem

Primum

Secundum

Tertium

non operatur tunc modorum

Correlatum

non modis vltis et agunt

Et suum

finis 2o

Et dicitur

Intendit

11o

Quod dicitur

Stridua

Physicorum

Aristotelis

fiunt propter finem cum fiant propter intentionem. Alio modo aliqua fiunt propter finem aptitudinaliter. Quia scilicet efficiens agit per propter finem si presciverit illi eventum effectus futuri. et sic casualia et fortuita fiunt propter finem.

Secundum dubium est

An iupiter pluat ut auget frumenta. cum tamen sepe destruat ea. Solutio difficile est reddere causam finalem in particulari huius aut illius impressionis. et quare nunc pluit vel tunc. et quare hic vel ibi. cum inter omnia que a natura sunt impressiones meteorologicæ sunt inordinari. sicut per huius primo metauroy ubi dicitur quod fiant secundum naturam inordinatiorem rem ea que est primi elementi corporum et ideo propter iupiter non pluit ut auget frumenta. et quod magis est nulla impressio fit propter aliquem determinatum finem per rem in universali tamen potest causa harum impressionum dari scilicet equalitas et prima mens proportionis elementorum. ut si ab elementis inferioribus scilicet terra et aqua semper eleventur vapores sursum et nunquam descenderent deorsum tunc elementa superiora nimis augmentarentur. et sic inferiora diminuerentur. et sic dissoluerentur per portio et equalitas elementorum. et quod fiat aliqui particulare bonum scilicet augmentum bladum aut eorum destructio. hoc videtur esse per accidens. Omnes autem alii effectus naturales propter impressiones meteorologicas sunt propter determinatum finem particularem que attingunt ut in pluribus et ab eo de ficiunt in paucioribus.

Tertium dubium est

An gelu sub cane et estas in hieme sint effectus casualiter Solutio aliqui effectus dicitur duobus modis casualiter. Uno modo simpliciter et sic dicitur casualiter illi effectus qui per accidens et propter intentiones particularis nature fiunt. et sic gelu sub cane et estas in hieme non sunt effectus casualiter. quia tales effectus evenire possunt ex ordinata causa scilicet propter motum et astorum concursum que potest a perito astrologo provideri. Alio modo secundum quod dicitur effectus casualiter quia fiunt propter communem consuetudinem et plerumque propter spem nature ac conditionem ipsius estatis et hiemis. Alii autem dicunt quod simpliciter et absolute tales effectus sunt casualiter quia fiunt propter intentiones particularis nature licet non vult. Et dicitur quod non sit inconveniens quod aliqui effectus sint casualiter respectu unius et non respectu alteri et sic estas in hieme et gelu in estate sunt effectus per se nature vult sunt tamen effectus per accidens nature particularis. exempli gratia concursus famulorum inopinatus currentium est per accidens respectu famulorum. et est per se respectu patris familias.

Quartum dubium est

An unquam fiat sicut aptum natum est fieri. Et videtur primo quod non. Quia miracula fiunt. et tamen non sicut apta nata sunt fieri. igitur unquam non fit sicut aptum natum est fieri. Secundo sic materia domus est indifferens ad formam domus et navis. igitur simul potest fieri utriusque ratio per naturam quod per arte quod falsum est. Solutio quod sic. quoniam quod impossibile fieri non fit. igitur unquam est sicut aptum natum est fieri loquendo de aptitudine effectui suae fieri proporcionata. Ad obiecta in oppositum Ad primum dicitur est. quia miracula non fiunt per potentiam naturalem nec per arte que est imago nature sed fiunt per potentiam supernaturalem ipsi deo convenienter. et sic etiam miracula fiunt eo modo quo apta nata sunt fieri. Pro quo notandum est

quod duplex est potentia. Una est naturalis et illi correspondet potentia activa naturalis. Alia est potentia obediens et illa reperitur in omni creatura. ex eo quod omnis creatura obligatur obedire creatori. et talis potentia respicit potentiam supernaturalem. Ad secundum dicitur est. licet materia in informitate sua accepta sit indifferens ad diversas formas ipsa tamen disposita ac preparata magis est in potentia ad unam formam quam ad aliam et ita nulla potentia movetur nisi ad opposita sed ipsa disponit ad formam habendam

Quintum dubium est.

An necessitas in naturalibus principaliter sumatur ex suppositione finis. et ratione materie. Et videtur primo quod necessitas principaliter sumatur ex parte materie. quod ex parte finis quoniam mors et corruptio et multi alii effectus naturales ad causam materiale reducuntur. igitur. Confirmatur ab illo quod est magis necessarium in naturalibus debet principaliter sumi necessitas. materia autem est magis necessaria in naturalibus quam finis. igitur. Videri patet quia res naturales nullo modo possunt esse sine materia. et frustrari suo fine. et per consequens finis est contingens respectu rei naturalis. et materia habet necessariam habitudinem ad ipsam.

Secundo necessitas in speculabilibus principaliter fit ex parte materie quam ex parte finis. igitur in naturalibus. Antecedens patet. quia tota necessitas conclusionis dependet ex premissarum necessitate. sed premissæ habent rationem cause materialis respectu conclusionis. ita in speculabilibus necessitas principaliter sumitur ex parte materie quam ex parte finis. Solutio principaliter a fine. quia finis est causa causarum in causando preveniens ceteras causas sine cuius causalitate alie cause causare non possunt. igitur ratio causalitatis aliarum causarum sumitur ex parte finis. Est tamen secundum quod duplex est necessarium. Quoddam enim est necessarium simpliciter. et est illud quod per nullam potentiam potest non esse nec aliter se habere. sicut est prima causa. Aliud est necessarium necessitate naturali et est illud quod per nullam potentiam naturalem potest non esse. Et tale est duplex secundum quod in naturalibus est duplex necessitas. Quoddam enim est necessitas absolute soluta que dependet ex causa materiali efficiere vel formali. sicut est necessarium ex parte materie quod omne compositum ex contrariis sit corruptibile ex parte forme ut necessarium est quod omne animal rationale sit risibile. Ex parte efficientis ut necessarium est sole existente super emisserit nostrum aerem illuminari. Alia est necessitas ex suppositione quam principaliter dependet in ordine ad causam finalem ut necessarium est aliquem hominem habere navim si velit navigare. et necessarium est aliquem sedere si debeat videri sedens. Et sic patet quod necessitas et demonstratio in naturalibus sumantur ab omnibus causis tamen principaliter sumuntur ex parte finis. Et efficiente patet. quia non principiat motum nisi prius moveatur a fine. Materia autem propter motum et formam requiritur que per efficientem elicitur. Forma vero vel est eadem cum fine et hoc si loquutio fiat de fine generationis. vel est propter finem qui est operatio rei. et sic pars correlativa. quod omnes alie cause necessitatem sumunt a fine.

Ad obiecta in oppositum. Ad primum dicitur est. quod mors et corruptio ac plures alii effectus non a natura per se inveniunt. sed dumtaxat per accidens. et ideo licet necessitas in ipsis aliquo modo gratia materie proveniat. non tamen sequitur in pluribus naturalibus necessitas ex parte materie sumatur. Etiam dicitur potest quod tales effectus scilicet corruptio, mors et

Est duplex potentia

Necessitas in naturalibus principaliter sumitur ex parte materie et ex parte finis

Est duplex necessarium

Handwritten marginal notes on the left side of the page, including the word 'Stridua' at the top and 'dubium' further down.

huiusmodi non ex materia absoluta pueniatur sed ratione dispositio nū in materia introducta ab aliquo agente alio que alii sine intendente q̄ nō p̄t introduci nisi mediante talibus dispositioibus et remota forma subalt in materia pre existente quare tales effectus in fine reduci p̄nt et non solum in materia. Et ad confirmatōne dōm est licet materiam de se sit magis necēria q̄ finis. tamē illa necessitas materie sibi puenit ex suppositōne finis. Unde necessitas in naturalibus nō ponit circa ipm finē cū ille q̄q̄ possit impediri et frustrari. sed illa necessitas ponit circa materiā. et tū rō talis necessitatis in materia puenit ex finis suppositōne et talis etiā dispositio finis necessitates inducit. p̄ter hoc q̄a est vltimū qd̄ ab ipō agente intenditur et mouet ipm agens rōne cuius agens materiā. et oia media ad talem finem requisita disponit. Ad 2^m dōm ē. q̄ duobus modis p̄misse cōsiderant. Uno mō in rōne suoz terminoz scz rōne maioris et minoris extremitatū que cōclusionē ingreditur. et sic h̄nt rōne materie respectu cōclusionis. Nec propterea sic dicunt p̄missis cū p̄misse h̄nt se in antea rōne qd̄ ē inclusiuū mediū vt clare patet in oī specie argumentatōis. Alio mō cōsiderant in rōne dispositōnis ipaz in modo et figura ordinataz. et in rōne mediū in quo stat virtus inferendi cōclusionē. et illo mō habet rōnem cause efficientis respectu cōclusionis. et hoc mō sumit necessitas cōclusionis a p̄missis et nō p̄mo mō. et ideo nō sumit ab ipis tanq̄ a materia. et in hoc decipiēbant antiqui credentes eodem mō necessitate euenire ex parte materie in naturalibus que admodū puenit necessitas ex p̄missis. Et quo patet. q̄ finis fm q̄ est causa nō sit eodē mō p̄ncipiū sicut p̄ncipiū in demonstratiuis. cū p̄ncipiū in demonstratiuis sit p̄ncipiū rōtinatōnis et cognitōnis. sed finis in agibilibus et naturalibus nō solum est p̄ncipiū rōtinatōnis imo est p̄ncipiū actus sive operatōnis vt patet practicanū.

Sextum dubium est

An materia in definitōibus physicis recipiat. Solutō q̄ in physicis alterū duoz oportet esse scz q̄ definitō def per formā materiā declarantē fm p̄secutōne ad ipam. aut q̄ in definitōne ponat materia. Si em̄ definitas species physica definit p̄ genus et drām. et genus est forma generalis q̄ nō est nisi in materia generali. et sic posito genere sequitur necessitas materie in genere. Differentia autē vltima est p̄pa forma et ad illā consistit p̄p̄ta materia. et ideo dicitur est q̄ forme physice concepte sunt cum materia. Sed si definitur aliqua passioū aut oparōnū physicaliū oportet ponere materiā in definitōne. quia oparō illa est supra materiā determinatā. et passio s̄t. Exemplū p̄mi est. vt si homo definit nō recipitur materia in definitōne ipius sed ad vtrū q̄ definitiū supponit et cōsequit necessitas materie. quia si aīal est necessario erit materia aīalis. et si rōnale motus le. oportet esse materiā corporeā ad mediū cōplexionis inter oia corpora magis accedentem. Exemplū autē secundi patet in definitōibus digestioū et indigestioū. q̄a digestio est complexio a p̄prio et naturali colore ex cōtrauentibus passioibus. In hac enim definitōne ponitur efficiens cū materia. et sic similiter est de definitōibus aliaz passioū. Mathematica autē definitio aut metaphysica neuero modo cum materia est concepta. vt si triangulus definit in eius definitōne non ponitur materia. Nec etiam in definitōne recti aut alicuius alterius passiois mathematice. Eodem autem modo et multo amplius est in definitō-

tionibus substantiaz et passioū metaphysicaliū. eo q̄ ipa per esse et rōtōnem sunt separata a motu et materia. vt in exordio primi physicoz latius patuit.

Et sic est finis secūdi libri p̄physicoz. Sect 3° physicoz

Levi

Uoniam autē

natura et principium motus et status et mutationis. scientia autem nobis de natura est oportet non ignorare quid sit

motus. Necessarium enim est ignorato ipō et ignorare naturam.

Iste est tertiū liber physicoz in quo p̄s determinat de passioibus intrinsecis corporis mobilis que sunt motus et infinitū. post q̄ determinatū est de natura. de causis per se et p̄ accidens. Et diuidit p̄s liber in duos tractatū. In quoz p̄mo p̄s determinat de motu. In secūdo de infinito ibi. qm̄ autē de natura. Primus em̄ tractatus in tria diuis dicitur capitula. In quoz p̄mo inuestigat definitōne motus et p̄bat eam esse bene datā tam directe q̄ indirecte ex dictis antiquoz. cū motus nō possit aliter bene definiti q̄ definitus est. In secūdo capitulo inuestigat definitōnem materialē motus. ibi. mouet autē et mouens. In tercio mouet duo dubia que soluit. ibi. dubiū autē manifestum. P̄mū capitulū in duas diuidit partes. In quartū p̄ma ponit ordinē dicendoz. In secūda parte exequit intentū suū ibi. Est igit aliquid. Quantū igit ad p̄mā partē dicit p̄s. Quomā autē natura est p̄ncipiū motus et status et mutationis hoc est queris vt dicitur est in p̄ncipio secūdi physicoz. igit cōgruit in hoc tercio mentionem facere de motu. eo q̄ motus est p̄prio effectus nature. et p̄ p̄s ignorato motu necesse est naturā ignorare.

Determinantibus autē de motu tentandū est eodem aggredi modo. et de his que cōsequenter sunt. Videtur autē motus esse cōtinuorum sed infinitū apparet primū in continuo. Unde et definitiuis continuū contingit primū in digere multotiens rōne infiniti. cum infinitum diuisibile continuum sit.

Hic p̄s p̄bat q̄ ad physicū pertinet cōsiderare de infinito. q̄a ad ipm pertinet determinare de motu. cū ipē in q̄ sit cognitōnem rez. naturalū et ipius nature. talis em̄ haberi nō potest sine motu vt dicitur est. in rōne autē motus includit cōtinuū cū sit continuus exitus de potentia ad actum. et in definitōne continui multotiens ponit infinitum cū omne continuū sit in infinitū diuisibile. igit si physicus consideret motum etiam habet considerare infinitū.

Adhuc autē sine loco et vacuo et tempore impossibile est esse motū. Manifestū igitur est. q̄

missi respiciantur dicitur

Tertius lib

habet p̄p̄o
ipm in q̄
sit cognitōnem
rez. naturalū
et ipius nature.

Stratone